

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

*

תיק המסמכים, החקירות וההתכתבות
שבין המושל חאוונאנסקי לבית המשפט, החוקרים והסינט
מתורגמים מרוסית

*

נערך על ידי
הרה"ת ר' שלום דובער שי' לוין

יוצא לאור על ידי מערכת
"אוצר החסידים"

770 איסטרן פארקוויי ברוקלין נ.י.
בשיתוף עם

אגודת שמי"ר - ירושלים

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושמונה לבריאה

פתח דבר

לקראת הימים ט-י כסלו, יום ההולדת, יום ההילולא ויום הגאולה של כ"ק אדמו"ר האמצעי, מוציאים אנו לאור בעזה"ת את הספר "מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי" - תיק המסמכים, החקירות וההתכתבות שבין המושל חאוואנסקי לבית המשפט, החוקרים והסינט, מתורגמים מרוסית וערוכים בתוספת מבואות והערות.

התרגום נעשה ע"י הת' נתן שי' אריסטר.

העריכה, בתוספת מבואות והערות, ע"י הרה"ת ר' שלום דובער שי' לזין.

הספר יוצא לאור ע"י הוצאת ספרים קה"ת, בשיתוף עם אגודת שמי"ר - ירושלים, אשר חבריהם עסקו בחיפוש וגילוי התיק הזה, כמסופר במבוא שבתחלת הספר.

מערכת "אוצר החסידים"

מפתח

מבוא	ו
שלושה שלבים בגאולת רבינו	ו
תוכן ההלשנה, החקירות והזיכוי	ז
השתלשלות המאורעות	ט
מבנה המערכת	יא
גילוי התיק	יב
פרק א - כתבי-המלשינות	טו
א. כתב-המלשינות הראשון. יוני 1825 [כ"ז סיון - כ"ו תמוז תקפ"ה]	טו
ב. כתב-המלשינות השני. יוני 1825 [כ"ז סיון - כ"ו תמוז תקפ"ה]	יח
ג. כתב-המלשינות השלישי. יולי 1825 [כ"ז תמוז - כ"ח מני"א תקפ"ה]	יט
ד. נספח א לכתב-המלשינות. מכתב רבינו אודות חלוקת מעות המעמד [טבת תקע"ד]	כ
ה. נספח ב לכתב-המלשינות. מכתב רבינו והרה"ק מסטאראשעלע אל המלשין [תקס"ב - תקס"ט]	כד
ו. נספח ג לכתב-המלשינות. מכתב רבינו לחסידים אודות מצב החסידות. [תקע"ו]	כה
פרק ב - המאסר והחקירה	כח
ז. המושל חאוונסקי לפקיד המשטרה. להביא את רבינו לחקירה. ספטמבר 1825. [א' - ל' תשרי תקפ"ו]	כח
ח. חאוונסקי למשרד האוצר. לשלם הוצאות השליחים. 7 באוקטובר 1825. [ז' מר"ח תקפ"ו]	כט
ט. חאוונסקי לחוקרים. ניהול החקירה ודרישה. 2 לאוקטובר 1825. [ב' מר"ח תקפ"ו]	כט
י. חקירת ר' זלמן סלונים אודות רבינו. 5 באוקטובר 1825. [ה' מר"ח תקפ"ו]	לא
יא. חקירת ר' שלמה פרידמן אודות רבינו	לא
יב. חקירתו הראשונה של רבינו. 7 באוקטובר 1825. [ז' מר"ח תקפ"ו]	לב
יג. תשובות רבינו לשאלות החוקרים. 9 באוקטובר 1825. [ט' מר"ח תקפ"ו]	לג
יד. העתק קטע המכתב ותרגומו מחדש. 13 באוקטובר 1828 [י"ג מר"ח תקפ"ו]	לח
טו. הקטע, התרגום, וביאור רבינו עליו	לח
טז. חקירתו השניה של רבינו [ט"ו מר"ח תקפ"ו]	מ
יז. תשובות רבינו לשאלות החוקרים. 15 באוקטובר 1825 [ט"ו מר"ח תקפ"ו]	מ
יח. חאוונסקי לשני החוקרים. על החוקר השלישי הוטלה משימה אחרת. 16 באוקטובר 1825 [ט"ז מר"ח תקפ"ו]	מא
יט. חקירתו השלישית של רבינו. 19 באוקטובר 1825 [י"ט מר"ח תקפ"ו]	מא
כ. תשובות רבינו לשאלות החוקרים	מב

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

- ד
- כא. חקירת הרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע. 21-28 באוקטובר 1825 [כ"א-ח מר"ח תקפ"ו]..... מב
- כב. החוקר קורביצקי אל חאוואנסקי. אודות ביהכ"נ והספרים בליובאוויטש [שלהי מר"ח תקפ"ו] מג
- כג. רבינו אל המושל חאוואנסקי. בקשה לשחררו. 4 בנובמבר 1825 [ו' כסלו תקפ"ו] מה
- כד. החוקרים אל חאוואנסקי. סקירת תוצאות החקירה. 10 בנובמבר 1825 [י"ב כסלו תקפ"ו]..... מו
- פרק ג - העברת המשפט למוהילוב..... נא**
- כה. חאוואנסקי לממשל פלך מוהילוב. לערוך משפט. 17 בנובמבר 1825 [י"ט כסלו תקפ"ו] נא
- כו. חאוואנסקי לתובע הכללי של מוהילוב. לפקח על עריכת משפט [י"ט כסלו תקפ"ו] נג
- כז. התובע הכללי לחאוואנסקי. אישור קבלת הצו. 2 בדצמבר 1825 [ד' טבת תקפ"ו]..... נד
- כח. ממשל פלך מוהילוב לחאוואנסקי. העברת החקירה לבית משפט השלום בבאבינאוויטש. 16 בדצמבר 1825 [י"ח טבת תקפ"ו]..... נד
- כט. התובע הכללי לחאוואנסקי. העברת הפיקוח למפקח בית המשפט המחוזי. 9 בינואר 1826 [י"ג שבט תקפ"ו]..... נה
- ל. מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי. עיכובי המשך החקירה. 23 בינואר 1826 [כ"ז שבט תקפ"ו]..... נו
- לא. מ"מ מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי. המשך החקירה. 12 בפברואר 1826 [י"ז אדר"ר תקפ"ו] ... נז
- לב. חאוואנסקי לממשל פלך מוהילוב. דו"ח והסקת מסקנות. 22 בפברואר 1826 [כ"ז אדר"ר תקפ"ו]..... נח
- לג. מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי. המשך החקירה בארשא קאפוסט ומוהילוב. 24 בפברואר 1826 [כ"ט אדר"ר תקפ"ו]..... נט
- לד. חאוואנסקי לממשל פלך מוהילוב. דו"ח והסקת מסקנות. 4 במרץ 1826 [ז' אדר"ש תקפ"ו]..... ס
- לה. חאוואנסקי לתובע הכללי. להשגיח על ניהול התיק כראוי [ז' אדר"ש תקפ"ו]..... סא
- לו. התובע הכללי של מוהילוב לחאוואנסקי. המשך החקירה. 10 במרץ 1826 [י"ג אדר"ש תקפ"ו]..... סב
- לז. ממשל פלך מוהילוב לחאוואנסקי. המשך החקירה. 17 במרץ 1826 [כ' אדר"ש תקפ"ו]..... סג
- לח. מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי. העיכובים בהמשך החקירה. 31 במרץ 1826 [ה' ניסן תקפ"ו]..... סד
- לט. ממשל פלך מוהילוב לחאוואנסקי. המשך החקירות בקאפוסט ארשא ומוהילוב. 7 באפריל 1826 [י"ב ניסן תקפ"ו]..... סד
- מ. מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי. סיום החקירות. 12 במאי 1826 [י"ז אייר תקפ"ו]..... סו
- מא. התובע הכללי לחאוואנסקי. סיום החקירות. 19 במאי 1826 [כ"ד אייר תקפ"ו]..... סז
- מב. מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי. התיק נשלח לבית המשפט העליון במוהילוב. 31 ביולי 1826 [ט' מנ"א תקפ"ו]..... סז
- מג. התובע הכללי לחאוואנסקי. התיק הגיע לבית המשפט העליון. 4 באוגוסט 1826 [י"ג מנ"א תקפ"ו]..... סח
- מד. ממשל פלך מוהילוב לחאוואנסקי. התיק הגיע לבית המשפט העליון. 4 באוגוסט 1826 [י"ג מנ"א תקפ"ו]..... סט
- מה. חאוואנסקי לבית המשפט העליון במוהילוב. לשלוח לו התיק לעיון. 21 באוקטובר 1826 [ב' מר"ח תקפ"ז]..... סט
- מו. בית המשפט העליון במוהילוב לחאוואנסקי. זיכוי סופי של רבינו. 9 בפברואר 1827 [כ"ד שבט תקפ"ז]..... ע

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

ה

- מז. חאוואנסקי לבית המשפט העליון במוהילוב. לשלוח לו התיק עם תמצית וסקירה. 2 במרץ 1827 [ט"ו] אדר תקפ"ז].....
מח. בית המשפט העליון במוהילוב לחאוואנסקי. סקירת התיק ופסק הדין. 22 במרץ 1827 [ו' ניסן תקפ"ז]. עא
מט. חאוואנסקי לבית המשפט העליון במוהילוב. דרישה לקיים הבקשה הקודמת. 29 במרץ 1827 [י"ג ניסן תקפ"ז].....
נ. בית המשפט העליון במוהילוב לחאוואנסקי. כבר שלחו התיק עם סקירה ופסק הדין. 13 באפריל 1827 [כ"ח ניסן תקפ"ז].....

פרק ד - נסיון העברתו לפטרבורג.....עד

- נא. חאוואנסקי לסינט בפטרבורג. ערעור על החלטת בית המשפט לזכות את רבינו. 15 במאי 1827 [ר"ח סיון תקפ"ז].....
נב. חאוואנסקי לבית המשפט במוהילוב. שלח התיק עם ערעור אל הסינט בפטרבורג. 31 במאי 1827 [ר"ח סיון תקפ"ז].....
נג. הסינט בפטרבורג לחאוואנסקי. אישור החלטת בית המשפט לזכות את רבינו. 28 בנובמבר 1827 [כ"א כסלו תקפ"ח].....
נד. בית המשפט במוהילוב לחאוואנסקי. קיבלו החלטת הסינט בפטרבורג. 11 בינואר 1828 [ז' שבט תקפ"ח] פג
נה. מזכירות חאוואנסקי. החלטת הסינט. הוצאות המשפט. 17 במרץ 1828 ואילך [י"ד ניסן תקפ"ח]..... פד
נו. הסינט בפטרבורג לחאוואנסקי. מענה להמלצותיו בשאלות הרבנים. 1834..... פז
נז. בית משפט העליון במוהילוב לחאוואנסקי. העתקת המלצותיו לסינט. 15 בפברואר 1834 [י"ח אדר תקצ"ד] פח
נח. חאוואנסקי לממשל פלך מוהילוב. מענה הסינט בפטרבורג להמלצותיו. 17 בפברואר 1834 [כ' אדר תקצ"ד] פט

פרק ה - נספחים..... צא

- נט. תרומות למעמד הרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע. תקע"ט - תקפ"א..... צא
ס. חוזה משפט בורות לפני רבינו. 24 במאי 1814 [כ"א סיון תקע"ז]..... צג
סא. שלמה מלאיעב לרבינו משלוח 1000 רז"כ. ח"י שבט תקפ"ה..... צד
סב. הערכה ומינוי נאמנים למען מגורשי הכפרים. כ"כ"ג אד"ר [תקפ"ד]..... צד
סג. הסכם ובחירת גבאים לביהכ"נ ומקוה במוהילוב. 17 ביולי שנת 1822 [י"א מנ"א תקפ"ב]..... צז
סד. אישור ההסכם הנ"ל בבית משפט השלום מוהילוב. 17 ביולי שנת 1822 [י"א מנ"א תקפ"ב]..... צח

פרק ו - מכתבי רבינו בתקופת החקירות..... צט

- סה. רבינו למושל חאוואנסקי בד קודש [אדר-ניסן תקפ"ו?]..... צט
סו. רבינו לא' מהחסידיים [אדר-ניסן תקפ"ו?]..... קז
סז. רבינו לר' לייב [אדר-ניסן תקפ"ו?]..... קט
סח. רבינו לר"ש ור"י ורמ"ש [אדר - ניסן תקפ"ו?]..... קי

מבוא

אחרי חיפושים רבים, במשך שנים, זכינו שנמצא סוף סוף תיק המאסר והגאולה של כ"ק אדמו"ר האמצעי; שממנו למדים אנו את כל פרטי השתלשלות המלשינות, המאסר, החקירות והגאולה:

שלושה שלבים בגאולת רבינו

המאסר הזה הוא המאסר שידועים לנו אודותיו רק פרטים מעטים¹, ואפ"י תאריך השנה שבה התקיים לא היה ברור כל צרכו:

ב"בד קודש" עמ' 9 מסופר:

אשר ת"ל יצא בשלום ברוב כבוד ופאר ביום א' וישלח יו"ד כסלו שנת תקפ"ז.
בשוה"ג שם:

בבית רבי כותב אשר המאסר והגאולה היו בשנת תקפ"ו. אבל מסורה היא בבית הרב שכל זה אירע בשנת תקפ"ז (ולכן לא נקבעה כל כך חגיגת יו"ד כסלו, כי בשנה שלאחרי' שאז היתה צ"ל החגיגה בפעם הראשונה, נסתלק כ"ק אדמו"ר האמצעי ביום ט' כסלו).

למרות כל זאת מספר כ"ק אדמו"ר זי"ע ביומן כסלו תרצ"ג (רשימות חוב' סט עמ' 11):

יש ספק אם יצא לחרות תקפ"ו או פ"ז.

ובס' השיחות תש"א (עמ' 50):

וועגן דעם יום טוב יו"ד כסלו זיינען פאראן חילוקי דעות אין וועלכן יאר דאס איז געווען. אין "בית רבי" שטייט, אז דאס איז געווען אין יאהר תקפ"ו, און יש אומרים אז דער יו"ט האט זיך אנגעהויבן ערשט נאך דער הסתלקות, און אן אנדער דיעה איז דא אז די התחלת המסירה איז געווען אין יאהר תקפ"ו און ס'האט זיך פארצויגן ביז תקפ"ז און דער יו"ט האט זיך אנגעהובן אין יאהר תקפ"ח.

עוד מסופר ב"עבודת הקודש" עמ' קנה, אשר בכסלו תשמ"ב שאלתי כמה סתירות אודות התאריך של יו"ד כסלו המובא באגרות וברשימות, והואיל הרבי להשיב לי:

יברר (בס' עתים לבינה?) מתי חל יוד כסלו בתקפ"ז (וספק קצת אולי הגאולה) בתקפ"ו.

מתוך המסמכים שהתגלו נודע לנו, שהיו שלושה שלבים לשחרור וזיכוי כ"ק אדמו"ר האמצעי (כעין דיעה האחרונה המובאת לעיל מס' השיחות תש"א), האחד הי' בחודש כסלו תקפ"ו, השני בחודש כסלו תקפ"ז והשלישי בחודש כסלו תקפ"ח:

א) בשלהי קיץ תקפ"ה מסר שמחה קיסין שלושה מלשינות על רבינו.

ב) בסרו חג הסוכות תקפ"ו נלקח רבינו לחקירות בוויטעבסק, מושבו של מושל פלכי וויטעבסק, מוהילוב סמולנסק וקאלוגא, ניקולי חאוואנסקי, ושם נחקר רבינו ע"י חוקריו של המושל.

במשך חודש מר-חשון תקפ"ו נמשכו החקירות. בו' כסלו כתב רבינו כתב-בקשה למושל חאוואנסקי

¹ בנוסף למתפרסם כאן, יש עוד סיפורים מרבותינו נשיאינו אודות תקופת המאסר והגאולה, והם נלקטו בס' "התולדות אדמו"ר האמצעי" עמ' 105-113. "רשימות" חוב' סט.

שישחררו.

י' כסלו תקפ"ו שוחרר לביתו.

(ב) ביי"ט כסלו תקפ"ו שלח המושל חאוונאסקי את התיק אל ממשל פלך מוהילוב, שליובאוויטש שייכת אליו, שימסרו את התיק לבית המשפט המתאים, לדון בו ולהעניש את הנאשמים.

ממשל פלך מוהילוב שלח את התיק אל בית משפט השלום מחוז באבינאוויטש, שליובאוויטש שייכת אליו, להמשך החקירות ולהחלטה בנושא.

בית משפט השלום בבאבינאוויטש שלח שוטר עם שאלות נוספות לחקור בהם את רבינו בליובאוויטש.

אח"כ שלח בית משפט השלום בבאבינאוויטש הוראה לקאפוסט, ארשא, שקלאוו ומוהילוב, לחקור בנושא את חסידי רבינו במקומותיהם.

אחרי שהתקבלו כל החקירות לבית משפט השלום בבאבינאוויטש, הוסיף לתיק את החלטתו בנושא, ושלחו לבדיקה חוזרת לבית המשפט העליון בפלך מוהילוב.

י"א כסלו תקפ"ז החליט בית משפט העליון בפלך מוהילוב לזכות את רבינו מכל אשמה.

(ג) התובע הכללי של פלך מוהילוב את פסק הדין של רבינו, ואח"כ שלח בית המשפט את פסק-דין הזיכוי אל המושל חאוונאסקי לאישור.

אמנם המושל חאוונאסקי שלח אל הסינט בפטרבורג עירעור על פסק-דין הזיכוי של בית משפט העליון בפלך מוהילוב.

כ"א כסלו תקפ"ח אישר הסינט בפטרבורג את פסק-דין הזיכוי של רבינו.

אמנם זה הי' כבר מספר ימים אחרי הסתלקות כ"ק אדמו"ר האמצעי, בט' כסלו תקפ"ח.

תוכן ההלשנה, החקירות והזיכוי

בכתב-המלשינות מנסה שמחה קיסין לצייר את תנועת החסידים כרודפת בצע, המנצלת את התמימות של הצעירים לספר להם סיפורי צדיקים ולשלול את כספם, וכי הם משתלטים על הקהלות, קופות הצדקה, שחיטה, ובתי דפוס של היהודים. ולכן דורש לרדוף ולהשמיד את התנועה החסידית (מסמך א).

אל המלשינות הזאת צירף מכתב של רבינו אודות חלוקת מעמד-בית-הרב משנת תקע"ד, וממנו ניסה להוכיח כי רבינו אוסף מהחסידים סכומים אדירים כדי להשתמש בהם להנאותיו האישיות (מסמך ב).

מכתב זה, שצורף לתיק ע"י המלשין, כולל רשימת חלוקת מעות מעמד בית-הרב, שנאסף אצל החסידים אחרי הסתלקות רבנו הזקן בכ"ד טבת תקע"ג (מסמך ד).

הי' זה אוסף מיוחד לשיקום בית הרב בליובאוויטש, מאחר שכל בית הרב שבלאדי היה למאכולת אש, אחרי בריחת רבנו הזקן עם בני משפחתו מלאדי במלחמת נפוליון. הכסף שנאסף וחולק הי' 35.000 רוי"כ.

בסוף השנה הראשונה להסתלקות רבינו הזקן, בחודש טבת תקע"ד, סידר רבינו את חלוקת המעות, עבורו ועבור כל אחד מצאצאי רבינו הזקן.

את החלוקה הזאת סידר ע"י אחד מגדולי החסידים ר' פנחס שיק משקלאוו, ויחד אתו מינה את החסידים ר' שלמה פריידעס ור' זלמן רויזעס משקלאוו, להשגיח על החלוקה.

אחרי פטירת החסיד ר' פנחס משקלאוו, הגיע כתב-החלוקה לידי שמחה קיסין, שהשתמש בו בכתב-המלשינות שלו (מסמך ב), וממנו רצו להוכיח שרבנו אסף באותו זמן כ-140 אלף רובל, וחילק מהם רק 35

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

ח

אלף רובל; שהרי בסופו כתוב: "שהם בערך חלק רביעי מסכום הכולל הזה" (מסמך יב).

רבינו השיב שבדאי יש טעות ושקר בתרגום הקטע הזה, וביקש מהחוקרים שיתנו לו את המקור, שממנו יוכל להוכיח, שמעולם לא אסף אז יותר מ-35 אלף רובל, ואותם הוא חילק (מסמך יג).

החוקרים נענו לבקשתו, הקטע הזה הועתק בהעתקה מדוייקת ותורגם מחדש לרוסית ע"י המתרגם של רבינו, החסיד ר' יהודה יפה. על פי תרגום מדוייק זה הוכיח רבינו, שברורה בו הכוונה, שמעולם לא אסף אז יותר מ-35 אלף רובל (מסמכים יד-טו).

[דבר זה היה ידוע גם לפני גילוי התיק, אשר לפי המלשינות אסף רבינו עוד כמאה אלף רובל שלא נתברר מהיכן באו ולהיכן אזלו, גם היי ידוע אשר רבינו הוכיח כי יש כאן סילוף וכי מעולם לא אסף סכום זה.

אמנם פרטי הדבר לא היו ידועים, רק שמועות פורחות. וכך מספר בבית רבי ח"ב פ"ד: "גופא דעובדא הכי הוה (כ"ז שמענו מאחד מנכדי רבינו כל מעשה המלשינות מרישא לסיפא) ... זייפו את המכתב בזיוף קטן באתון דזיופא מאתיות שקר הוא אות ק', שבסכום הכסף שהי' כתוב בהמכתב הוסיפו עוד ק' ... אלפים".

אמנם במסמכים שלפנינו מתברר, שהוספת המאה אלף רובל נעוצה בתרגום מוטעה של המלים "שהם בערך חלק רביעי מסכום הכולל הזה".]

*

בזה לא הסתפקו החוקרים, ורצו לדעת בדיוק מהיכן נאסף הכסף ומה השתמשו בו (מסמך יב), שהרי על פי חוקת היהודים של שנת תקס"ה, אסור לרב לגבות כספים מהקהל כדי להעשיר את עצמו, מלבד המשכורת שלו הקצובה (מסמך ב).

רבינו השיב, ששני שלישים מהכסף חילק בין בני משפחתו צאצאי רבינו הזקן, אשר במשך ימי מלחמת נפוליון התרוששו מכל נכסיהם ובתיהם ונשארו מחוסרי כל. ושליש מהכסף לקח לעצמו לבנות לו בית ובית הכנסת בליובאוויטש ולקנות ספרים, אחרי שהתרושש מהכל בעת מלחמת נפוליון (מסמך יג סעיף 1).

שוב שאלוהו כמה כסף עלתה בניית בית הכנסת בליובאוויטש וקניית הספרים (מסמך טז), והשיב בפירוט, וסך הכל עלה כ-11 אלף רובל, שחלקו בא מתוך 35.000 רובל הנ"ל וחלקו מתרומות שנאספו בשנים הבאות (מסמך יז).

שלחו אי"כ חוקר מיוחד לליובאוויטש לראות אם הפרטים תואמים את המציאות, הוא דיבר שם עם תושבי המקום שאינם חסידי רבינו, הם אימתו את המספרים, אבל הוא נשאר מסתפק באמיתות דיוק הסכומים (מסמך כב).

*

שוב נשאל רבינו באיזה אופן נגבים מעות המעמד ואם הגביות האלו מהחסידיים הם מרצונם הטוב (מסמך יב), והשיב אשר אחרי הסתלקות כ"ק אביו אדמו"ר הזקן בשנת תקע"ג, נשאר בקרעמענטשוג, ופנו אליו החסידיים לבקשו שיחזור לרוסיה הלבנה והבטיחו שמקבלים על עצמם את בניית ביתו ובית בני המשפחה ומשכורתו. באותה שעה נאספו כ-35 אלף רובל, ואח"כ נאספים במשך שנה 14-10 אלף רובל, אשר 35% מהם הוא לוקח להוצאותיו והשאר מחלק בין שאר צאצאי כ"ק אדמו"ר הזקן (מסמך יג).

החוקרים לא סמכו עליו בזה, ובמשך חדשי הקיץ נשלחה הוראה לעיירות קאפוסט, ארשא, שקלאוו ומוהילוב, לחקור את החסידיים בעיירות האלו ולברר אם אמנם הם הזמינו אל רבינו לבוא מקרעמענטשוג להתיישב ברוסיה הלבנה והבטיחו לו כנ"ל (מסמכים לג; לט).

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

ט

סוכ"ס התברר בכל החקירות ככל דברי רבינו, ועפ"י זוכה מכל אשמה ע"י בית המשפט העליון בפלך מוהילוב (מסמך מו).

בחקירות האלו נתברר שכל ה"מעמד" שנתנו החסידים לרבינו היה בנדיבות ולא על פי איזשהו הכרח או הטלת מסים, ואשר רבינו לא היה רב רשמי שנבחר ע"י הקהלה ומקבל מהם משכורת, ואשר משתי סיבות אלו אין תמיכת החסידים האלו סותרת את חוקת היהודים של שנת תקס"ה, האוסרת על הרב לגבות כספים מהקהל כדי להעשיר את עצמו, מלבד המשכורת שלו הקצובה (מסמך נא).

המושל חאוואנסקי עירער על פסק הדין של בית המשפט העליון במוהילוב לפני הסינט העליון בפטרבורג, וטען אשר סוף כל סוף, אוסף כספים זה של מעמד בית הרב הוא אוסף של סכומים בלתי קצובים, והיא יכולה להביא להתרשלות העם היהודי ולהתדרדרותם למעשים אסורים ולהפסקת תשלומי המסים לממשלה, ואשר לכן חייבים לאסור את הנוהג הזה בחוק, ולענוש את מבצעי האוסף (מסמך נא).

אמנם הסינט העליון קיבל את נימוקי החלטת בית משפט העליון במוהילוב, לזכות את רבינו מכל אשמה, בהנהגה זו של קבלת מעות "מעמד" (מסמך נג).

הזיכוי הסופי הזה ניתן על ידי הסינט העליון בכ"א כסלו תקפ"ח, ימים אחדים אחרי הסתלקות רבינו בט' כסלו תקפ"ח; אמנם הנהגת תמיכת בית הרבי ע"י מעות "מעמד" נשארה חוקית, וזה המשך להיות מקור הפרנסה של אדמו"רי חב"ד גם בדורות הבאים.

השתלשלות המאורעות

ענה נסקור את השתלשלות המאורעות, לפי סדר לוח הזמנים:

יוני - יולי 1825 (תמוז - מנ"א תקפ"ה): ההלשנות נמסרות למושל חאוואנסקי בוויטעבסק (מסמכים א-ג). באותה שעה נסע רבנו לחו"ל, להתרפאות במעיינות הרפואה בקארלסבאד (ראה אגרות קודש שלו, אגרת כה, ובהערות שבסוף הכרך שם).

ספטמבר 1825 (תשרי תקפ"ו): המושל חאוואנסקי מצוה את פקידי המשטרה להביא את רבינו לוויטעבסק לחקירות (מסמך ז).

2 באוקטובר 1825 (ב' מר"ח תקפ"ו): המושל חאוואנסקי מוסר את החקירות לידי החוקרים (מסמך ט).

5 באוקטובר 1825 (ה' מר"ח תקפ"ו): רבינו מתבקש לאשר את הנספחים למלשינות שהם כתב-ידו (מסמך יב), ובאותו יום אף חקרו שנים מחסידיו (שהובאו אף הם לחקירות בוויטעבסק), ר' זלמן רויזעס סלונים ור' שלמה פריידעס משקלאוו (מסמכים י-יא).

7 באוקטובר 1825 (ז' מר"ח תקפ"ו): מתחילה חקירתו הראשונה של רבינו (מסמכים יב-טו).

15 באוקטובר 1825 (ט"ו מר"ח תקפ"ו): חקירתו השניה של רבינו (מסמכים טז-יז).

19 באוקטובר 1825 (י"ט מר"ח תקפ"ו): חקירתו השלישית של רבינו (מסמכים יט-כ). באותו יום נשלח חוקר מיוחד לליובאוויטש, לבדוק אם כל מה ששמעו מהרבי תואם את המציאות (מסמך כב). באותו יום אף נשלח שוטר מיוחד להביא את הרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע לחקירות בוויטעבסק (מסמך נה).

21-28 באוקטובר 1825 (כ"א-ח מר"ח תקפ"ו): חקירת הרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע (מסמך כא).

4 בנובמבר 1825 (ו' כסלו תקפ"ו): רבינו מוסר בקשה למושל שישחררוהו לביתו (מסמך כג).

י"ד כסלו תקפ"ו: הרבי שוחרר לביתו.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

- 10 בנובמבר 1825 (י"ב כסלו תקפ"ו): החוקרים כותבים סקירת תוצאות החקירה והמסמכים ומוסרים למושל חאוואנסקי (מסמך כד).
- 17 בנובמבר 1825 (י"ט כסלו תקפ"ו): המושל חאוואנסקי שולח את התיק לממשל הפלך מוהילוב, אשר ליובאוויטש ובאבינאוויטש שייכים אליו, כדי שידונו בתיק בבית המשפט הפלכי (מסמך כה). את הפיקוח על עריכת המשפט מסר חאוואנסקי אל התובע הכללי של פלך מוהילוב (מסמך כו).
- 19 דצמבר 1825 (כ"א טבת תקפ"ו): החקירה הקודמת למשפט עדיין לא מוצתה, ולכן שלח ממשל הפלך את התיק לידי בית משפט השלום בבאבינאוויטש, אשר העיירה ליובאוויטש שייכת אליו, כדי לסיים את החקירה (מסמך מח).
- 23 בדצמבר (כ"ה טבת): הגיע התיק לבית משפט השלום בבאבינאוויטש (מסמך ל).
- 9 בינואר 1826 (י"ג שבט תקפ"ו): התובע הכללי מסר את הפיקוח על עריכת החקירה לידי מפקח בית המשפט המחוזי בבאבינאוויטש (מסמך כט).
- 13 בינואר 1826 (י"ז שבט): התחילו לעסוק בתיק (מסמך לו).
- 16 בינואר (כ"ב שבט): שלחו שוטר עם שאלות אל רבינו בליובאוויטש (מסמך לב).
- 8 בפברואר (י"ג אדר"ר): חזר השוטר, ואת התשובות איבד בדרך (מסמך לא).
- 10 בפברואר (ט"ו אדר"ר): חזר שוטר שני ששלחו במקומו, והביא אתו את התשובות (מסמך לא).
- 12 בפברואר (י"ז אדר"ר): בית משפט זה לא הסתפק בחקירות שהוא עצמו יכול לערוך, ושלח הוראה לכמה עיירות שבאותו פלך: קאפוסט, ארשא, שקלאוו וגם לבית המשפט התחתון שבמוהילוב, שגם הם יחקרו את החסידים שבעיירותיהן, בנושא הזה (מסמך לא).
- 19 בפברואר (כ"ד אדר"ר): דיווחו על כך לממשל הפלך מוהילוב (מסמך לג).
- 3 במרץ (ו' אדר"ש): ממשל מוהילוב הטיל קנס על בית משפט השלום בבאבינאוויטש עבור הקלות לא חוקיות באופן ניהול החקירות ונתן הוראה לעיירות הנ"ל על זירוז קבלת העדות מהחסידים (מסמכים לח-ט).
- אדר - ניסן: מאותה תקופה הגיעו לידינו שלושה מכתבים, בהם כותב אל החסידים, איך להשיב על השאלות שנשאלו ע"י הממשל (מסמכים סו-ח).
- ניסן - אייר: התשובות לחקירת החסידים בקאפוסט ארשא שקלאוו ומוהילוב התקבלו לבית משפט השלום בבאבינאוויטש (מסמכים לט-מא).
- 20 ביולי (כ"ז תמוז): בית משפט השלום בבאבינאוויטש החליט בנושא התיק (מסמכים מב; מח).
- 3 באוגוסט (י"ב מנ"א): עם סיום החקירות, הוחזר התיק לבית המשפט העליון בפלך מוהילוב, בצירוף המלצת בית משפט השלום בבאבינאוויטש, כדי שבית המשפט העליון ידון בו ויתן פסק-דין סופי (מסמך מח).
- 29 בנובמבר (י"א כסלו תקפ"ז): עם סיום הדיון בבית המשפט העליון במוהילוב, החליט בית המשפט לזכות את רבינו, ומסר את התיק עם פסק-הדין לתובע הכללי של פלך מוהילוב, לעיון ולאישור (מסמך מח).
- 1 בפברואר 1827 (ט"ז שבט): התובע הכללי אישר את הפסק (מסמך מח).
- 9 בפברואר (כ"ד שבט): פסק הדין נשלח למושל חאוואנסקי לאישור (מסמך מו).

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

יא

15 במאי (ר"ח סיון): האישור לא התקבל, במקומו שלח המושל אל הסינט העליון של המדינה בפטרבורג ערעור על פסק-הדין (מסמך נא).

28 בנובמבר 1827 (כ"א כסלו תקפ"ח): הסינט העליון מאשר את הזיכוי של רבינו בבית המשפט העליון בפלך מוהילוב.

הסינט עדיין לא ידע באותה שעה אודות הסתלקות כ"ק אדמו"ר האמצעי, בט' כסלו תקפ"ח. כשהסינט אישר את פסק-הדין של בית המשפט הפלכי, נסתיימו הדיונים.

באותו ערעור שכתב המושל חאוואנסקי, אף הוסיף הצעות שונות הקשורות (לא רק אל כ"ק אדמו"ר האמצעי, אלא) לחוקי המדינה אודות מעמד הרבנים ברוסיה וזכויותיהם. על כך משיבים לו באותו מכתב, כי הם ישלחו את ההצעות לידי המחלקה הראשונה של הסינט, כדי שידונו בו.

תחלת 1834 (חורף תקצ"ד): הדיון בהמלצותיו נמשך, או נדחה לכמה שנים. בחורף תקצ"ד השיב הסינט אל המושל חאוואנסקי, אשר הם החליטו לא לקבל את כל הצעותיו, רק פרטים אחדים שבו.

הם גם מודיעים לו, שיש כבר תוכנית מיוחדת בקשר לתקנון היהודים. חקת היהודים החדשה הזאת פורסמה ונדפסה בשנת תקצ"ה (הראשונה פורסמה בשנת תקס"ה).

מבנה המערכת

כדי להקל את הבנת התוכן, משלוח התיק מעיר לעיר ומבית משפט לבית משפט, נבהיר את מבנה המערכת:

(א) רבינו גר בעיירה ליובאוויטש.

(ב) העיירה ליובאוויטש היא במחוז באבינאוויטש.

(ג) המחוז באבינאוויטש הוא בפלך מוהילוב.

(ד) המושל חאוואנסקי גר בוויטעבסק והוא מושל הפלכים וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא.

(ה) כל הפלכים האלו שייכים לממשלת הצאר השוכנת בפטרבורג.

ההלשנה נמסרה למושל חאוואנסקי שמקום מושבו בוויטעבסק.

אחרי סיום החקירה בידי חוקריו העביר את התיק לידי ממשל הפלך מוהילוב, שבו נמצאת העיירה ליובאוויטש, כדי לדון בנושא בבית המשפט המתאים.

למעשה הם העבירו את התיק למחוז באבינאוויטש, שבו נמצאת העיירה ליובאוויטש; ושם מסרוהו לידי בית משפט השלום, כדי שהם ימשיכו בחקירת אוסף הכספים על ידי הרבי.

אלו האחרונים שלחו שוטר עם שאלות לחקור את רבינו בליובאוויטש, וכן שלחו הוראה לעוד כמה עיירות שבפלך מוהילוב, לחקור את החסידים שבהם בנושא הזה.

עם סיום החקירות החזיר בית משפט השלום שבמחוז באבינאוויטש את התיק, בצירוף חוות-דעתם, אל בית משפט העליון בפלך מוהילוב, לפסק-דין סופי.

בית משפט העליון זיכה את הרבי ושלח את פסק הדין עם התיק לידי מושל הפלכים, לעיון ולאישור.

מושל הפלכים שלח עירעור על פסק-הדין אל הסינט העליון שבפטרבורג.

הסינט העליון אישר את פסק-דין הזיכוי, ובזה תם המשפט.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

יב

גילוי התיק

החיפושים אחרי תיק מאסר וגאולת כ"ק אדמו"ר האמצעי, התחילו בחורף תשמ"ח, כנזכר בקצרה בספרי "עבודת הקודש" (ע' קלט):

כבר בשנת תשל"ו ביקר בני. ר' הענדל שי' דייטש, מגזע אני"ש, עוסק בלנינגרד בחקר ההסטוריה הרוסית. כשכנס ליחידות הציע לו הרבי שיחפש אחרי מסמכים הקשורים לליובאוויטש.

בשנים הבאות (תשל"ז-תשמ"ז) היה שולח מפעם לפעם מסמכים הקשורים לעיר ליובאוויטש. הוא היה שולח זאת ע"י בן-אחותו הרה"ח ר' חיים יצחק שי' קוגל, שהיה מוסרם לי. מסרתי את החומר לבדיקה והתברר שחשיבות המסמכים שמצא היא מוגבלת.

בחורף תשמ"ח בא ר' הענדל הנ"ל לביקור שני בני. דיברתי אתו אז בארוכה, והסברתי לו, שלדעתי הכי חשוב הוא למצוא את התיק של מאסר כ"ק אדמו"ר האמצעי. מסרתי לו אז את כל הפרטים הידועים, שעל פיהם יוכל לחפש בארכיונים.

באותו חורף נשלחנו למוסקבא לחפש את אוסף ספרי רבותינו כידוע. לפני הנסיעה כתבתי לרבי הכ"מ:

בעת החיפושים האלה שלי בספריית סלטיקוב-שצעדרין, יבדוק הר"נ שי' מינדל בארכיון הממשלה הצארית, אם יש למצוא את הניירות הקשורות למאסר כ"ק אדמו"ר האמצעי, ה"בד קודש" במקורו והשייך לזה. בזה דברנו בארוכה עם ר"ה דייטש הנ"ל, והבטיח את עזרתו בחיפוש.

הרבי השיב על כך, שלא נסתפק בזה, ונחפש גם את המסמכים הקשורים לאדה"ז ולצ"צ, כמובא ב"עבודת הקודש" שם.

בער"ח שבט תשמ"ח ביקרנו בביתו של ר' הענדל בפטרבורג, ושוחחנו בנושא, כמסופר ביומני מאז:

דברנו בארוכה על מסמכי המאסרים, ואמר ששל חאוואנסקי, הגנרל גוברנטור בוויטבסק בתקופת אדה"א, נמצא או בוויטבסק, ויותר מסתבר שבמינסק. כך נראה לו מתוך ספר אחד.

במשך השבוע הבא היו כמה נסיונות בקשר לבדיקת הארכיונים, ר' ניסן בדק בארכיון בפטרבורג, אך לא הרשו לו להרבות בזה, בלי רשיון מיוחד ממוסקבא. הכינו בקשה לרשיון, המשיכו להשתדל ממוסקבא, אך מכל זאת לא יצא דבר.

כעבור כמה שנים היגר ר' הענדל לארה"ב, ובשנת תשנ"א נשלח ע"י ארגון חמ"ה להמשיך לחפש בארכיוני רוסיה, מסמכים הקשורים לתולדות חב"ד.

שוב ישבתי אתו ומסרתי בידיו כל הפרטים הקשורים לתיק מאסר וגאולת כ"ק אדמו"ר האמצעי. הוא נסע וחיפש ולא מצא. אמנם הוא מצא מסמכים רבים אחרים, שאינם קשורים לנושא הנ"ל.

כשהובאו המסמכים שמצא, מסר ארגון חמ"ה את המסמכים לרבי, והרבי השיב להם, שימסרו לי העתק לבדיקה. אני הייתי אז ברוסיה, ורק כאשר חזרתי, התיישבתי עם בחור קורא רוסית, שקרא ותרגם לפני את התוכן, ושוב ראינו שחשיבותם מוגבלת לעניינינו.

בערך באותה תקופה, נחתם ההסכם בין ארגון שמ"ר ובין השלטונות ברוסיה, אודות עריכת אנציקלופדיה ליהודים ברוסיה, וזה נתן לשמ"ר את הרשיון לחפש בארכיונים.

בהקשר לזה מצאו וקיבלו כמה תיקים חשובים, ביניהם המסמכים הקשורים למאסר וגאולת כ"ק אדמו"ר הזקן (נדפסו ב"כרם חב"ד" הרביעי).

עלה בדעתי, אולי זוהי האפשרות למצוא סוף סוף גם את התיק הקשור למאסר וגאולת כ"ק אדמו"ר האמצעי.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

יג

בתחלת תשרי תשנ"ג, ביקר פרופ' ירמיי שי' ברנובר בנ"י. קבעתי אתו פגישה ושטחתי לפניו את כל הנושא. אמרתי לו שברור לי שיהיה אפשר למצוא את התיק, אם רק יקשר ביני לבין האנשים שלו במוסקבא, שאמסור להם את כל הפרטים הקשורים לתיק הזה. הוא ביקש ממני שארשום הדברים על נייר, והוא יראה זאת לאנשיו העוסקים בנושאים האלו.

ישבתי וכתבתי:

בהמשך לשיחתנו, רושם אני בזה איזה פרטים, על מסמכים ועל תיקים שיש לשער שנמצאים בארכיוני רוסייה, הקשורים לתולדות רבותינו אדמו"רי חב"ד לדורותיהם. וכדאי להכין תוכנית מפורטת איך לבדוק את הארכיונים ולצלם את המסמכים הנזכרים.

עוד ארוכה הדרך עד למיצוי המחקר בנושא הזה, מ"מ רושם אני התחלה, שתוכל לשמש כהצעת תוכנית:

... נעבור למאסרו של רבנו האמצעי בוויטבסק, בשלהי 1825 או בשלהי 1826. הבעיה היא שיש בזה שתי נוסחאות ואפילו התאריך לא ברור. מה שידוע הוא רק שהמלשינות נמסרה למושל חאוואנסקי, שהביאו לוויטבסק, יחד עם כמה מגדולי חסידיו ועם הר"א מסטארושליע. כעבור קצת זמן שוחררו כולם. הרבי ב"י כסלו.

באחד מהניירות ברוסית שצילם הנציג של חמ"ה (סקירה על החסידות שנכתבה בתקופת אדמו"ר הצ"צ), מסופר ששם המלשין הוא קיסין.

וכעת נשאלת אותה שאלה, היכן הוא הארכיון של חאוואנסקי? האם נשאר בוויטבסק או במינסק. האם נשאר עד ימינו. האם אפשר למצוא בו את כל המסמכים הקשורים למאסר הזה? ואולי אפשר למצוא בו גם את הבקשה "בד קודש" שכתב רבנו האמצעי לחאוואנסקי - בנוסח הרוסי?!

הדבר נמשך שלושה חדשים, ובי"ג טבת ה'תשנ"ג כתבתי לו שוב:

נמסר לי בשם וגנר, שהוא חושב להיות ברוסיה בקרוב, ושואל, בהמשך לדיבורי אתך, מה הוא יכול לעשות.

האמת שגם אני חושב להיות ברוסיה בשבועות הקרובים, ואפגש אותו מסתמא שם.

ובנוגע לפועל, מסתמא מסרת לו העתק ממה שכתבתי לך אז, ומשם יהיו לו הפרטים הנחוצים. ובאם זה לא יספיק אזי אדבר אתו במוסקבא.

שוב מסופר ביומן שלי:

יום א' ב' שבט צהרים

זה עתה חזרתי ממרינה רוסצה, שם היו לי שתי פגישות חשובות ... הראשונה עם איגור, שעובד מסעם שמיר לחפש מסמכים הקשורים לאדמו"רי חב"ד בארכיונים. קראתי גם לברוך גורין שישב אתנו. הסברתי לו למה עיקר החיפוש כעת צריך להיות במינסק ומה צריך לחפש שם. מסרתי לו סקירת הדבר הזה כפי שכתבתי לברנובר. בעוד כמה שבועות מגיע לכאן ווגנר, ואז יעבדו ע"ז ביחד.

הם חיפשו ולא מצאו.

כעבור חצי שנה, נסענו, אני עם ווגנר, פעם נוספת לרוסיה. לפני הנסיעה דברנו בטלפון, ועל פגישתינו במוסקבא רשמתי ביומני, בקיצור:

יום ועש"ק כ' תמוז ... ישבתי לפגישה עם איגור ווגנר, שוחחנו בפרטיות על דרך העבודה ... בחיפוש מסמכים.

בסוף הם אמרו שאחרי השבת הם מתכוונים לנסוע למינסק, לחפש את התיק הקשור למאסר וגאולת כ"ק אדמו"ר האמצעי.

בב' ניסן תשנ"ד קיבל ר"ב שי' שיף הודעה ממינסק אשר התיק נמצא וצולם. הוא לא ידע עדיין מכל מה שנעשה בזה, ובפקס ששלח לי באותו יום כתב בין השאר:

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

יד

אודה לך מאד אם אוכל לקבל תשובה לשאלה, "האם נמצאים בתוך חב"ד מסמכים של הרבי האמצעי?", קבלתי כ-120 דפים על נושא זה מהעיר מינסק.

כך נמצא התיק המתפרסם בזה, בתרגום המסמכים ללה"ק, ועם מבואות והערות בשוה"ג.

*

כל המתפרסם כאן הוא מתוך הארכיון ששרד במשרדו של המושל האוואנסקי. שבו נשמרו כל המכתבים שנתקבלו במשרדו, וכן העתקי המכתבים שנכתבו על ידו [כי המקור עצמו נשלח למוען, ולכן לא מופיעה חתימתו בהעתקות אלו].

אמנם התיק עצמו, עם החקירות שנערכו אצל הרבי ואצל החסידים בעיירות הנ"ל, לא נמצא לעת עתה בארכיון המשרד הנ"ל. וחבל על דאבדין.

בין השאר בודאי כולל התיק הזה גם את:

(א) התשובות של רבינו, לשאלות ששלחו מבית משפט השלום בבאבינאוויטש ע"י שוטר, בכ' שבט, ובמסמך לא מסופר כי בט"ו אד"ר התקבלו התשובות אל בית משפט השלום.

(ב) התשובות של החסידים בקאפוסט, ארשא שקלאוו ומוהילוב, לשאלות ששלחו מבית משפט השלום בבאבינאוויטש ע"י בתי המשפט המקומיים ב"ז אד"ר, ובמסמך מח מסופר כי בחודש תמוז התקבלו סוכ"ס התשובות מכל המקומות האלו.

(ג) החלטת בית משפט השלום בנושא, שמסופר שם שכתבוהו בכ"ז תמוז.

(ד) פסק הדין של בית משפט העליון בפלך מוהילוב בנושא, שמסופר שם שכתבוהו ב"א כסלו תקפ"ז [במסמך נא, בערעור המושל האוואנסקי לפני הסינט העליון, מעתיק קטעים מתוך פסק הדין של בית המשפט העליון במוהילוב, והנימוקים אשר בו. אמנם פסק הדין בשלימותו עדיין לא הגיע לידינו].

(ה) אישור התובע הכללי של פלך מוהילוב לפסק הדין הנ"ל, שמסופר שם שכתבו בט"ז שבט תקפ"ז.

(ו) יש גם מקום לשער, שבתוך התיק נמצא כתי"ק אדמו"ר האמצעי; שכאן ניתן ממנו רק התרגום מתרגום לרוסית (מסמכים ד-ו).

בהתכתבות הנזכרת נזכר (מסמכים מז-נ), שאחרי מתן פסק-הדין הסופי נשלח התיק אל המושל האוואנסקי, יחד עם פסק-הדין, שמסומן במספר 553.

במסמכים נא-ב נזכר שהמושל האוואנסקי שלח את התיק המקורי לסינט בפטרבורג.

במסמך נג נזכר שהתיק המקורי הוחזר לממשל פלך מוהילוב; אולי על מנת להחזירו לבית המשפט העליון.

שלום דובער לוי

פרק א - כתבי-המלשינות

שלושה כתבי-מלשינות עם שלושה נספחים, נמסרו על ידי המלשין שמחה קיסין, במשך החדשים תמוז-מנ"א תקפ"ה (באותה שעה נסע רבנו לחו"ל, להתרפאות במעיינות הרפואה בקארלסבאד, ראה אגרות קודש שלו, אגרת כה, ובהערות שבסוף הכרך שם). את כתבי-המלשינות שלח אל ניקולי חאוואנסקי, שהי' המושל בארבעת הפלכים וויטעבסק, מוהילוב, סמולנסק וקאלוגא, ותחת פיקוחו היתה גם ליובאוויטש, שהיתה באותה תקופה שייכת לפלך מוהילוב. מקום מושבו הי' בוויטעבסק, לשם נמסרו כתבי-המלשינות ולשם הובא רבינו לחקירה.

א**כתב-המלשינות הראשון**

יוני 1825

[כ"ז סיון - כ"ו תמוז תקפ"ה]

כתב-המלשינות הזה הוא כללי, על תנועת החסידות, בנסיון לצייר אותה כרודפת בצע, המנצלת את התמימות של הצעירים לספר להם סיפורי צדיקים ולשלול את כספם, וכי הם משתלטים על הקהלות, קופות הצדקה, שחיטה, ובתי דפוס של היהודים. ולכן דורש לרדוף ולהשמיד את התנועה החסידית.

עדיין איננו מאשים בו אישית את רבינו במעילה בכספים, את זאת עשה בכתב-המלשינות השני דלקמן.

A

הנסיך הנאור, אדון רב החסד

לפני כמה עשרות שנים כשהחלה להתפתח בקרב העם היהודי הכת חדשה הנקראת קארלינים² היה מספר חבריה מצומצם מאד; אך הם השתדלו לגייס הרבה חברים על ידי מאמצים לשכנע צעירים קלי דעת וביחוד נערים בזה שהם התעסקו תמיד בפעולות בידור ושעשועים³ משמחי לב והסתייעו להשגת מטרה זו במשקאות חריפים וביחוד וודקה.

כשראו זקני הקהילה הותיקים את הנוק הזה שנגרם לקהילה ואיך שהפעולות האלה עומדות בניגוד לדת, ויתירה מזו, גם בניגוד לעקרונות של חיי ציבור אנושיים ניסו לשים לזה קץ בכל מיני דרכים במסגרת הדת היהודית אך כלום לא הצליחו לעשות. לעומת זאת הכת הלכה והתחזקה.

אחת ממגמותיהם העיקריות היתה לבטל הערכה כלפי אנשים הראויים לה מצד מעלתם. לטענתם כל האנשים שווים ואין שום סיבה שאדם אחד יעריך את השני וכולם צריכים להיות שווים. בהדרגה הם הגיעו לידי זלזול בכל האנשים המכובדים וסירבו לציית למורים ולמנהיגים הרוחניים.

הם משכו אליהם נערים שהיו תלויים בהוריהם ויצרו מצב שבו הנערים לא כיבדו את הוריהם והימרו את רצונם ובה גרמו להרס משפחתי.

² בשם זה כונו החסידים ע"י המתנגדים בכתבי הפלסתר שלהם. ראה כרם חב"ד גליון 4 עמ' 47 הערה 23. והטעם לזה, כי בתקופת המגיד ממעזריטש הי' המרכז החסידי ברוסיה הלבנה בעיר קארלין, שבראשו עמדו הרה"ק רבי אהרן מקארלין, ואחריו הרה"ק רבי שלמה מקארלין (שם עמ' 84 סעיף 9).

³ בדברים אלו פתחו אף במלשינות הראשונה נגד רבינו הזקן בשנת תקנ"ט (ראה שם עמ' 29).

הם העדיפו לרכוש צעירים ממשפחות אמידות. רבני הכת הזאת היו משכנעים אנשים צעירים שאם הם יתפללו עבורם ימחלו להם כל עוונותיהם וזה הניע את הצעירים לתרום סכומים עצומים מעבר לכל פרופורציה. לרוב מוכרים בחצי מחיר את לבושי וחפצי נשיהם למטרה אחת ויחידה להשיג כסף עבורו⁴. אין זה פלא שהאנשים לא מהססים להוציא כסף כדי להפטר ממשפט אזרחי או משפט פלילי ועל אחת כמה וכמה אינם חסים על ממונם להיפטר מדין שמים.

בנוסף לזאת הם מנהיגים שיטה חדשה לשחיטת בהמות שהם המציאו במטרה לחזק את הכת⁵. בזה הם גרמו להרס וחוסר תיאום עד כדי כך שבן ואב אינם אוכלים בשר מאותה שחיטה. הם גם משתמשים בשוחטים אך ורק מהכת שלהם. בזה הם מספקים פרנסה לאנשיהם ומונעים מקור מחיה מאלה שאינם משתייכים לכת.

כמו כן הם תמיד השתדלו ועדיין משתדלים עכשיו בכל מיני דרכים שונות למשוך אליהם צעירים להצטרף אל הכת. בדרך כלל הם עושים זאת על ידי סיפורים ומעשיות בדאי המביאים עובדות הקשורות למעשי נסים של רבם. באמצעים אלה התחזקה הכת.

גורם נוסף שתרים בעקיפין להתחזקותה של הכת היה החוק שיצא ב-1804 מטעם הוד רוממותו הקיסר אודות היהודים⁶.

בסעיף 52 נאמר: היות והרבנות היא משרה של כבוד ולא עסק ריווחי הרבנים מוזהרים בכל תוקף מצבירת נכסים וגביית כספים מעבר לשכר הנקוב שהקציבה להם הקהילה.

בסעיף 53 נאמר: אם באיזה מקום נוצר פילוג בקרב הקהילה והפירוד הגיע לנקודה שאין מחנה אחד רוצה להתקיים ביחד עם המחנה השני באותו בית הכנסת, אזי מותר לאחד מהם לבנות בית כנסת אחר ולמנות רבנים משלו. אך בכל עיר יכול להתקיים רק פרנס אחד לכל יהודי העיר.

מכאן, על בסיס חוק זה, הם השתלטו כמעט על כל קהילה יהודית, כך שבשעה שרבים המנוח זלמן ברוכאוויטש שניאור⁷ נדרש בחשאי פעמיים לעיר הבירה⁸ ובסוף שוחרר על פי פקודת ירום הודו, נאספו

⁴ גם בכתב המסירה של רבינו הזקן כתבו טענה זו (ראה כרם חב"ד גליון 4 עמ' 29 ; 51 ; 85, ובנסמן בהערה 17 שם).

⁵ הכוונה לשחיטה בסכינים מלוטשים, שאותה ביאר רבינו הזקן בתשובותיו (סי' ז) ובאגרותיו (אגרות סא ; פח).

⁶ נחתמה ע"י הקיסר אלכסנדר 9- בדצמבר 1804 (כ' כסלו תקס"ה). ראה גם לקמן מסמכים ט ; כה ; כט.

⁷ ברוסיה היה נקרא בתחלה כל אדם על שמו ושם אביו. ולכן, במסמכי מאסרי וגאולת רבינו הזקן, שהיו לפני גזירת הכינויים, נקרא בשם זלמן ברוכאוויטש [בן ברוך], בלי שם משפחה.

כשיצאה חוקת היהודית בשנת 1804 (תקס"ה), התחילה גם גזירת הכינויים, שלכל משפחה יהי' כינוי - שם משפחה. מעתה ואילך נקרא כל אדם על שמו, שם אביו ושם משפחתו.

אמנם לא ביום אחד בחרו להם היהודים שמות משפחה. באגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (ח"ד אגרת איק) מסופר שרק עם תום מלחמת נפוליון, בשנת תקע"ג, התחילו היהודים והממשלה להקפיד על שמות המשפחה. אז בחר לו כ"ק אדמו"ר האמצעי את שם המשפחה שניאורי וכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" בשם שניאורסאהן.

במסמכים שלפנינו נקרא כ"ק אדמו"ר האמצעי בשם בערקע [שם חיבה לשמו דוב בער] זלמנאוויטש [בן זלמן] שניאור [בלי יו"ד בסוף].

ושם משפחה זה מוסב במסמכים שלפנינו גם על כ"ק אביו אדמו"ר הזקן : זלמן ברוכאוויטש [בן ברוך] שניאור.

בשם משפחה זה חותם גם אחיו הרה"ק מהרי"ל מיואונאוויטש, בהסכמתו להלכות רב אלפס, קאפוסט תקע"ח : יהודה ליב ב"ר ברוך שניאור.

⁸ פעם הראשונה בשנת תקנ"ט ופעם השנייה בשנת תקס"א. מסמכי המאסרים הללו נדפסו (בתרגום לעברית) בכרם חב"ד גליון 4 עמ' 108-17. חלק ממסמכי המאסר השני נדפסו בכמה מקומות (ראה אגרות קודש שלו ח"א סימנים מג-ו, ובנסמן במקורות והערות שם).

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

יז

עייז סכומי כסף גדולים. בכספים אלו נתאפשר לו להשתיל את אנשיו במשרות של עמדת כח בהנהלה ובוועדים כמעט בכל העיירות שבהן נערכו בחירות⁹ למשרות אלו.

כל העצמה וההון הזה עברו בירושה לבנו בערקע שניאור שחתר לבסס את שליטתו על משרות אלו. אנשיו תפשו עמדות בכמה מקומות. הם אפילו הגיעו לאיזור בתי הכנסת של היהודים האמיתיים מחזיקי הדת הישנה, והעמידו את אנשיהם בראשם. בשקלאוו הם גם תפשו חדר בבית הכנסת הכי גדול¹⁰ והציקו ליהודים האמיתיים והצירו את צעדיהם.

ויתירה מזו, ההתעצמות הפוליטית שלהם באה עיי אוסף הכספים של הקופות, כי כל הקופות שבכל הערים הם כבר בידיה של הכת הזאת, או עיי הגבאי או עיי חבר וועד הקהל שכל אחד מגיש סיוע ותמיכה לשני.

עד כדי כך הגיעו הדברים שהם מכריחים להשתמש בבשר בהמות שנשחט רק עיי הכת שלהם בשחיטה החדשה שהם אימצו לעצמם, בעוד שאנשי הקהילה הנוהגים במנהג הותיק נותרו ללא אספקת בשר. וכל זאת בעוד שההכנסות מקופות הכספים שנאספו לא מנוצלות עבור תשלום מסים לאוצר אלא הן עומדות לשימוש הרב כפי העולה על רוחו.

כמו כן הם גם חתרו להעביר תחת שליטתם את בתי דפוס שהוקמו בפלכים אלו והם מדפיסים סידורים עם תפילות יומיומיות בנוסח תפילה אסיאתי¹¹ ובכך הם תורמים לדעיכת הנוסח האירופי והשכחתו כתוצאה מהמחסור שנוצר בספרים אלו שיתכן וניתן להשיגם רק ממקומות רחוקים.

וכשהשתלטו על בית דפוס החלו להדפיס ללא בושה ספרים המכילים ספורי בדאים למשיכת קהל קוראים ותומכים. בעלי בתי הדפוס שהם מאנשי הכת הזו מדפיסים סיפורי נסים כאלו שאין להם מקום בשכל האנושי.

וזוהו רק תיאור של חלק זעיר ביותר ממעשי הכת שהנני מביא בפני הוד מעלתו.

בהכנעה רבה אני מרשה לעצמי לבקש שהשלטונות ינקטו באמצעים בכל תוקף סמכותם כדי לרדוף ולהשמיד את הכת הזאת.

ובינתיים להוציא צו בהתאם לחוק אודות היהודים, שלא יתקיימו בתי כנסיות בנפרד במחוז היהודים האמיתיים וכל שכן בתוך בית כנסת גדול אחד השייך להם. ובינתיים לאפשר ליהודים האמיתיים להתגבר על המחסור באספקת הבשר. שלא יוכלו להכריח אותם להשתמש בשחיטת הכת הנכפית עליהם.

הריני משאיר בכינות את הכל בידי כבוד הוד מעלתו,

עבד הנכנע של הוד מעלתו אדון רב החסד,

שמחה קיסין

יוני

⁹ ראה בזה לקמן הערה 41.

¹⁰ במלשינות השניה יתפרש הדבר יותר. המדובר בבית הכנסת הגדול בשקלאוו, ששם גרו הרבה מגדולי החסידים, וקבעו את תפלותיהם בנוסח חב"ד, בחדר שני של בית הכנסת. המתנגדים שבבית הכנסת לא רצו להרשות לחסידים להתפלל בנוסח חב"ד, אף בחדר שני. זה היי היסוד למחלוקת גדולה שפרצה שם. ולהלן מוסיף לדרוש לחוקק חוק שיאסור על החסידים להתפלל בנוסח חב"ד בבתי הכנסת הכלליים, וגם לאסור עליהם לפתוח בתי כנסת מיוחדים עבור עצמם.

¹¹ הכוונה לנוסח ספרד, ונוסח האריז"ל שנוהגים בהם החסידים, לעומת נוסח אשכנזי שנוהגים בהם המתנגדים.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

יח

ב

כתב-המלשינות השני

יוני 1825

[כ"ז סיון - כ"ו תמוז תקפ"ה]

בכתב-המלשינות הזה חוזר על עקרי הדברים שבכתב-המלשינות הראשון, אך מצרף לו כמה מכתבים של רבינו, אחד מהם אודות חלוקת מעות מעמד בית הרב, ועל פיהם מנסה להלשין עליו. המכתבים האלו הם מעזבונו של החסיד ר' פנחס שיק משקלאוו, שהוא הי' הגזבר והנאמן של המעות האלו.

בבית רבי ח"ב פ"ב מסופר אשר "הוא הי' חשוכי בנים ר"ל וירשו ב"א שהי' איש רע ובליעל ומצא בתכריך הכתבים של הרר"פ את מכתב רבינו". נראה א"כ, שאותו בן-אחיו של ר' פנחס, שלא נודע לנו שמו, מסר את המכתב לידי המלשין שמחה קיסין.

כשבא המלשין לספר איך הגיע המכתב לידו, אימץ לעצמו נוסח מגוחך: החסיד ר' פנחס שיק מסר לו (לפני פטירתו) את המכתב בתור עירבון, שאם לא יצליח ר' פנחס לשכנע את רבינו להפסיק לרדוף את המתנגדים בשקלאוו, אזי ניתנת לשמחה קיסין הרשות להשתמש במכתב הזה להלשין בו על רבינו.

לכבוד הוד מעלתו, אדון רב החסד

כת המכונה כת הקארלינים מתחזקת בעמינו ע"י רבם זלמן שניאור המנוח, וכעת ע"י בנו בערקע שניאור, ממלא מקום אביו, שמשדל להרבות בכת שלו אנשים קלי דעת שדרכם הוא מגדיל את הכנסותיו הכספיות ובתוך כך הוא פורס את תחום השפעתו ושליטתו על יהודים אמיתיים.

כשיצא החוק המאושר על ידי הקיסר לגבי מעמד היהודים התאפשר לכת הקמת בתי כנסיות וגם מנוי רבנים משלה. עמדת כח חדשה זו הגדילה את עזות מצחה עד כדי כך שהשיגו להם בתי כנסיות בתוך האיזור שבו נמצאות חצרותינו.

בשקלאוו הם אפילו תפשו חדר בבית הכנסת הכי גדול ללא התחשבות ביהודים האמיתיים, ואלה עורכים תפילות בנוסח אסיאתי.

הם גם השתלטו על בתי דפוס שהוקמו בפלכי הסביבה והם מדפיסים סידורים בנוסח תפילה אסיאתי ולא אירופי. כתוצאה מכך מתקשים היהודים האמיתיים של קהילותינו להשיג סידורים בנוסח תפילה אירופי.

בנוסף לכך הם מאלצים יהודים אמיתיים להשתמש רק בבשר של השחיטה שהכת הזאת המציאה ובוזה הם מצירים את צעדם של היהודים האמיתיים.

בשנה קודמת¹², דהיינו בשנת 1822, מצאתי בשקלאוו אנדרלמוסיה גדולה בעקבות תפישת החדר בבית הכנסת הראשי. היהודים האמיתיים התכוננו להגיש תלונה בפני הממשל העליון ומנהיגי הכת הקארולינית חששו מאד מזה.

פנחס שיק¹³, זקן המנהיגים שלהם, ידיד קרוב לבערקע שניאור, פנה אלי בבקשה למנוע הגשת תלונה על

¹² בתרגום מילולי צ"ל "בשנה שעברה", אבל זה לא יכול להיות, כי המלשינות שלפנינו נכתבה בשנת 1825.

¹³ החסיד המפורסם ר' פנחס זלה"ה משקלאוו בן הגאון ר' חנוך הענך שיק זלה"ה, הי' תלמיד מובהק לרבינו נ"ע ואח"כ לבנו אדמו"ר האמצעי נ"ע, ורבותינו הקי' היו מחבבים אותו מאד והיו מגלים לפניו כל מסתורין וכל אשר הם עושים הוא הי' עושה כו'. בעת החתונה של בת אדמו"ר האמצעי נ"ע עם בן הרה"ק מטשארנאביל נ"ע בשנת תקע"א, שהי' זה בחיי רבינו נ"ע קרא אותו רבינו החדרה עם בנו הנ"ל ושימהו לעומד על המשמר שלאחר הסתלקותו יהיו נעשים פדיונות ע"י בנו הנ"ל דוקא ולא ע"י זולתו כו', ולאחר פטירת רבינו כתב מכתב לאנ"ש להודיעם קושט דברי רבינו נ"ע [ראה גם לקמן הערה

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

ט

ידי היהודים האמיתיים. הוא התחייב לשכנע את הרב בערקע שניאור להפסיק ללעוג ולהציק ליהודים האמיתיים ובקש ארכה של שנה לבצע זאת.

כערובה להבטחתו מסר לידי מסמך הדן בפרוטרוט בחלוקת נכסים בחתימת ידו של הרב עצמו, מסמך המגלה את כל פעולות העסקה של שניאור ושוּפך אור על תהליך צבירת ההון שהוא ניהל, ואף הודיע שאם בתום השנה הרב לא יחדל מפעולותיו הוא עצמו יעזבנו, והרשות בידי להביא את הכל לידיעת הממשל העליון ולבקש לשים קץ ללחץ הבלתי חוקי של שניאור כלפי היהודים האמיתיים.

פנחס שיק נסע באותה שנה לעיירה ליובאוויטש כדי לשכנע את הרב שניאור, ושם נפטר לפתע פתאום¹⁴. הרב לא רק שלא הפסיק להטריד את היהודים האמיתיים אלא נעשה יותר תוקפני ועז מצח והגביר את התקפותיו.

לכן בשנה שעברה תרגמתי את המסמך הנ"ל אודות חלוקת הנכסים באמצעות מתרגם דייקן, ברם לא היה לי פנאי להביא את זה לידיעת כבודו. עם כל זאת עכשיו, כשאיני רואה איך לשמור על אחיי מפני הרב הקארליני, הנני מגיש לפני הוד רוממותו את המסמך המקורי ואמיתי הנ"ל יחד עם התרגום. לראיה שהוא נכתב על ידי הרב עצמו הנני מצרף עוד שני מכתבים שלו אלי¹⁵.

מכתבי יד אלה משתקפת בבירור אהבת הבצע של הרב. במקום להשתמש בסכומים העצומים שגבה מהיהודים למטרות מועילות הוא מחלק את הכספים בין קרוביו כפי העולה על רוחו.

הנני מבקש בהכנעה מהוד רוממותו, להכניס עצמו לענין הזה, לעיין ולדון במצב הבלתי נסבל הזה, ולטהר את חיי הדת של קהילתנו מהתוקף של הכת הסוחפת הזאת, הגורמת נזק רב לכל עמנו, למנוע מהיהודים האמיתיים בזיון, ולחלצם מלחץ ונקמה של הכת הזאת.

הנני מאושר להיות נקרא עבד הנכנע של הוד מעלתו אדון רב החסד,

שמחה קיסין

יום ... יוני שנת 1825

ג

כתב-המלשינות השלישי

יולי 1825

[כ"ז תמוז - כ"ח מנ"א תקפ"ה]

[46]

הוא הי' רושם ד"ח של רבינו בדקדוק גדול מאד ואדמו"ר בעל צ"צ נ"ע הי' סומך על רשימותיו יותר מעל כל הרשימות. הי' עשיר גדול ובעל צדקה גדול מאד, ונפטר בליובאוויטש בערך שנת תקפ"ה. אדמו"ר האמצעי נ"ע יצא ללוותו ואמר הפעלדמארשיל של חסידים נפטר (בית רבי ח"א ע, ב).

נזכר בכמה מהמסמכים שבספר הזה.

בכ"מ נזכר גם בשם ר' פנחס רויזעס, ע"ש חותנתו הרבנית רויזא (ברלין) משקלאוו. הרבנית רויזא הנ"ל היתה גם חותנתו של החסיד ר' זלמן רויזעס סלונים משקלאוו (ראה גם לקמן הערה 17).

¹⁴ ראה בהערה הקודמת שבבית רבי מסופר שנפטר בליובאוויטש בערך בשנת תקפ"ה. אמנם כאן שכותב בקיץ תקפ"ה, שאחרי פטירתו וכי' לכן בשנה העברה תרגמתי כו', א"כ נראה שנפטר בשנת תקפ"ד.

¹⁵ ר"ל מסמך ה דלקמן, שבו כתבו אליו רבנו והרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע, (וקורא לו שני מכתבים כיון שאח"כ הוסיפו עליו בשולי הגליון). או שהכוונה לאותו מכתב ולמסמך ו דלקמן (שהוא מכתב רבינו אל החסיד ר' פנחס שיק, שצורף גם הוא לתיק ע"י קיסין).

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

כ

בהלשנה זו מביע את נכונותו להסביר בעצמו את תוכן המכתבים המצורפים להלשנה ולהוכיח מהם כי רבינו משתמש בכספים האמורים להנאותיו האישיים.

הוד מעלתו, אדון רב החסד

על פי הוראת כבוד מעלתו הנני מגיש את התלונה ובנוסף לזאת אהי' מאושר להסביר: מסמך הדין בפרוטרוט בחלוקת נכסים של כת הקארלינים של בערקע שניאור נכתב בעבר בשנת 1813. כספים שנאספו על ידי אביו זלמן ברוכאוויטש שניאור המנוח וגם על ידי בערקע שניאור עצמו היו רק למטרת הנאות אישיות ומילוי תאוותיו. היהודים האמיתיים לא נוטלים חלק בכספים אלו, אך שליחי הכת מאנשיו של שניאור, אוספים את הכספים נגד רצונם וידיעתם של היהודים האמיתיים. לאור המצב הזה הנני רואה זכות לעצמי להביא זאת בתודה לידיעת הוד מעלתו ולברכתו,

עבד הנכנע של הוד מעלתו אדון רב החסד,

שמחה קיסין

יום ... יולי שנת 1825

ד

נספח א לכתב-המלשינות מכתב רבינו אודות חלוקת מעות המעמד [טבת תקע"ד]

מכתב זה, שצורף לתיק ע"י המלשין, כולל רשימת חלוקת מעות מעמד בית הרב, שנאסף אצל החסידים אחרי הסתלקות רבנו הזקן בכ"ד טבת תקע"ג.

הי' זה אוסף מיוחד לשיקום בית הרב בליובאוויטש, מאחר שכל בית הרב שבלאדי היה למאכולת אש, אחרי בריחת רבנו הזקן עם בני משפחתו מלאדי במלחמת נפוליון. הכסף שנאסף וחולק הי' 35.000 ר"כ.

בסוף השנה הראשונה להסתלקות רבינו הזקן, בחודש טבת תקע"ד, סידר רבינו את חלוקת המעות, עבורו ועבור כל אחד מצאצאי רבינו הזקן.

את החלוקה הזאת סידר ע"י אחד מגדולי החסידים ר' פנחס שיק משקלאוו, ויחד אתו מינה את החסידים ר' שלמה פריידעס ור' זלמן רויזעס משקלאוו, להשגיח על החלוקה.

אחרי פטירת החסיד ר' פנחס משקלאוו, הגיע כתב-החלוקה לידי שמחה קיסין, שהשתמש בו בכתב-המלשינות שלו.

פרטי הדברים שבכתב הזה יבוארו בחקירה הראשונה של רבינו (מסמך יב-טו).

תרגום מהשפה העברית

בעזרת השם

חלוקת הכספים שנאספו בעזהי"ת בהשתדלות הרב בערקע זלמנאוויטש שניאור, יחד עם הנתינות הקבועות, שהם בערך חלק רביעי מסכום הכולל¹⁶, נתן השם בלב הרב בערקע זלמנאוויטש שניאור הנ"ל,

¹⁶ דברים אלו יכולים להתפרש כאילו הסכום הנזכר במכתב זה (35.000 רובל) הוא חלק רביעי מסכום הכולל - שלא נזכר כאן, והיינו שיש עוד 105.000 שלא נתפרש כאן מהיכן באו ולהיכן אזלו.

אמנם בהמשך החקו"ד נתברר, שבמקור היה נכתב "מסכום הכולל הזה", ופירוש הדברים הוא, שסכום המעות שנאסף מהנתינות הקבועות למעמד הוא חלק רביעי מהסכום הכולל הזה (35.000 רובל), שכולל גם את מה שנאסף במגבית חירום מיוחדת זו.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

כא

לגמול חסד אלוקי עם אחיו ושאר משפחתו השרויים בשנה זו בפרט במצב של עוני ודוחק, כפי שנדר בנדבת לבו הטהור בעת שעלה למקום מנוחת אביהם הנזכר.

הבטחה זו היתה החלטתו לדאוג להם תמיד ובאופן רצוף מלב ונפש לתועלת משפחת אביו זלמן שניאור הנזכר, עוד יותר מאשר לעצמו, כדי להסיר מעליו קפידה שהיתה לאביו עליו כמה פעמים במשך ימי חייו בגלל הצער שנגרם לו בנסיבות מסתוריות הידועות לידידנו הנאמן והנכבד פנחס שיק ואחי חיים אברהם שניאור. בגלל הסיבות הנ"ל החליט הרב הנ"ל, בערקע זלמנאוויטש שניאור, לקבל על עצמו בעת ביקור במקום מנוחת אביהם, את ההנהגה הזו לכל ימי חייו ולנצח נצחים, לנקות ולכפר על כל חטאיו, וכדי שנפשו תהא קשורה בנפשו וברוחו הקדושה של אביו ללא כל פירוד וימליץ בעדו ויהי' ה' אתו בכל דרכיו ויגאל וישמור אותו מכל רע, וילך בדרכי מידותיו הקדושות של אביו ז"ל, ושלא יסור ימין או שמאל מדרך זו, ויסיר ממנו ומכל משפחת המנוח כל צרה, ולהשרות בין בני המשפחה אהבה, רעות ושלוש לעולם ועד.

פרטי חלוקה זו, לפי הסעיפים הבאים :

לכל הבנים והנכדים, אמנו ואשת אבינו המנוח, ואחותו וגם אחיו הרב לייב, על כל זה יהיו עדים נאמנים, ציר נאמן הנכבד פנחס שיק, ושני ידידים אהובים, זלמן רייזין¹⁷ ושלמה פריידין¹⁸, שהם צריכים לחתום על כל פרטי החלוקה הזאת המתבצעת בתוקף הראוי, ולקבל שטר קבלה מכל מי שיקבל כספים, לזכרון נצחי לפני ה' ולפני עבדו אהובו וחביבו אביו המנוח זלמן שניאור ז"ל.

לרב בערקע שניאור, אשתו ובנותיו הקטנות¹⁹ עבור בניית בתים כלי בית ועבור הוצאות במשך חצי השנה הנוכחית 8,000 רובל.

עבור בנו נחום²⁰ מתנה 1,000 רובל.

עבור בתו רבקה²¹ 1,000 רובל.

עבור בתו דבורה לאה²² 1,000 רובל.

עבור בתו המאורסת מנוחה רחל²³ מתנת 1,000 רובל.

כל אותם הכספים יהיו מופקדים ברשות פנחס הנ"ל²⁴, וכנגד סכום זה הוא מציג שובר בכתב ידו שכל

¹⁷ החסיד המפורסם ר' זלמן סלונים רויזעס (ע"ש חותנתו הרבנית רויזא [ברלין], ראה לעיל הערה 13) משקלאוו. היה מחותנו של רבינו (כי בנו יעקב כולי סלונים נשא את בת רבינו "המאורסת מנוחה רחל" המוזכרת לקמן) וגיסו של ר' פנחס רויזעס שיק משקלאוו (ששניהם היו חתני הרבנית רויזא הנ"ל). אודותיו "בית רבי" עא, א.

אחדים מבני משפחה זו שינו שם משפחתם מ"רויזעס" ל"רייזין", וכך נקרא גם הוא כמה פעמים במסמכים שלפנינו, וכמה פעמים נקרא על שם משפחתו סלונים.

¹⁸ החסיד המפורסם ר' שלמה פריידיעס (אודותיו "בית רבי" עא, א), ובמסמכים שלנו נקרא "פריידין", וכמ"פ "פרידמן".

¹⁹ הבנים ובנות המנויים לקמן כבר היו אז אחרי נישואיהם, ולכן קיבלו בנפרד.

²⁰ חתונתו היתה בחורף תקע"ב (ראה דרך מצותיך קלז, ב).

²¹ "בתו רבקה" לא נזכרת במקורות אחרים; אבל ראה קובץ הערות ובאורים (גליון תרלג עמ' 39) אשר ממק"א עולה כי בתו הרבנית רבקה (ולא בילא) נישאה להרב יקותיאל זלמן, נכד הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב, בפר' נשא תקס"ז (ראה אגרות-קודש אדמו"ר הזקן ח"א, מקורות והערות לאגרת לח).

²² אשת הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס, שנישאו בו' שבט תקע"א.

²³ אשת החסיד ר' יעקב (כולי) סלונים.

²⁴ ראה גם אגרות קודש אדמו"ר האמצעי ח"ב עמ' עג "וכל המעות שיאספו ידידנו השד"ר ימחלו למסור ליד ידידי ר' פנחס משקלאב".

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

כב

שכום החלוקה נמצא ברשותו והוא יחלק את זה לכל אחד לפי ראות עיניו, עם אחוזים שיקבלו בעד השקעה בעסקיו, באמצעות שטר היתר עסקא כפי הנהוג.

עבור בתו מושקה²⁵ 1,000 רובל.

ועבור בעלה מנדל²⁶ נכדו של המנוח 2,000 רובל, כלומר כ-1,000 רובל בשווה לשאר הנכדים ו-1,000 רובל עבור בניית בית ועבור הוצאות בגין ילדיו הקטנים לתקופת חצי השנה הנוכחית, ואת כספי המתנות יש להפקיד אך ורק בידי פנחס ולא בידי מישהו אחר.

עבור אמנו²⁷ אשת אבינו המנוח 2,000 רובל, כלומר 1,000 רובל עבור הוצאות הבית ו-1,000 רובל במתנה אמיתית.

עבור אחי חיים אברהם, אשתו, בנותיו הקטנות, עבור בניית בית, כלי בית, ועבור הוצאות לתקופת חצי השנה הנוכחית - הכל בסך 5,000 רובל, ו-1,000 רובל עבור תשלום חצי נדוניה של בנו ברוך שמואל.

עבור בנו הגדול בערקע נכדו של המנוח 1,000 רובל במתנה.

ועבור בנו הצעיר ברוך שמואל מתנה בסך 1,000 רובל למעשים טובים לרגל חתונתו במזל טוב.

כספים השייכים לילדים אלו יש להפקיד אך ורק בידי פנחס שיק כאמור לעיל.

עבור גיסי²⁸, כלומר חתנו של המנוח ואשתו אחותינו פריידא²⁹ עבור בניית בית, כלי בית, ועבור הוצאות בגין הילדים הקטנים 4,000 רובל לחצי שנה זו.

עבור בנו הגדול ברוך³⁰ מתנה בסך 1,000 רובל

עבור בנו השני אהרן³¹ מתנה בסך 1,000 רובל

כספים אלו יש להפקיד אך ורק בידי פנחס הנ"ל כאמור לעיל.

ברור ומוסכם שכל 4,000 הרובלים הנ"ל ניתנו על שם אחותינו פריידא עבור הוצאות הבית, והילדים הגדולים והקטנים וגיסי אליהו צריך לתת כנגד זה שטר בחתימת ידו כפי שיתברר במסמך מיוחד בינינו בפני שלושת הידידים האהובים הנ"ל.

²⁵ אשת כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", שנישאו בשנת תקס"ד.

²⁶ כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", שגם הוא נכד לאדמו"ר הזקן ומגיע לו גם בזכות עצמו.

²⁷ הרבנית שטערנא ע"ה.

²⁸ הרה"ח ר' אליהו ב"ר מרדכי.

²⁹ נפטרה זמן קצר אחרי כתיבת המכתב שלפנינו. ראה "בית משיח" גליון 71 עמ' 44 (העתק מכתב ר' שמרי' שניאורסאהן):

היתה מפורסמת בדורה בחכמתה וידוע כי היא לא יד ושם בלימוד החסידות והקבלה ... היא מתה בשנת תקע"ד בעת שנסעה על קבר אביה בהאדיץ ונקברה תחת האהל סמוך לקבר אבי'.

³⁰ חתן הרה"ח ר' בנימין קלעצקער משקלאוו (בבית רבי ח"א נז, ב כותב שהוא הדפיס את ס' התניא עם אגה"ת בשקלאוו תקס"ו, אבל ראה תורת חב"ד ביבליוגרפיה - תניא עמ' 50).

³¹ רבה של קרעמענטשוג. ראה אודותיו בית רבי שם. מפתחות לשו"ת צמח צדק (קה"ת תשנ"ז), מבוא עמ' 12.

ממה שמקבל כאן את חלקו בין הנכדים הנשואים (בנפרד מאמו), נראה שכבר הי' נשוי אז. בספרי ברסלב (ימי מהרנ"ת ח"ב אות נא. גידולי הנחל. שיח שרפי קודש ח"ד אות תשיד) מסופר שהי' חתן הרה"ק ר' נחמן מברסלב, בעל בתו מרת חי (בזווג שני), ומתוכן הדברים נראה שם שנישואיהם הי' אחרי תקע"ד (נישואיה הראשונים של מרת חי הנ"ל היו בשנת תקע"ד, כמסופר בימי מהרנ"ת ח"א קרוב לסופו). ונראה שהיו אלו גם נישואיו השניים, שנישאו בראשונה לפני תקע"ד, ולכן מקבל כאן את חלקו בין הנכדים הנשואים. וראה במבוא למפתחות הנ"ל, שאח"כ נפטרה גם היא, ונשא (בזווג שלישי) את מרת שרה בת רבינו.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

כג

עבור אחי משה, עבור אשתו ובנותיו הקטנות ניתן מתנה אמיתית, לא מפאת חובה אלא מתוך רצון טוב, לגרום נחת לאבינו המנוח, 3,000 רובל, מהם 1,000 רובל הוא כבר קבל מזמן, -2,000 רובל ישלחו אליו מתוך הסכום הכולל כמובן, ע"י אשתו שפרה³².

עבור דודנו הרב לייב³³, מתנה עבור שנה זו ועבור הוצאות נישואי בתו³⁴ 500 רובל.

עבור דודתנו לאה³⁵ ובעלה ישראל³⁶ גם כן 500 רובל עבור בניית הבית והוצאות שנה זו.

עבור כל שאר קרובינו ניתן לכל אחד מבני משפחת אבינו המנוח לפי ראות עיניו ולפי הרגלם לקבל בעבר.

כל פרטי אותה חלוקה זו משקפים את רוח הקודש והיושר שהשריש בלבו הרב בערקע שניאור, והרשות ניתנה בידו להטות לימין או לשמאל, ואין לערער כלל על החלטותיו בזה להוסיף או לגרוע על פי רצון השם ויש לקבל החלטות אלה באהבה והבנה ויש לדון אותו לזכות באמת וצדק בלי שום משוא פנים, כי הוא חרד לדאגותיהם באותה מידה שהיה דואג לעצמו.

ואילו לא היו ההוצאות שלו כפולות מהוצאות כל אחד מבני משפחת אבינו המנוח וודאי היה מתחלק אתם בשווה, באותה מידה שהיה נוהג בהיותו אתם בקרעמענטשו, עקב הנדר שקבל על עצמו בנסיבות הנסתרות כאמור לעיל וד"ל.

בכדי שכל זה ישמש לנו כעדות נצחית למילוי החובה הצודקת לפני ה' ולפני עבדו הנאמן ואהוב וחביב אבינו המנוח זלמן שניאור ז"ל, ראוי שמסמך זה יחתם וישמר מעין זרים ושחתימתו ואשורו יבוצעו על ידי שלושת הידידים האהובים הנ"ל ושישה זמן די ארוך תחת פיקוחו של אותו פנחס הנכבד ויהיה צפון וחתום עד בוא הזמן שבו יחלצו השי"ת ממצבינו הנוכחי ויחיש את גאולתנו וביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

על המסמך המקורי מתנוססת חתימה המנוסחת כדלקמן

בערקע זלמנאוויטש, סוף השנה הראשונה לפטירת אבינו המנוח זלמן שניאור ז"ל

את זה תרגם והמקור ציין, המתרגם המשפטי משפות שונות: ישעיה פינקלשטיין

³² כי האח ר' משה לא הי' בקו הבריאות באותה שעה. ראה אגרות-קודש אדמו"ר האמצעי ח"ב אגרת א, שרבינו כותב בשלהי חורף תקע"ג: "גודל בקשתי להודיעינו משלום אחינו ידידנו ר' משה, ומשלום כב"ב, ואם ניצל מן שלהבת, ואי מקום מושבו, ויהי לנו למשיב נפש, ולאמי הרבנית תחיי". ובאגרת הרבנית שטערנא (בטאון חב"ד גליון 34-35 עמ' 10) כותבת בקיץ תקע"ז "בני הרב המפורסם מוהר"ר משה שיחי" ב"ה חזר לאיתנו כמקדם, וכל בני ביתו כולם בחו"ש, וקבע דירתו באולע". וראה גם אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ח"ז אגרת א'תתפא.

אשתו מרת שפרה עלתה אח"כ לארה"ק, ובמצבתה: נלב"ע ז' טבת תר"ט. עוד אודותה - במהדורה החדשה של שו"ת צ"צ חי"ד סי' שיג, ובהערות שם.

³³ הרה"ק מהרי"ל מיאנאוויטש, מח"ס שארית יהודה.

מהרי"ל נפטר בסמיכות למאסר והחקירות שלפנינו, אף שלא ידוע בדיוק תאריך פטירתו. התשובה האחרונה שכתב לו אדמו"ר הצמח צדק היא משלהי קיץ תקפ"ה (חי"ד סי' רמה, במהדורה החדשה), ונזכר בה רבינו אשר נסע "ויתמהמה עד קרוב לר"ה". וראה שם בהערות לחאו"ח סי' פב, שבכ"ח אד"ר תקפ"ו כותב עליו "המנוח ז"ל".

³⁴ ברשימת המאמרים שבסוף מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ב עמ' תשכח, אצל המאמר כי תהיין לאיש שתי נשים מועתקת הכותרת שבכת"י "תקע"ד שבת פי' כי תצא על חתונת ב"א [בת-אחי] אדמו"ר ק' יאנעוויץ".

³⁵ עפ"י צריך לתקן ב"תולדות משפחת הרב מלאדי" עמ' 37 ובסי' "הצאצאים" עמ' 64, ששם כתבו ששמה היה שרה.

³⁶ קוזיק. ראה אודותיו בית רבי ח"א נו, א.

ה
נספח ב לכתב-המלשינות
מכתב רבינו והרה"ק מסטאראשעלע אל המלשין
[תקס"ב - תקס"ט]

מכתב שכתבו רבינו והרה"ק מסטאראשעלע אל המלשין, בתקופת כ"ק אדמו"ר הזקן, בשעה שהיו ביחד בלאדי.

בבית רבי ח"א פכ"ו מסופר שהרה"ק מסטאראשעלע היתה דירתו בלאדי ערך שמונה שנים, היינו משלהי תקס"א עד סוף תקס"ט, א"כ נודע שבמשך התקופה הזאת נכתבו מכתבים אלו.

בכתב-המלשינות השני (לעיל מסמך ב) כותב המלשין, שמצרף לתיק את המכתב הזה (ואת המכתב הבא לאחרינו), כדי להוכיח מהם, שגם המכתב הקודם (הדן בחלוקת מעות המעמד) הוא כתב-ידו של רבינו, שהרי שלשתם נכתבו באותו כתב.

F

*תרגום ממכתב עברי שנכתב ע"י בערקע שניאור ואהרן מובשוביטש³⁷
לשמחה ליטמאנאוויטש³⁸*

ה' ירבה שלום וברכה לשאר בשרי³⁹ אהובי חכם ונבון מפורסם עושה חסד כבוד ר' שמחה נרו יאיר בשפע מכתבו קבלתי ע"י דודי מוכ"ז, והי' לרוב נחת ועונג לאדוני אבי לראות אשר לבבך שלם אתנו (יתן לנו ה' מנוחה) שיהי' לך העוז להרחיק לשונות שקר וכו'.

כבר מזמן קיימת מצוות משרך אל תתעלם התעלמות גשמית וכו', ולזמן הבא הנני בוטח שתפתח עיניך לרצות טובתינו במדה האפשרית וכח שלך, וגם אנו לא נשכח חסדך וטוב לבך לעולם וכו'.

היום יסע ידידי ר' אהרן לדובראוונא לקיים עצתך הנאמנת.

בנוגע לבקשתך לפני דודי, דברים כאלו אי אפשר לכתוב בלשון ברורה ומפורטת, אמנם מזמן כבר נכתב מפה מכתב להכי טוב שבהם, שיסע למחנינו בהקדם בלי עיכוב, ופה יצווה באופן ברור לקיום רצונך לטוב, שיהי' שלום ואהבה אמיתית.

ממני שאר בשרך הדורש שלומך תמיד בלב ונפש חפצה

במקור חתום: בער שניאור זלמנאוויטש רבינאוויטש⁴⁰

פ"ש לאביך הזקן האהוב קרובי הנכבד ומפורסם חנני ליטמאן ולכל משפחתו

*

גם אני פורש שלום לידידי אהובי הנכבד ומפורסם שמחה

³⁷ הרה"ק רבי אהרן מובשוביטש [ב"ר משה] הורביץ, שהי' דר באותה שעה בלאדי, אח"כ היתה קטיגוריה והעתיק דירתו לאשווע, ואחרי הסתלקות רבינו הזקן בשנת תקע"ג התיישב מוהר"א בסטאראשעלע ומשם הפיץ אור תורתו.

ברוב המקומות לקמן מכנהו (ברוסית) "אהרן לעוויט", ומסתבר שזהו תרגום ממלת "אהרן הלוי" (ולא שהי' לו עוד שם משפחה). אמנם במקומות אחדים מכנהו "לעוויט" לחוד (בלי ליווי שמו הראשון), והרי לא רגיל לכתוב "הלוי" בלבד.

³⁸ הוא המלשין שמחה ליטמאנאוויטש [ב"ר חנני ליטמאן] קיסין.

³⁹ בבית רבי ח"ב פ"ד כותב שהי' המלשין ש"ב של רבינו מצד אמו הרבנית.

⁴⁰ אולי זהו תרגום מתיבת "הרב", או שהשתמש לשעה גם בשם משפחה זה, או שהוא טעות המתרגם.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

כה

מתוכן מכתבך מתגלה אהבתך ותמימות לבך אלינו, ולכן גם אנו כמים הפנים לפנים וכו', וכך מצפים לעתיד.

זולת זה אין כל חדש רק אמת ושלוש ברוב תוקף, כי אנו נהיי בשלום.

בנוגע לבקשתך עיי ידידינו מוכ"ז מזמן צווה עלי רבינו אהובינו במכתבו בדיבורים אמיתיים ואוהב שלום בכל לב ונפש לך.

במקור חתום: אהרן מובשוביטש הלוי.

*

בקשר לבחירות הרי כל מאמצינו היו מרוכזים בשמירה על הקיים⁴¹, כפי שדובר אתך אישית בארשא. גם כעת בקשו ממך לא פעם להשתדל לנצל כל הזדמנות למטרה זו, ולהתמיד בזה עד שובך בשלום מנסיעותיך. בד בבד עם הנ"ל יגיע בייניש הנכבד.

במקור חתום: אהרן הנ"ל.

*

אחרי מכתבי זה, עלה בדעת אדמו"ר שיחי, שיכול להיות שביאת האיש המיוחד תתעכב ולפעמים המצב יפריע ויקשה ועיי"ז תוכל להתאחר קיום ההבטחה, ולכן צווה לנו בפיו הקדוש לכתוב לשוחטים, כדי שבינתיים מכאן ולהבא בעצמך תדרשו כדי שהבשר השחוט יהיי לך ולכל קרוביך כפי הצורך, ואנחנו כותבים להם בהתחייבות לקיים מה שנכתב להם ואולי יקיימו.

כשיגיע האיש המיוחד הנזכר אז תמצא אמצעים וסדר המועיל שלפיו תוכל לפעול.

אהרן הנ"ל.

את זה תרגם והמקור ציין, המתרגם: ישעי' פינקלשטיין

*

על המכתב המקורי העברי:

אל שאר בשרי אהובי הנכבד ומפורסם מוה"ר שמחה ב"ר חנניי ליטמאן

מלאדי לעיר וויטעבסק

תרגם המתרגם: פינקלשטיין

ו

נספח ג לכתב-המלשינות מכתב רבינו לחסידים אודות מצב החסידות [תקע"ו]

⁴¹ פרטים אלו תואמים את דבר רבינו הזקן באגרות קודש ח"ב אגרת ח:

לפי הנשמע שכבר יצא אוקאז אודות משפט הבחירה, וה' יודע וישראל הוא יידע כי אין רצוננו להיות מן הרודפים ח"ו רק להיות לנו עזר מגן להפר מחשב[ות] ערומים החושבים עלינו מזימות בל יוכלו ובל יפיקו זממם ויהיה שלוי' על כל יש[ראל] אמן.

ראה שם שכנראה מדובר בבחירות לראשי הקהל, וראה גם לעיל מסמך א.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

כו

עוד מכתב שמצא המלשין בעזבונו החסיד ר' פנחס שיק משקלאוו, מתקופה הראשונה לנשיאות רבינו, כאשר היתה קבוצה מחסידי כ"ק אדמו"ר הזקן, שטענו ואמרו, שאחרי הסתלקות רבינו הגדול אין לנו עוד רב שימלא את מקומו. הם היו סובבים בעיירות וצועקים אוי אוי אין לנו רב והחסידות שבקה חיים כו' (בית רבי ח"ב פ"ב).

לתוכנה של האגרת הזאת ראה גם אגרות קודש שלו אגרת יז. אגרות בעל התניא ובני דורו עמ' קנט. המשפיע עמ' קעט-קפג.

המכתב הזה נכתב ברמז רב, כמובן, וכשבאו לתרגמו לרוסית לא מצאו בו ידיהם ורגליהם, מ"מ הצלחנו לפענח את חלקו המועתק לקמן.

בסקירת החוקרים את החקירות (לקמן מסמך כד) מצטטים קטע אחד מהמכתב הזה: "דע אחי שמכאן ניתן להסיק ששני דברים אלו נוגדים זה לזה בטבעם. את החסידות מנסים להשפיל בעוד שהנוהג של אסיפת כספים הולך ומתפשט".

H

תרגום מעברית

לידידינו אהובינו ונפשיים שלי חכם ונביא פ.⁴² שי מחותני ז.⁴³ ואהובי כנפשי בנימין⁴⁴ שי ולידידי אהובי שי"פ⁴⁵

מראש באתר אמרתי לכסות ולהסתיר הדברים שבלבבי, התפשטות מכתבים אל כמעט כל הנערים הצעירים וטובים, עם הארס של הנחש וערום הידוע, כידוע למוכ"ז וכפי שיספר לכם באריכות.

אמנם אחר שיצא הדבר מן ההעלם אל הגילוי וידוע אפי' לילדים קטנים ונשים וטף, המכסה אני הדבר מאוהבים נאמנים כמוכם.

עתה מבין אני את הנבואה של אהובי פ. (ז. א. פנחס) בזמן היותו פה⁴⁶, שהי' אומר לא רק פעם וכו' שיש חנות עוד יותר קשה ממה שקורה עם האח הידוע שלנו וכו'. הנבואה היא אשר דבר זה צריך להמשך איזה זמן ואח"כ יתבטל, כיון שהי' אתי וכו'.

מאד תמהתי על הנבואה והגדת עתידות זאת וכו', מאד ביקשתי שיפרשו הדבר אבל בשום אופן לא פירש, ועכשיו ידידי הנאמן פ. הרי נתקיימה הנבואה שלך ... אומרים לפני אנשים צעירים כאמור למעלה ועוד מוסיפים לאמר: תורת החסידות נעדרה ואין לנו רב וכו', וכל אחד מישראל שב למקומו וכו'.

ידידי אהובי כנפשי, אדבר בזה כדי שבזה תרגע נפשי מעצב, אמת שאין בזה כל חדש בשבילי, ותדעו לכם

⁴² החסיד ר' פנחס רויזעס שיק משקלאוו.

⁴³ החסיד ר' זלמן רויזעס סלונים משקלאוו, מחותנו של רבינו, כי בנו החסיד ר' יעקב כולי נשא את הרבנית מנוחה רחל בת רבנו (ראה לעיל הערה 17).

או אולי הכוונה להחסיד ר' זלמן ריבלין משקלאוו, מחותנו של רבינו, כי ר' מנחם נחום בן רבינו הי' חתנו.

⁴⁴ החסיד ר' בנימין קלעצקער משקלאוו.

⁴⁵ החסיד ר' שלמה פריידעס משקלאוו.

⁴⁶ הכוונה לאותה עת שכתב את מכתבו הידוע אודות דברי רבינו הזקן אליו ביחידות, שדוקא כ"ק בנו אדמו"ר האמצעי ימלא את מקומו, ושלא "להשים עליהם איש זר אשר לא מזרע אדמו"ר נבג"מ" (מכתבו נדפס בבית רבי ח"ב פ"ב, וראה לעיל הערה 13).

אמנם בעת כתיבת המכתב הזה ביאר כאמור כאן, שמלבד העובדה שהרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע התחיל לנהוג אז ברבנות, שזה יכול לגרום פילוג, "יש חנות עוד יותר קשה ממה שקורה עם האח הידוע שלנו", היינו שיש חשש גדול יותר מאשר רבנותו של הנ"ל, והיא אלו החסידים האומרים שאחרי רבינו הגדול אין עוד רב שימלא מקומו וסובבים בעיירות וצועקים אוי אוי אין לנו רב והחסידות שבקה חיים כו'.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

כז

שכבר יותר משלש שנים⁴⁷ ממה שראיתי והכרתי ... דע אחי שמכאן ניתן להסיק ששני דברים אלו נוגדים זה לזה בטבעם, את החסידות מנסים להשפיל בעוד שהנוהג של אסיפת כספים הולך ומתפשט... זולת זה יתן לכם ה' שלום מבחוץ ומבפנים ויתרומם קרן חכמת אבי מורי ורבי נבג"מ אצל כל חברי אגודתינו החפצים טובתינו האמתית.

⁴⁷ מכאן נראה שהמכתב נכתב בשנת תקע"ו, ג' שנים אחרי הסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן.

פרק ב - המאסר והחקירה

ארבעה היו אסורים במאסר הזה:

א) רבינו. ע"פ המסופר בכמה מקומות נאסר אחר חג הסוכות (ראה בית רבי סוף פ"ד) ונגאל ב"י כסלו. במסמכים שלפנינו (מסמך ז) לא נתפרש יום המאסר (רק החודש תשרי) ויום השחרור (רק זאת שבו' כסלו כתב בקשה לשחררו). התיק נמסר לחוקרים בב' מר"ח (מסמך ט) וחקירתו נמשכה עד י"ט מר"ח (מסמכים יט-כ).

ב) הרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע. חקירתו התקיימה בימים כ"א-ח מר חשוון (מסמך כא). בבית רבי שם מסופר שנאסר משך זמן אחרי רבינו ונגאל בר"ח כסלו.

ג-ד) שני החסידים ר' זלמן רויזעס סלונים ור' שלמה פריידעס משקלאוו. שניהם נזכרו באגרת רבנו, כאחראים על חלוקת מעות המעמד, ועל כך נתבקשו להעיד, בה' מר"ח (מסמכים י-יא). בבית רבי שם מסופר שהם נשארו במאסר זמן מה אחרי רבינו. בס' השיחות תש"א (עמ' 51) מסופר ששחררו בחדש טבת.

ה) במסמכים מסופר (מסמך ח), שכשלקחו את הרבי למאסר לקחו אותו מליובאוויטש לוויתעבסק דרך שקלאוו, ושם יבואר שאפשר הדבר, שבאותו מסע לקחו למאסר גם את שני החסידים הנ"ל משקלאוו.

ו) בנוסף לכך נשלח אחד החוקרים לליובאוויטש ב"ט מר"ח, לבדוק שם את פרטי בניית בית הכנסת ע"י רבנו וקניית הספרים שלו. בדו"ח שלו (מסמך כב) מספר על גודל בית הכנסת, החפצים שבו, זמן בנייתו ע"י רבינו ומספר הספרים שבבית הרב.

ז) עם תום החקירה ודרישה כתבו החוקרים דו"ח סופי (מסמך כד). את הדו"ח כתבו ב"ב כסלו, יומים אחרי שחרורו של רבנו.

על סדר השתלשלות המאורעות - במבוא שבתחלת הספר.

ז

המושל חאוונסקי לפקיד המשטרה להביא את רבינו לחקירה

ספטמבר 1825

[א' - ל' תשרי תקפ"ו]

בתאריך שעל הפקודה הזאת נתפרש רק החודש. לפי המסופר בבית רבי סוף פ"ד נלקח רבינו מביתו אחר חג הסוכות.

במסמך הבא מפורטת יותר השליחות הזאת, שיחד עם קורביצקי שלח גם את טשעווקין ועוד שוטר, ואשר דרך נסיעתם היתה: ליובאוויטש, באבינאוויטש, שקלאוו וחזרה לוויתעבסק.

1825 ספטמבר

מס' 4767

לכב' פקיד משטרת פלך וויטעבסק קורביצקי

נחוצה לי פגישה בארבע עיניים אודות כמה נושאים עם הרב היהודי הסוחר מהמעמד השלישי בערקע שניאור המתגורר בפלך מוהילוב בעיירה ליובאוויטש. הריני מציע לכבודו לנסוע לשם, ואחרי שהרב יראה מכתב זה, תזמינו אותו לבוא אלי יחד אתכם לוויתעבסק.

ח
חאוונסקי למשרד האוצר
לשלם הוצאות השליחים

7 באוקטובר 1825

[ז' מר"ח תקפ"ו]

המדובר כאן הוא אודות השליחות לליובאוויטש להביא את רבינו (בשלהי תשרי). ולכאורה יפלא הדבר, שנסעו מליובאוויטש לוויתעבסק דרך שקלאוו, אף שהעיר שקלאוו אינה עומדת בדרך שבין ליובאוויטש לוויתעבסק (כי שקלאוו היא לדרומית מערבית של ליובאוויטש ואילו וויתעבסק היא לצפונית מערבית של ליובאוויטש). ואפשר הטעם לזה, כי שם לקחו אתם גם את שני החסידים ר' זלמן רויזעס סלונים ור' שלמה פריידעס משקלאוו, שיבואו אתם לחקירה בוויתעבסק בתור עדים. אפשר גם שמתעם זה היה מספר הסוסים אל ומליובאוויטש (עד הגיעם לשקלאוו), קטן יותר מאשר המסך הדרך משקלאוו לוויתעבסק, כי בשקלאוו נוספו לשיירה עוד שני חסידים. במכתב זה מורה למשרד האוצר לשלם לשליח את הוצאות הנסיעה, שעל פי הוראתו הם הוציאו את הוצאות הנסיעה מכיסם ומשרד האוצר צריך להחזיר להם. אודות כספי ההוצאות האלו וכיו"ב יש כמה התכתבויות בתיק, עם חשבונות מפורטים, ולא מצאנו לנחוץ להעתיקם בזה.

לשכה ממשלתית של וויתעבסק

7 באוקטובר 1825

מס' 4907

אדיוטאנט שלי לייב-גווארדיא פארוטשיק טשעווקין, נשלח על ידי לעשות שירות, יחד עם פקיד-שוטר של משטרת פלך וויתעבסק קורביצקי ועם שוטר, לכמה מקומות של פלך מוהילוב. הוריתי להם לקחת מכיסם להוצאות הנסיעה מוויתעבסק לעיירה ליובאוויטש ומשם דרך באבינאוויטש לעיירה שקלאוו על 6 סוסים. ומשם חזרה לוויתעבסק על 9 סוסים.

מציע אני ללשכה הממשלתית של וויתעבסק שאת הוצאות הנסיעה הנזכרת יחזירו להם לפי חשבון מספר הוויארסטים⁴⁸ ולפי מספר סוסים הנ"ל. לממן כל זאת מהאוצר, מבלי לגבותו אח"כ בחזרה, ע"י חתימתו של פארוטשיק טשעווקין.

ט
חאוואנסקי לחוקרים
ניהול החקירה ודרישה

2 לאוקטובר 1825

[ב' מר"ח תקפ"ו]

בתחלה הטיל את מלאכת החקירה הזאת על שלושת החוקרים לוגינוב, מארקוב ומורוזוב. כעבור שבועיים פטר את מורוזוב ממלאכה זו (מסמך יח), שנשארה מעתה על לוגינוב ומארקוב בלבד.

2 לאוקטובר 1825

⁴⁸ כל וויארסט לערך 1066 מטר (קצת יותר מקילומטר). במכתבים אחרים שבתיק מפורט כמה צריך לשלם להם עבור כל וויארסט ועבור כל סוס וכו'.

מוסר אני בזה משימה מיוחדת לפקידים הנמצאים אצלי פולקובניק לוגינוב יועץ החצר מארקוב ומאיוור מורוזוב:

אחד הגר בוויטעבסק מסר לידי ביוני של שנה זו מכתב בקשה, ובו מתלונן על הכת היהודית המתחזקת בין היהודים ונקראת קארלינים או חסידים, והיא לוחצת באופנים שונים על היהודים האמיתיים מחזיקי הדת הישנה.

בין השאר הוא מסביר, אשר הרב של הכת הזאת, בערקע שניאור, מרחיב את כחו ומרבה את הכנסותיו ע"י שאוסף סכומים גדולים אצל הנמשכים אחריו, ע"י שד"רים מיוחדים שלו.

כראיה לזה הציג לי קיסין מסמך חלוקה מקורי בשפה היהודית, שנכתב בשנת 1813 ונחתם בידי שניאור. ממסמך זה נראה, שאחרי פטירת אביו זלמן, חילק הרב שניאור בין קרוביו ומשפחתו את הסכום הנאסף, שהוא 35 אלף רובל, רק עבור הוצאות חצי השנה ההיא, ומתנות מיוחדות.

לפי דברי קיסין, הגיע אליו מסמך זה בשנת 1822, כשהוא (קיסין) נקלע בשקלאוו למצב של מחלוקת גדולה שבאה ע"י תפיסת חדר בביהכ"נ ע"י כת הקארלינים.

היהודים מחזיקי הדת הישנה רצו למסור תלונה לממשל, ואז הפציר בקיסין פנחס שיק, שהוא תושב שקלאוו וידיד קרוב של שניאור, שימנע אותם מזה. תמורת זאת הבטיח, שהוא ישכנע את הרב שלא ללחוץ אותם יותר, ובתור עירבון מסר בידו את המסמך הזה.

במשך הזמן תורגם המסמך לשפה הרוסית.

אחרי זה נפטר פנחס שיק, והרב, לא רק שלא הפסיק ללחוץ על היהודים מחזיקי הדת הישנה אלא נעשה יותר תוקפני ועז מצח.

אם נקח בחשבון את הטענות הנ"ל של קיסין, מתברר מהם שהרב היהודי של כת הקארלינים, בערקע שניאור, אוסף ע"י שד"רים שלו סכומים גדולים למילוי תאוותיו.

בחוק המקויים בידי הוד מלכותו ביום 9 לדצמבר שנת 1804, חוקת היהודים סעיף 52, נאמר: היות והרבנות היא משרה של כבוד ולא עסק ריווחי הרבנים מוזהרים בכל תוקף מצבירת נכסים וגביית כספים, מעבר לשכר הנקוב שהקציבה להם הקהילה.

מצב זה הכריח אותי להביא את הנושא לבירור הראוי ע"י חקירה פורמלית ולהזמין לכאן את הרב שניאור, והריני מטיל עליכם לערוך זאת ביחד.

יחד עם המסמך המקורי בעברית מצרף אני את התרגום לשפה הרוסית, ועוד שני מכתבים בעברית כתובים ע"י הרב לקיסין, כדי להוכיח מהם שגם אותו מכתב נכתב בכתב ידו. הריני מציע לכם לברר באמת ובפועל אם אותו מסמך נכתב ונחתם בידי הרב שניאור.

לחקור איזה חלק מתוך הסכום הנקוב חולק על ידו בין הקרובים שלו. האם כספים אלו נובעים ממסים שנגבו מהקהלה היהודית. אם כן, אז על ידי מי נאספו. בהסתמך על איזה חוק. באיזה כמות שנתית. האם הגביה היתה שווה עבור כל אחד או משתנית לפי ההכנסה. האם לאחר מכן הוגש דו"ח על ההוצאות. אז מתי ולמי?

אם תראו צורך בראיות והוכחות נוספות תדרשו זאת משמחה קיסין ומכל העדים אשר יהיו.

כל מה שיתברר בחקירה האמיתית תדווחו לי.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

לא

י"ד

חקירת ר' זלמן סלונים אודות רבינו

5 באוקטובר 1825

[ה' מר"ח תקפ"ו]

במכתב רבינו אודות חלוקת מעות המעמד בשנת תקע"ד, הטיל את החלוקה על החסיד ר' פנחס רויזעס שיק משקלאוו, ויחד אתו מינה רבינו את החסידים ר' זלמן רויזעס סלונים ואת ר' שלמה פריידעס (פרידמן).

ר' פנחס נפטר לפני המאסר, ולכן נאסרו שני החסידים הנזכרים, כדי להעיד על אופן גביית כספי המעמד וחלוקתם. וזהו שכותב "אינו נאשם במשפט זה, והעיד".

B

ב-5 באוקטובר שנת 1825 זלמן לייזעראוויטש סלונים תושב שקלאוו, יהודי בגיל 53, נשוי ואב לילדים, אינו נאשם במשפט זה, והעיד:

הרב בערקע שניאור הגיע לשקלאוו באביב של שנת 1813 עם משפחתו ואסף בדירתו את היהודים הכי נכבדים, פנחס שיק המנוח, שלמה פרידמן, אותו זלמן, ועוד אחרים, שאינני יכול לזכור את כולם, והודיע להם אודות מצבו הירוד שבא אחרי שדידת הנכסים בידי הצרפתים ושריפת הבתים השייכים אליו בעיירה לאדי. ולכן ביקש מאותם היהודים להשתתף בעזרתו ולהתרים את אנ"ש תושבי שקלאוו.

בעקבות זאת התפזרו אותם אנשים שהוזמנו ע"י שניאור בין התושבים והפצירו בהם לעזור לו וכולם תרמו בעין יפה. כספים נוספים באופן זה הוא (זלמן) וחבריו הביאו לשניאור. גודל סכום הנאסף אינו יכול לזכור בגלל אריכות הזמן שעבר.

אסיפות כספים כאלו עשה שניאור בכמה מקומות בנסיעתו מקרעמענטשוג לשקלאוו, ואודות זה שמע זלמן משניאור עצמו.

שכר קבוע לרב מקהל אנ"ש לא נעשית, אבל כל שנה נאסף סכום להוצאותיו. סכום זה לא שוה, והוא, זלמן, אינו יכול לומר בדיוק כמה, אבל ידוע לו שכל חסיד תורם לפי יכולתו וכפי האפשרות שלו לתת.

חושב אני שאסיפות כספים כאלו ארגן הרב בערקע שניאור בפלכים מוהילוב ווילנא.

מה שנוגע למסמך הדין בחלוקת הכספים, שהוצג להוד מעלתו אדון מושל פלך אלוף, זה נכתב בידי שניאור, וסכום הנקוב בו באמת נחלק לבנים המוזכרים במסמך. זה בא מאותם כספים שהוא אסף מחסידי שניאור בנסיעתו עד שקלאוו וגם בשקלאוו עצמה, אבל הוא זלמן לא ידע על עריכת המסמך והי רק עד בעת חלוקת הכספים.

חוץ משניאור יש עוד רב אחר בפלך הנ"ל שמקבל תמיכה מהחסידים, הוא אהרן שגר בסטאראשעלע, קרוב לשקלאוו. כל אחד תומך במי שרוצה מאלו שני הרבנים.

חתם זלמן לייזעראוויטש סלונים

יא

חקירת ר' שלמה פרידמן אודות רבינו

הוא החסיד ר' שלמה פריידעס משקלאוו, המכונה במסמכים שלפנינו "פריידין" או "פרידמן" (ראה לעיל מסמך ד ובהערות שם).

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

לב

שלמה פרידמן תושב שקלאוו, יהודי בן 43, נשוי ואב לילדים, אינו נאשם במשפט הזה, והעיד:

הרב בערקע שניאור הגיע אלינו זמן מה אחרי גירוש הצרפתים. אפשר הדבר שביקש מתושבי המקום לתמוך בצרכי הוצאותיו. אפשר הדבר שעשה כן גם במקומות אחרים בדרך נסיעתו מקרעמענטשוג עד שקלאוו.

פרידמן שמע שתושבי שקלאוו וליובאוויטש התחייבו לתת לשניאור כספים שהוא יחלקם לקרוביו וישאיר חלק הגדול לעצמו, אבל אודות החלוקה הנזכרת במסמך שהוצג להוד מעלתו אדון גרנל גוברנאטור, פרידמן אינו יודע.

הוא הודה שאפשר הדבר שרגילים לתת תמיכה כספית להרב בערקע שניאור, הוא, פרידמן, בעצמו נותן 15 - 25 רובל באסיפות כאלו. יכול להיות שהרב בערקע שניאור פונה בעצמו בנושא זה ליהודים או שהוא משתמש באחרים.

פרידמן אמר שזהו כל האמת והוא מקבל עליו עונש שמגיע לפי החוק על אמירת שקר. בכלל אינו יודע מי עוד רגיל לתת כספים לשניאור, חוץ ממנו.

על העדות הזאת חתם בחתימת ידו: שלמה פרידמן סוחר מוהילוב תושב שקלאוו

יב

חקירתו הראשונה של רבינו

7 באוקטובר 1825

[ז' מר"ח תקפ"ו]

באותו יום שנגבתה עדותם של החסידים ר' זלמן רויזעס ור' שלמה פריידעס, בה' מר חשון (שני המסמכים הקודמים), באותו יום נגבתה אף עדותו של רבנו, להעיד על מכתב החלוקה שהוא כתב-ידו-הקדושה (כדלקמן בפנים).

אחרי הודעה זו, הכינו את שאלותיהם, לבאר את פרטי הדברים האמורים במכתב הזה (מסמך ד). סקירה על תוכן החקירות - במבוא שבתחלת הספר.

A

מממצאי הוועדה שהוקמה בהתאם לצו הוד מעלתו האדון אלוף המושל פלך, למטרת החקירה אודות אוסף כספים בלתי חוקי המתנהל על ידי הרב בערקע שניאור מהכת החסידית

בנוגע לרב בערקע שניאור קיימת דרישה,

היות ובנוגע למסמך הדין בחלוקת כספים בין קרוביך שהוצג בפניך בתאריך ה-5 לחודש זה, נגבתה הודאה ממך שאכן הוא נכתב ונחתם במו ידיך, מתוך כך עליך לענות על השאלות הבאות:

1) מאין לקחת את הכספים שחלקת בין קרוביך, כפי שהדבר משתקף מהמסמך שאתה כתבת וחתמת, על פי הודאתך?

2) מדוע אינך מסתפק במשכורתך ובניגוד לחוק הקיים, הינך גובה כספים מקהל החסידים עבור צרכיך האישיים ועבור קרוביך, כפי שמצויין במסמך שאתה, שניאור כתבת, שהכספים שחלקת בין קרוביך נגבו באמצעות השתדלותך והשפעתך?

3) לאיזה כמות מגיע הסכום השנתי שנגבה מקהל החסידים עבור צרכיך האישיים ועבור קרוביך, עבור החזקה ועבור שאר ההוצאות?

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

לג

- (4) באיזה אופן הינך גובה כספים אלו, באמצעות גבאים מיוחדים או בעצמך?
- (5) מהמסמך שנכתב בכתב ידך משתמע שבעניין חלוקת כספים בין קרוביך, הסכום של 35 אלף רובל שחולק מהווה רק חלק רביעי מהסכום הכולל שנמצא ברשותך לכל השנה⁴⁹, אם כן מה עשית עם שאר שלושת רבעי הכסף?
- (6) היות ובמסמך החלוקה נאמר שהרב שניאור קבל 8,000 רובל עבור בניית בית, כלי בית, ועבור הוצאות לתקופת חצי שנה, מנדל 2,000 רובל, מהם 1,000 רובל עבור בניית בית ועבור הוצאות לתקופת חצי שנה, חיים ובנותיו 5,000 רובל עבור בניית בית, כלי בית, ועבור הוצאות לתקופת חצי שנה, עבור הרב לייב מתנה עבור שנה זו בסך 500 רובל. אם כן נשאלת השאלה האם מתנות אלה ניתנים על בסיס שנתי ומה גודל הסכום שלהם כיום?
- (7) מהי משמעותו של שטר עיסקא שבגיננו אפשר לתת הלואה בריבית?
- (8) מהו תוכן המסמך המיוחד שנחתם בפני שלושה ידידים אהובים שלפיו גיסך אליהו מתחייב להגיש כתב התחייבות?
- (9) אודות איזו סיבה סודית ובאיזו שבועת דיינים מדובר בסיום חלוקת הכספים?
- (10) מדוע קיים הצורך להצפין את מסמך חלוקת הכספים באופן כל כך סודי שעין זרים לא תוכל לראותו?
- (11) האם פנחס שיק, זלמן רייזין ושלמה פריידין היו עדים בשעת חלוקת הכספים והאם השתתפו בעריכת המסמך הקשור לזה, שטר ההרשאה, המסמך המיוחד ושבועת הדיינים הנזכרים בסעיף ב ובסעיף ג? עליך לספק תשובה על בקשה זאת ללא דחוי, או להודיע מיד היכן הם [המסמכים] נמצאים.

7 באוקטובר 1825

באו לחתום באישור:

פולקובניק לוגינב, יועץ החצר מארקוב, מאיור מורוזוב

יג

תשובות רבינו לשאלות החוקרים

9 באוקטובר 1825

[ט' מר"ח תקפ"ו]

לכבוד הוועדה שהוקמה בהתאם לצו הוד מעלתו האדון אלוף המושל פלך, תשובה מאת הרב בערקע שניאור לשאלות:

לסעיף 1

בשנת 1812 בעת פלישת האויב לבילורוסיה והתקרבותו לעיירה דובראוונא⁵⁰, נטש אבי את כל רכושו ובתיו רבי המידות וספריו היקרים בעיירה ליאדי וברח עם כל בני משפחתו ומקורביו מאנשי פמליתו, וביניהם גם אני, לפני שטחה של רוסיה, מתוך הקשר העז והאמיץ שלו ואהבתו התמימה למולדת הרוסית וסירובו התקיף להשאר תחת שלטון הצרפתים.

⁴⁹ כלומר שא"כ יוצא שהסכום הכללי הוא 140 אלף רובל, והוא חילק מתוכם רק חלק רביעי, שהם 35 אלף רובל.

⁵⁰ כמסופר בארוכה באגרות קודש אדמו"ר האמצעי ח"א עמ' רמא.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

לד

אחרי שבזזו את נכסי התושבים העלו הצרפתים את בתיהם באש⁵¹ וכתוצאה מכך נגרם לנו הפסד של 60 אלף רובל.

אחרי שובינו לבילורוסיה פנינו בבקשה לעזרה למושל הצבאי לשעבר⁵², בגין הנזק הכבד הזה שהשאר אותנו בעירום ובחוסר כל.

ישבנו במחוז ממשל קורסק⁵³ כששה חודשים במצב של מחסור משווע עד שיד השם השגתנו ונטלה מאתנו את עטרת ראשנו אבינו המנוח עבד השם, שנקבר במחוז ממשל פולטובה בעיירה האדיטש ואני ומשפחתי נשארנו מיותמים בחוסר כל.

כשהשם אדון כל הכל יכול גילה את נפלאותיו והקיסר הנאור גירש את הצרפתים מתחומי רוסיה, הגיעה ליהודי בילורוסיה הידיעה אודות הסתלקות אבי לחיים נצחיים.

ידיעה זו הניעה אותם לפנות אלי פה אחד לקרעמענטשוג בבקשה שאחזור לבילורוסיה להתמנות לרב עליהם ולמלא את מקום אבי המנוח⁵⁴, בתור זה שבמשך ימי חייו הייתי עוזר לו ומסביר את דרשותיו ובתור יורש של תכונותיו הנעלות וחוש הצדק שלו.

כולם הסכימו פה אחד לתמוך בכל צרכי כל בני המשפחה. אמנם ידעתי את מצב יהודי בילורוסיה שאין ביכולתם לסייע לנו בצרכים הבסיסיים החיוניים ביותר, כלומר בבניית בתים, הקמת בית כנסת רחב-מידות עבור כינוסים ודרשות בפני קהל המונים וגם עבור ספרים וכלי בית.

מאידך גיסא היה קשה לי לסרב להם ולשכוח את חסדם כלפינו בהיות אבי המנוח בחיים, וכמו כן לא רציתי לנטוש את מקום מולדתי, לכן אמר לי לבי לנסוע למחוז וואלין, אוקריינה ורוסיה הקטנה ועד למחוז ליטא, והשם ברחמיו הרבים עלינו אכן עורר בקרב לבבות כל היהודים, חסידים ולא חסידים, בכל המקומות שבהם עברתי לבוא בעזרינו.

הם היו מארגנים אסיפות ותורמים סכומים נכבדים עבורינו, וגם בשובינו לבילורוסיה תרמו כולם כפי שהבטיחו במכתבם ששלחו לקרעמענטשוג.

בסך הכל הגיע סכום כל התרומות מכל האזורים כולל בילורוסיה ל-35 אלף רובל (את זה אני יכול לומר במצפון נקי).

סכום זה חולק לכל אחד מאתנו לפי צרכיו, עבור בניו ובנותיו, לבוש והכנות לקראת הקמת בית כנסת

⁵¹ ראה שם ח"י עמ' עב "שמענו [דיבת בשורה] דבר ברור בשם איש מהימן, שהבתים שלנו שבק"ק ליאדי, נשרפו על [ידי] שלהבת הלהב החוזר כו", וראה גם לקוטי דבורים ח"א יד, א.

⁵² ראה שם ח"א עמ' רמא.

⁵³ חוזר כאן לתקופה שלפני ההסתלקות, שבו היו במחוז קורסק. ראה שם עמ' רמג, שהגיעו לקורסק בחצי כסלו (תקע"ג). ומ"ש כאן כששה חדשים, הכוונה מר"ח אלול (תקע"ב) שבו ברחו מלאדי, עד להסתלקות בכ"ד טבת (קרוב לחמשה חדשים).

⁵⁴ בפרט הזה הי' המשך החקירה ודרישה בחדשים הבאים, ע"י חקירת החסידים במחוזי ארשא קאפוסט ושקלאוו, כמבואר במסמכי הפרק השלישי.

וראה גם לקמן סימן סח, שבו כותב רבנו אל החסידים, ששיבו על כל השאלות בעצמם "כי יש לו [לרבינו] כתב בקשה מאתם שיבוא אלינו מקר"מ ונחזיקנו עכ"ב, וכבר השיב בעצמו להגוי"י [בתשובות שלפנינו].

וראה גם אגרות קודש אדמו"ר האמצעי ח"י עמ' עו: וכאשר קבלתי כמה וכמה מכתבים מכמה וכמה עיירים ששלחו אלינו לקי קרימענטשוג שיחזיקו בכל לבבם ובכל נפשם בכריתות ברית וחסד ה' עם בית אדמו"ר ז"ל ני"ע ולא ירפו ח"י אלא אדרבא יתאמצו בכל עוז להוסיף על האפשר כל חד וחד לפום שיעורא דילי.

ובאגרות קודש ה"צמח צדק" ח"א עמ' שלח "שלחו אחריו בהיותו בקרעמענטשוק".

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

לה

גדול ומפואר ורכישת ספרים, וכמו כן עבור תמיכה לצורכי קיומנו ולמחייתנו למשך מעט יותר מחצי שנה. כל העובדות הנ"ל ידועות לתושבי העיירה ליובאוויטש.

לסעיף 2

ידוע לכל שבין החסידים אין לאף אחד סיבה לשלם לרב שכר קצוב, ואף לא קיים היטל מסים אחיד, אלא כל אחד תורם לרב לפי מידת התקשרותו אליו, באופן ספונטאני במשך השנה, כשהכמות תלויה אך ורק ברצון התורם. אין לזה שום דמיון לרבנים שנבחרים לתקופה של שלוש שנים במשכורת קבועה בשביל לשרת קהילה הגובה מסים קבועים מחבריה. לרבם של החסידים אין שום סמכות לכפות על מישהו לתרום או לשלם מסים.

בתנאים אלו כיהן אביו של הרב בבילורוסיה במשך 30 שנה⁵⁵, כתוצאה מכך נאלצתי בשנת 1813 לנסוע למרחקים לבקש עזרה, בגלל המצב של מחסור מחפיר כפי שביארתי בסעיף 1.

לסעיף 3

הסכום אינו שווה כל שנה כפי שנתבאר בסעיף 2. כפי שהמצב משתנה משנה לשנה כך משתנה סכום התרומות. בזמנים אלה כשרמת המחיה אצל רבים הגיעה לשיא דרגת השפל מגיע סכום התרומות ל-10,000- לשנה, פחות או יותר.

כל התרומות האלו באו מאותם האנשים הקשורים אלי כשם שהיו קשורים אל אבי המנוח, שמוצאם היה על פי רוב ממחוזות בילורוסיה ומינסק, ומעט ממחוז וואלין ורוסיה הקטנה.

מסכום זה מגיע לי שלישי ושני שלישי עבור המשפחה, בהתאם להבטחתי הקודמת.

לסעיף 4

במקומות שאליהם אני מוזמן להגיד דרשות או לדון במשפטי בורות, בעסקי תיווך וגם בנושאים משפחתיים וכדומה, ניתנים לי תרומות ביד לפי רצון התורמים, ואת הסכום שאני מקבל אני מחלק כפי שתיארתי לעיל. גם ממקומות אחרים נשלחות אלי תרומות, אך אין לי מנויים, ואין ברשותי ספרי חשבונות המדווחים על הכנסותי.

לעתים פונה אני למישהו לערוך נסיעות, כמו למשל בשנה שעברה כשבקשתי מבנימין רבינאוויטש משקלאוו⁵⁶ ומאברהם מנעוול שיסעו להשיג תרומות בעיירות הסמוכות.

את הסכום שהם גובים מכל אחד ואחד הם מוסרים לי ואני מקבל שלישי ושני שלישי אני נותן כפי שתיארתי לעיל.

מהשד"רים שגבו תרומות עבורי מעולם לא קבלתי דו"חות היות ויש לי אימון מלא בהם ללא שמץ של חשד.

לסעיף 5

אחרי שעיינתי בתרגום שנעשה מהשפה העברית נזדעזעתי ושערות ראשי סמרו. מאין נלקחה טעות כה גסה בתרגום מסמך החלוקה כאילו 35 אלף הרובל היוו רק חלק רביעי מהסכום הכולל, ואני כתבתי במצפון נקי שכל הסכום היה רק 35 אלף רובל, ושכל הסכום הזה נמסר לפנחס משקלאוו, כדי שיחלק את

⁵⁵ משנת תקמ"ג, כשהתקבל למגיד בלאזניא (ראה כרם חב"ד גליון 4 עמ' 49) עד להסתלקותו בשנת תקע"ג. ראה גם תולדות חב"ד בארה"ק עמ' 25.

⁵⁶ כנראה הכוונה לחסיד המפורסם ר' בנימין קלעצקער משקלאוו. וראה גם אגרות קודש אדמו"ר האמצעי ח"ב אגרת ג (משנת תקפ"ד-ה) "ידידי חביבי המופלי ר"ב שד"ר".

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

לו

זה לכל אחד מהמקבלים. אף החלוקה עצמה מוכיח שלא היה יותר. אך לפי החשבון שעולה מהתרגום יוצא שהסכום הכולל היה 140 אלף רובל, וסכום כזה לא ראיתי אף פעם והוא נכתב בתרגום בטעות.

זאת מודיע אני בהן צדקי במקום שבועה, שאפילו באותה שנה כשאספתי כספים באותם מחוזות וכשגודל מחסורנו עורר עלינו רחמים רבים, גם אז לא היה הסכום הכולל יותר ממה שציינתי (35 אלף רובל). ועכשיו בזמן הזה כשרמת המחיה אצל רבים הגיעה לשיא דרגת השפל מגיע סכום התרומות ל-10,000- לשנה או קצת פחות מזה, ואפילו בעבר בשנים הטובות לא היה הסכום הכולל מגיע ליותר מ-13 אלף או 14 אלף רובל. היות ולעצמי מגיע רק החלק השלישי מכל זה הייתי שרוי פעמים רבות בסבל של מחסור.

כל בעל חוש צדק אינו יכול להבין מניין לקחו מבקשי רעתי כמות פי ארבע מהסכום האמיתי, בעוד שמתוך המסמך עצמו עולה שהסכום היה 35 אלף רובל ולא אותו סכום עצום שאודותיו אתם חוקרים אותי כעת.

אם היו מראים לי את המסמך המקורי הייתי בודאי מגלה את מקור אי ההבנה ואת סילוף הצדק הברור מצד המתרגם. הריני בוטח בה' שהצדק יצא לאור ושדברי השקר לא יתקבלו.

היות וכבר עברו מאז 12 שנים אינני יכול לזכור את פרטי הדברים הכתובים שם, אך את זה אני זוכר בוודאות, שהיה כתוב שם 35 אלף רובל פחות או יותר, ולכן הנני פונה בהכנעה, בבקשה לתת הוראה, להראות לי את המסמך המקורי שבכתב ידי ביחד עם התרגום, ומקוה אני שאמצא את מקור הטעות.⁵⁷

לסעיף 6.

אינני יכול לזכור את פרטי מסמך זה בדיוק אך באופן כללי אני יודע שפנחס שיק המנוח היה שולח מתוך הסכום שהופקד בידו - בין אם זה היה עבורי או עבור קרובי - סכומים המסווגים לפי סדרה קבועה של הוצאות לגבי כל מקבל: בניית בתים, רכישת כלי בית, וכמות צרכי המחיה של כל אחד, ו-2,000 רובל עבור מענדל והוצאות בנותיו כנ"ל והחשבון יוצא נכון.

מה שנוגע להוצאות משך תקופת חצי שנה אינני יכול לדעת, כי תפישתי לגבי החשבון היתה כללית ולפי ידיעתי וזכרוני כל 35 האלף רובל חולקו, בעוד שלפי חשבון זה מגיע סך הפירוטים רק ל-15 אלף רובל,⁵⁸ ופנחס המנוח וודאי מילא אחרי כל הכתוב במסמך החלוקה.

מה שקשור לחשבון 500 הרובלים שניתנו במתנה מלייב⁵⁹ באותה שנה, כיום אינני זוכר אלא רק סובר, שהכוונה אל לייב דוידוב המחזיק ברוסיה הרבה יקבי יין תחת פיקוחו לשירות הממשל והמעסיק הרבה פקידים, היתה לו הצלחה רבה באותה שנה, שנת 14, ואפשרי הדבר מאד, בהתחשב במסירותו לאבי המנוח, ששלח באמצעות פקידיו 500 רובל. אך מאז לא קבלתי ממנו שום דבר. יתכן גם שמדובר באיזה לייב אחר. בכל אופן כיום אינני מכיר אף אדם התורם מאה או אפילו חמישים רובל.

לסעיף 7.

⁵⁷ וכפי שאמנם בירר בשני המסמכים הבאים.

⁵⁸ לפי העיון במסמך יש בו פירוט על כל 35- אלף, אמנם כבר נתברר לעיל שלא הראו לרבינו את גוף המסמך, רק אמרו לפניו קטעים אחדים בע"פ בתרגום מרוסית, וע"ז שאלוהו השאלות, ובשאלה הששית פירטו לפניו אופן חלוקת 15 אלף רובל.

⁵⁹ גם כאן נמשך המענה לפי הניסוח של השאלה שלהם, שכאילו נזכר במכתב שהוא קיבל אז במתנה 500 רובל מלייב (בשעה שבאמת מבואר במכתב, שממעות החלוקה האלו ניתנו 500 רובל במתנה לר' לייב, שהוא מהרי"ל אחי רבינו הזקן).

וע"ז משיב רבינו, שאם כך נזכר במכתב, אזי אולי הכוונה לר' לייב דוידוב, שאפשר נתן אז 500 רובל, באופן חד פעמי.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

לז

משמעות המושג שטר עיסקא במסמך נובעת מאיסור שהטילה התורה על הלוואה בריבית ורבנים קדמונים מחכמינו הוציאו תקנת היתר לגבי הלוואה מסחרית - תקנה הידועה בין כל היהודים.

לסעיף 8

אין לי מושג בנושא זה כלל וכלל. יתכן שגיסו של פנחס המנוח, זלמן רייזין, יודע על זה.

לסעיף 9

פה אגלה בהן צדקי, שכל מטרת כתיבת מסמך החלוקה של סכום 35 האלף רובל שמסרתי לפנחס, היתה נעוצה בעובדה שהאחים וכל המשפחה פנו אלי בדמעות בבקשה שיותן להם את חלקם לפי מספר הנפשות, אף כי זה לא הותיר לחלקי אלא שליש מהסכום, כשם שגם אבי המנוח היה מחלק בימי חייו לכל אחד מאתנו מהתרומות שהחסידיים היו שולחים עבורו.

בחמלה רבה נהגתי לפניי משורת הדין, למרות הוצאותי הגבוהות ביחס לשלהם ולמרות העובדה שהתרומות נשלחו על שמי.

מתוך חשש שהדבר יודע לחסידיים ושהם יגלו שאני מקבל רק חלק קטן מהסכום, נעשה הדבר בחשאי ללא ידיעת החסידיים, באופן שאף אחד חוץ משלושת העדים הנ"ל לא ידע על זה.

אני כתבתי בתור שבועה שגם להבא אחלק את כספי תרומות החסידיים באותו אופן, ולכן גם כעת אינני מקבל יותר משליש ומשהו כלומר ממאה רק 35 אחוזים ומ10 רובל רק 3 רובל ו50- קאפקעס. ובשכר זה יסייע לי השי"ת להנצל מכל דבר רע כאמור במסמך החלוקה.

לסעיף 10

כבר התבאר ב-לסעיף 9.

לסעיף 11

פנחס שיק, זלמן רייזין ושלמה פריידין לא נכחו בשעת כתיבת מסמך החלוקה על ידי, אלא שהעמדתו אותם כעדים, שגם להבא אחלק את כספי תרומות החסידיים באותו אופן.

החלוקה עצמה של אותה תקופה נעשתה אך ורק על ידי פנחס. יתכן שגם גיסו זלמן רייזין סייע לו. אינני יודע אם שלמה פריידין השתתף בחלוקה כי הוא היה חולה אז ואני מיניתי לעדות רק לגבי העתיד.

כתב ההרשאה שאת מהותו ומטרתו ביארתי לעיל אינו נמצא ברשותי, וכמו כן המסמך המיוחד.

באשר לשבועת הדיינים, לא רק שאיננה אצלי אלא מעולם לא היתה קיימת, מלבד העובדה שבמקום אותה שבועה אני טוען: כמו שנשמתי בי בעודי בחיים ודברי אמיתיים וצודקים, כך ישמח אותי השם ויגאלני ממאסר זה.

(חתימה בעברית על המסמך המקורי)

אלו הסברי הרב בערקע זלמנאוויטש שניאור שבמו ידיו חתם בעברית. ומפאת חוסר בקיאותו בשפה הרוסית חתם על הבקשה יהודה יפה תושב קאפוסט⁶⁰.

9 באוקטובר שנת 1825

⁶⁰ במסמכים הבאים נקרא פייווישאוויטש [בן פייוויש]. הוא היה גם המתרגם של רבינו הזקן, בעת שהי' במאסר השני (ראה כרם חב"ד עמ' 80), ומסתבר שהוא החסיד ר' יהודה ב"ר פייוויש יפה, המדפיס בקאפוסט.

יד

העתק קטע המכתב ותרגומו מחדש

13 באוקטובר 1828

[י"ג מר"ח תקפ"ו]

בחקירת רבינו שבמסמך הקודם הרבו לדון בקטע אחד מהמכתב, שממנו רצו להוכיח שרבנו אסף באותו זמן כ-140 אלף רובל, וחילק מהם רק 35 אלף רובל.

רבינו השיב שבדאי יש טעות ושקר בתרגום הקטע הזה, וביקש מהחוקרים שיתנו לו את המקור, שממנו יוכל להוכיח, שמעולם לא אסף אז יותר מ-35 אלף רובל.

החוקרים נענו לבקשה הזאת, במסמך שלפנינו יש העתק מדויק של אותו קטע, תרגומו מחדש לרוסית ע"י המתרגם של רבינו, החסיד ר' יהודה יפה, ובמסמך הבא בא ביאור רבינו על הקטע הזה, שברור בו הכוונה, שמעולם לא אסף אז יותר מ-35 אלף רובל.

חלוקת הכספים שנאספו בעזהי"ת בהשתדלות הרב בערקע זלמנאוויטש שניאור, יחד עם הנתונות הקבועות, שהם בערך חלק רביעי מסכום הכולל הזה.

כתוב בעברית, ובסופו כתוב:

את המלים האלו שהועתקו ממסמך המקורי צריך עתה הרב בערקע להציג לועד, יחד עם התרגום לשפה הרוסית, עם חתימתו וחתימת המתרגם, ושניהם מתחייבים שאם התרגום אינו נכון אחראים על כך שניהם, ככל חומר החוק.

חתם: יועץ החצר מארקוב.

13 באוקטובר 1828

*

מעבר לדף מועתקים המלים בעברית, שתוכנם בשפה הרוסית:

חלוקת הכספים שנאספו בעזהי"ת בהשתדלות הרב בערקע זלמנאוויטש שניאור, יחד עם הנתונות הקבועות, שהם בערך חלק רביעי מסכום הכולל הזה.

אם התרגום אינו נכון אחראים על כך שנינו, ככל חומר החוק.

יהודה יפה

העתקת המלים האלו, עם התרגום, וההסבר של הרב, כתובים על דף מיוחד המצורף בזה

חתום בעברית: יהודה יפה תושב קאפוסט.

טו

הקטע, התרגום, וביאור רבינו עליו

דבר זה היה ידוע גם לפני גילוי התיק, אשר לפי המלשינות אסף רבינו עוד כמאה אלף רובל שלא נתברר מהיכן באו ולהיכן אזלו, גם הי' ידוע אשר רבינו הוכיח כי יש כאן סילוף וכי מעולם לא אסף סכום זה.

אמנם פרטי הדבר לא היו ידועים, רק שמועות פורחות. וכך מספר בבית רבי ח"ב פ"ד: "גופא דעובדא הכי הוה (כ"ז שמענו מאחד מנכדי רבינו כל מעשה המלשינות מרישא לסיפא) ... זייפו את המכתב בזיוף קטן באתון דזיופא מאתיות שקר הוא אות ק', שבסכום הכסף שהי' כתוב בהמכתב הוסיפו עוד ק' ... אלפים".

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

לט

אמנם במסמכים שלפנינו מתברר, שהוספת המאה אלף רובל נעוצה בתרגום מוטעה של המלים "שהם בערך חלק רביעי מסכום הכולל הזה"

כתוב בעברית ותורגם ממנו לשפה הרוסית

חלוקת הכספים שנאספו בעזהי"ת בהשתדלות הרב בערקע זלמנאוויטש שניאור, יחד עם הנתיונות הקבועות, שהם בערך חלק רביעי מסכום הכולל הזה.

תרגם תושב קאפוסט: יהודה פיווישאווויטש יפה.

בוטח אני במתרגם הזה, שתרגום זה אמת.

חתם בעברית: הרב בערקע שניאור.

עוד כתוב בעברית ותורגם:

א. הסבר לקטע הנזכר: בקטע זה מוזכרים שני סוגי כספים:

הראשון הוא כספים שנאספו בהשתדלותי בזמן נסיעתי למקומות הרחוקים ובעצמי בקשתי תרומות, כמו שנתבאר בסעיף ראשון של הסבר שלי.

והשני הוא מה שנקראים נתינות קבועות, כלומר תרומות שנתרמו מחסידים לאבי המנוח בכל שנה בכל ימות חייו, וכתבו אלי לקרעמענטשוג שמתחייבים להמשיך ולתת אותן נתינות בכל שנה, גם לי ולכל משפחת אבי המנוח כמבואר בסעיף הראשון הנזכר. ולכן נקראים קבועות, כי זהו המשך שממשיכים בנתינות שלהם בלי הפסק, ולכן אין צורך לזה שום השתדלות מיוחדת, אף שאין עליהם שום חיוב לתת.

סוג ראשון של כספים שנאספו ע"י השתדלות מיוחדת, זוהי נתינה חד פעמית, במקומות חדשים, ומאותו זמן והלאה פסקו.

ב. כל האמור לעיל מוסבר במילים המעותקים לעיל בפרטיות, עם הסבר של כל המלה:

חלוקת הכספים, כלומר חלוקת כל הכספים, כולל שני סוגי הכספים שכללו ביחד 35 אלף רובל, וחוף מהם לא היו סכומים נוספים.

שנאספו בעזהי"ת בהשתדלות הרב בערקע, כלומר אותן הכספים שאספתי במקומות הרחוקים עד שהגעתי לכאן.

יחד עם הנתיונות הקבועות, כלומר אותן נתינות שניתנו עבור פרנסתי ופרנסת המשפחה.

שהם בערך חלק רביעי מסכום הכולל הזה, כלומר כסף זה הנק' נתינות קבועות כנ"ל, הוא רק חלק רביעי מסכום הכולל הזה, שהוא הסכום 35 אלף רובל, שנק' באמת סכום הכולל בגלל שכולל שני סוגי כספים הנזכרים. סכום זה באמת התחלק ויותר מזה אין לי, ולכן כתוב כאן בדיוק סכום הכולל הזה, שכולל כל הכספים המתחלקים.

אם הי' כתוב רק "הסכום הכולל" הי' אפשרות לטעות שהכוונה היא לסכום אחר, אבל כיון שכתוב "הסכום הכולל הזה", אי אפשר להסביר זאת כי אם על הסכום שחולק ומבואר במסמך.

זהו דבר ברור ואמיתי שמוכח מצורת המכתב ומצורת הלשון במלים הנזכרים לכל הרואה ומבין.

ג. כדי לאמת את האמור לעיל ולהסיר הספקות בזה, הריני נשבע על כך ככל פרטי המנהג הדתי, שלא הי' לי יותר מסכום 35 אלף רובל וחוף מזה לא נשאר אפי' פרוטה קטנה.

יעיד על כך גם זלמן, גיסו של המנוח, שחי עתה בשקלאוו, אשר הוא ראה וחישב את הסכום הזה אשר הי' בידי פנחס המנוח, אשר יותר מהסכום הזה לא הי'. וע"ז הריני חותם את שמי.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

במקור חתום: הרב בערקע שניאור.

בוטח אני במתרגם הזה, שתרגום זה אמת⁶¹.

חתם בעברית: הרב בערקע שניאור.

טז

חקירתו השניה של רבינו

[ט"ו מ"ח תקפ"ו]

לא מופיע כאן תאריך, רק בתשובות שניתנו בט"ו מ"ח, כותב שהשאלות ניתנו באותו יום. בחקירה הזאת נשאל על פרטי בניית בית הכנסת בליובאוויטש וקניית הספרים. המושל לא סמך על תשובות רבינו, ושלח לשם כך חוקר מיוחד לליובאוויטש לברר את אמיתות תוכן התשובות. התשובות האלו ניתנו בט"ו מ"ח, וכבר ב"ט מ"ח יצא החוקר לדרך, כדלקמן מסמך כב.

D

לרב בערקע שניאור, שאלה:

בסעיף השני של תשובתיך לחקירת הועד אמרת, אשר מסכום הנאסף לקחת להקמת בית כנסת גדול ומפואר ורכישת ספרים, עליך לבאר מה גודל הסכום שהשתמשת למטרות אלו, פרטי הקמת בית הכנסת, והיכן נמצאים הספרים הנקנים.

על המקור חתומים:

פולקובניק לוגינב; יועץ החצר מארקוב; מאיור מורוזוב.

יז

תשובות רבינו לשאלות החוקרים

15 באוקטובר 1825

[ט"ו מ"ח תקפ"ו]

מס' 2

15 באוקטובר 1825

D

אל הועד הממונה על-פי צו הוד מעלתו אדון אלוף המושל פלך וקאוואלער.

מענה הרב בערקע שניאור:

על השאלות שהגיש היום הועד הנזכר, מס' 2, יש לי את הכבוד להשיב:

הקמת בית כנסת גדול ומפואר, שדברתי אודתיו בתשובה שניתנה בפעם הקודמת. בנין בית הכנסת הזה הוא בעיירה ליובאוויטש ובנייתו עלתה 6000 רובל. 4 ספרי תורה, חמשה ספרי תורת משה כתובים על קלף עלו 1500 רובל. ריהוט פנימי של בית הכנסת, כלומר מנורות מקריסטאל, ארונות ושאר הדברים עלו

⁶¹ זוהי הכפלה מאותו קטע שנכתב והועתק לעיל.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

מא

500 רובל. ספרי דת שונים עלו עד 3000 ר"ס⁶².

כיון שהבניה הזאת לא נעשתה בבת אחת, איני יכול לאמר בודאות, כמה מתוך הסכום הנזכר בא מהכסף שאספנו אז לחלוקה וכמה מהכנסות שהגיעו אח"כ.

חתום בעברית.

15 באוקטובר 1825.

יח חאוואנסקי לשני החוקרים על החוקר השלישי הוטלה משימה אחרת 16 באוקטובר 1825 [ט"ז מר"ח תקפ"ו]

כחדש ימים נמשכה החקירה ודרישה של רבינו, מתחלת מר"ח עד תחלת כסלו. בשבועיים הראשונים נחקר ע"י שלושה חוקרים, לוגינוב מארקוב ומורוזוב. לקראת השבוע השלישי הוטלה על מורוזוב משימה אחרת, והחקר נשאר בידי לוגינוב ומארקוב.

מחלקה III

1825 אוקטובר 16

מס' 5150

וויטעבסק

לכבוד לוגינוב ומארקוב

הפקיד האדון מאיר מורוזוב, שמונה על ידי כדי להשתתף אתכם בחקירה אודות אוסף כספים בלתי חוקי על ידי הרב, הודיע לי שתפקיד זה מונע ממנו להתרכז במשימת חקירה אחרת שהוטלה עליו בנושא שימוש פלילי בכספים שנאספו לקופות. לכן לאור הנ"ל הנני פוטר אותם מהשתתפות אתכם בחקירה הנ"ל והריני מציע לערוך ולסיים את הכל בלעדיו ולעשות את כל המאמצים להוציא את האמת לאור.

נא להודיע למר מורוזוב אודות הוראתי.

יט חקירתו השלישית של רבינו 19 באוקטובר 1825 [י"ט מר"ח תקפ"ו]

בחקירה הזאת מודיעים לרבינו שבביתו נמצאה רשימת תרומות והתחייבויות למעמד הרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע, ומתבקש להשיב איך הגיעה הרשימה לביתו, ורבינו משיב שמעולם לא ראה רשימה זו.

הענין נראה באמת מוזר, איך הגיעה רשימה כזאת לבית רבינו.

אמנם בעצם הימים האלו הובא גם ר' אהרן הנ"ל למאסר ולחקירה (כדלקמן במסמך הבא). מסתבר

⁶² רובל אסיגנאציא.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

מב

א"כ שהרשימה נמצאה בחיפוש בית של ר' אהרן הנ"ל, בעת מאסרו, ובטעות (או במכוון) נשאל על כך רבינו.

שאלה מהועד הממונה על-פי צו הוד מעלתו אדון אלוף המושל פלך, לחקירה אודות אוסף כספים בלתי חוקי מבני סיעתו, אל הרב בערקא שניאור :

בין הניירות שנמצאו בביתך נמצאה רשימה של תרומות שנתיות בידי אנשים שונים לתועלת הרב, צריך אתה א"כ להסביר, על ידי מי נכתבה הרשימה הזאת, מי הוסיף בו, לתועלת איזה רב נאספו הכספים הנקובים שם, ובאיזה אופן נמצא נייר זה אצלך.

חתום על המקור : פולקובניק לוגינוב יועץ החצר מארקוב.

התשובה נכתבה מע"ל הדף הזה.

מס' 4

19 באוקטובר 1825

כ

תשובות רבינו לשאלות החוקרים

בזה הריני מתכבד להודיע, שמאת חבר הועד יועץ החצר מארקוב הוצגה לי רשימת תרומות מיהודים שונים לתועלת הרב, איני יודע בידי מי נכתבה ולתועלת איזה רב נאסף סכום זה, גם איני יודע איך הגיעה רשימה זו לביתי כי מעולם לא ראיתה.

חתום בעברית, במקום הרב בערקא זלמנאוויטש שניאור, שאינו יודע רוסית, חתם במקומו : יהודה יפה תושב קאפוסט.

כא

חקירת הרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע

21-28 באוקטובר 1825

[כ"א-ח מ"ח תקפ"ו]

במסמך שלפנינו נאמר, שהוא איננו נאשם במשפט, ולא הובא אלא כדי להעיד בקשר להאשמות על רבינו.

לקמן מסמך נה נזכר, ששוטר נשלח לעיירה סטאראשעלע בקשר לתיק שלפנינו, ב-19 באוקטובר 1825, מסתבר א"כ, שבאותו יום הובא הרה"ק ר' אהרן לחקירות בוויטעבסק, וכעבור יומיים התחילו החקירות.

בבית רבי מסופר שהוא שוחרר בר"ח כסלו. וא"כ הי' במעצר פחות משבועיים.

G

אהרן מובשביטש הלוי, תושב דריזין, בן 58, נשוי, אב לילדים. אינו נאשם במשפט הזה, והעיד :

הנייר שהוצג לפניו, אודות חלוקת כספים שנאסף מיהודים לתועלת הרב, אינו מכיר.

אין לו מסחר או עסק והרי הוא מפרנס את עצמו ומשפחתו ע"י תמיכה מיהודים, שמגיע עד לסכום של 3000 רובל לשנה. בשנים קודמות היה מגיע עד 5000 רובל.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

מג

את המעות האלו הוא אוסף בעצמו בנסיעותיו בין היהודים, או ע"י אחיו ברוך. הרב המנוח זלמן ברוכאוויטש, שהוא למד אצלו, היה מקבל על עצמו לדון בסכסוכים וחשבונות שבין יהודים לבין בעלי אחוזות⁶³. הוא, אהרן, אף פעם לא השתתף בבחירות ציבוריות יהודיות.

21 באוקטובר 1825

*

בחקירה שהתקיימה ב-28 באוקטובר העיד אהרן:

א. חלק מהאנשים ששמותיהם נזכרים במגביות המעמד שלתועלת הרב הוא מכיר, וגם הוא קיבל תמיכה מהם.
ב. המכתב שהוצג ע"י שמחה קיסין ונכתב לשמחה קיסין מבערקע שניאור ואהרן מובשוביטש, באמת נכתב ע"י בערקע שניאור ואהרן מובשוביטש.
ובזה חתם.

כב

החוקר קורביצקי אל חאוואנסקי אודות ביה"כ"נ והספרים בליובאוויטש

[שלהי מר"ח תקפ"ו]

בשבוע השלישי של החקירה ודרישה בוויטעבסק, שלח המושל את החוקר הפרטי קורביצקי לליובאוויטש, לברר במקום, אם כל מה ששמעו מרבינו בחקירתו השניה (לעיל מסמך יז) אודות ההוצאות לבניית בית הכנסת והספרים חפצי הקודש אשר בו, תואמים את המציאות.

זאת היתה הנסיעה השניה של קורביצקי לליובאוויטש, בראשונה נשלח בשלהי תשרי, להביא את רבינו לוויטעבסק לחקירה, ובשנית נשלח בשלהי מר"ח לבדוק את מצב בית הכנסת בליובאוויטש ותולדות בנייתו.

הפקודה לנסוע לליובאוויטש ניתנה לו ב"ט מר"ח תקפ"ו [19 באוקטובר], ובו ביום נסע לשם. הדיווח נכתב במשך שלושת השבועות הבאים, לפני חזרת רבינו ובני ביתו לליובאוויטש.

תוצאות הברורים בנסיעה הזאת נסקרים בדו"ח החוקרים בוויטעבסק, שרשמו בתום החקירות שם (לקמן מסמך כד).

ממסמך זה למדים אנו, כל הקשור לתחלת ההתיישבות בליובאוויטש, ממי נקנה החצר, מתי נבנה בית הכנסת, מדותיו, תכולתו, מי כתב את ספרי התורה וכמה, כמה עלו, כמה ספרים היו בבית רבינו וכיו"ב.

העתק

אל הוד מעלתו אדון גנרל ליוטננט, סנטור גנרל גוברנטור וויטעבסק, מוהילוב וסמולנסק וקאלוגא, אציל, נסיך ניקולאי ניקולאייביטש חאוואנסקי

⁶³ ראה בתשובות רבינו הזקן למאסרו הראשון (כרם חב"ד גליון 4 עמ' 51):

האנשים שיש להם איזה ענין גדול, כגון לפשר ביניהם על סכסוכי רבים שא"א להם לבא לידי גמר נכון בלעדי.

ולמאסרו השני (שם עמ' 94):

לעתים קורה שכדי להפסיק את המחלוקת באים אלי שני הצדדים ומסכימים שאני אעשה פשרה ביניהם.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

מד

דו"ח של פקיד-שוטר במשטרת וויטעבסק קורביצקי

לפי הצו של הוד מעלתו הנמסר לי בתאריך 19 באוקטובר זה, נסעתי באותו יום והגעתי לעיירה ליובאוויטש ומצאתי שם בית כנסת יהודי ומעיד אני את מה שראיתי בעצמי, בית הכנסת והקישוטים שבו.

גודל בית כנסת הוא, באורך 10 וברוחב 6 סאזשין⁶⁴ ובגובה 6.5 ארשין⁶⁵. בנוי בצורת בנין מגורים, והוא חדר אחד לא גדול שאליו יש כניסה משני הצדדים, ובנוי בצורה שאפשר לראותו כולו, ושיהי' בו מקום בריוח. סבור אני שלא עלתה בנייתו יותר מ-2000 רובל.

בתוכו יש חפצים הדרושים לפולחן היהודים, שמקשטים בו את בית הכנסת:

לוחות עשרת הדברות הכתובים על שלוש דפי קלף⁶⁶. לדעתי זה שוה 640 רובל.

שמונה וילונות מבדים שונים 234 רובל.

שתי מפות 14 רובל.

7 מנורות עשויים ברונזה מקושטים בקריסטל בגודל בינוני 315 רובל.

10 פמוטים קטנים עשויים פח 2.50 רובל.

באמצע בית הכנסת עומדת בימה של עץ ועליו שלחן קריאה 20 רובל.

סי"ה 1258 רובל 50 קאפייקעס⁶⁷.

חוץ מזה לא נמצאים בו שום קישוטים או חפצים.

באותו בית הכנסת לא מצאתי שום ספרים, אבל בבית הרב שניאור מצאתי 611 ספרים מסודרים ב-4 ארונות.

כששאלתי מאחד התלמידים, הסביר לי, בלי שבועה, שלא רגילים להניח ספרים אלו בבית הכנסת, אבל נותנים אותם בידי רב כשצריך לעיין בהם.

*

בעקבות בדיקת בית הכנסת והחפצים אשר בו, השתדלתי לברר גם, באיזה שנה וע"י מי נבנה אותו בית כנסת. איזה סכום הוציאו על בנין בית הכנסת ועל החפצים אשר בו. באיזה אופן ועל ידי מי נאסף הכסף לצורך זה.

דרשתי מהקהל היהודי המקומי, על ידי בית-הדין הדתי, כמה משפחות מחוג [...] הגרים במקום הזה, ונמצאים בליובאוויטש.

בהוראה שנתתי לאותו קהל, על ידי בית-הדין הדתי, נצטוו למנות מתוכם 18 אנשים, אשר הנהגתם הגונה

⁶⁴ כל סאזשין 3 ארשין, א"כ הי' האורך לערך 21.3 מטר והרוחב 12.8 מטר.

⁶⁵ כל ארש 71.1 ס"מ, א"כ הי' הגובה לערך 4.6 מטר.

⁶⁶ ר"ל שלושה ספרי תורה [כאן ואח"כ מכנה את ספרי התורה בשם עשרת הדברות]. ולעיל בחקירתו של רבינו (מסמך יא) אמר שיש בו 4 ספרי תורה. אחד מהם לא היה בבית הכנסת בעת ביקורו של החוקר.

⁶⁷ ר"ל, מלבד בניית בית הכנסת. וגם כך לא מובן החשבון אל נכון.

אמנם כל קביעת המספרים אינה מובנת: רבינו כותב שספרי התורה עלו לו לערך 1,500 רובל, להלן יספר איך שגם בני העיר אמרו לו שזהו מחיר ספרי התורה, ואילו הוא משיב על כך, שלדעתו מחירם הריאלי הוא 640 רובל. מהיכן לקח מספרים מדוייקים אלו מהשערתו!?

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

מה

ולא נמצא בהם שום דבר רע ואשר אינם עומדים בקשר מיוחד עם הרב שניאור.

כשהתמלא מספר היהודים הנדרש נתבקשו להעיד בשבועה, וכמה מהם העידו, שאחרי שהרב שניאור הגיע לעיירה ליובאוויטש בשנת 1813, ואחרי קניית בית של עץ מבעל האחוזת קרויער, סיכם הרב עם קרויער לבנות בשבילו בחצר בית כנסת של עץ, ושילם לו עבור זאת 4000 רובל. בניית בית הכנסת התחילה בשנת 1814 ונגמרה כעבור שנה או יותר. כמה מהיהודים הנזכרים העידו, שהרב שניאור שילם עבור בניית בית כנסת עד 5000 רובל.

את המנורות הזמין מפעטערבורג ושילם עבורם יותר מאלף רובל.

שנים מאותם עשרת הדברות קנה מיד ואחד כעבור משך זמן, הם נכתבו לפי ההסכם עם הסופר מיאנאוויטש⁶⁸, במחיר שבין אלף עד 1500 רובל.

על השאלות באיזה אופן וע"י מי נאספו הכספים עבור בניין בית הכנסת וקניית ספרים ענו כולם שאינם יודעים, וסוברים שכסף זה נתרם לרב ע"י יהודים הנמשכים אחריו.

כדי להגיע לבירור הדבר, דרשתי במשרדים בליובאוויטש אם יש להם ידיעות, חוזה או הסכם שנערך בקשר לבניה והחשבונות משנת 1813 ואילך, פנקסי הכנסות והוצאות הקשורים לבנין.

הם השיבו לי באותו משרד, אשר המזכיר מאפטיי והאחראי על המפתחות סאזון נמצאים בעיירה זה זמן רב, ומהם אפשר לקבל ידיעות בענין הנזכר, ואשר יותר מתאים לברר זאת אצל האדון מארשל קרויער, שנמצא בפאוועד מאסטיסלאוו.

שאלתי בשבועה אצל האנשים הנזכרים, והם העידו שבנין בית הכנסת התחיל בשנת 1814 ונגמר בשנת 1815. הם אמרו שאינם יודעים כמה כסף קיבל האדון קרויער עבור הבנין.

אשר לכן נראה לי שצריך לחקור את האדון קרויער, עם מי סיכם אודות בניית בית כנסת לרב, כמה כספים קיבל, וממי.

גם צריך לקבל עדות מהסופר מיאנאוויטש, עבור איזה מחיר ועם מי סיכם לכתוב את עשרת הדברות לבית הכנסת בליובאוויטש.

גם לשאול ממשפחת הרב, באיזה סכומים נקנו 611 הספרים שמצאתי.

אמנם כיון שאדון קרויער נמצא בפאוועד מסטיסלאוו, והסופר נמצא ביאנאוויטש, וכל משפחת בית הרב עזבו את ליובאוויטש לוויטעבסק, לכן לא השלמתי את הוספת החקירה הזאת הדרושה.

אל הוד מעלתו

מאת פקיד-שוטר קורביצקי

כג

רבינו אל המושל חאוונסקי

בקשה לשחררו

4 בנובמבר 1825

[ו' כסלו תקפ"ו]

⁶⁸ אודותיו כותב בבית רבי ספכ"ו: הרה"ח המפורסם ר' ראובן זלה"ה מייאנאוויטש כותב סת"ם בקדושה ובטהרה הי' חסיד גדול וי"ש גדול מאד, והוא מפורסם בעולם בסת"ם שלו, וגם לרבינו נ"ע הי' הוא כותב סת"ם ומפורסם בעולם בשם סופר רבינו.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

מו

בקשה קצרה זו כתב רבינו אחרי גמר חקירותיו וימים אחדים לפני ששוחרר.
בקשה נוספת וארוכה כתב אליו משך זמן אחרי השחרור, ונדפסה בקונטרס "בד קודש", ומועתקת לקמן מסמך סה.

כבוד אדוני הנאור

תזכיר מאת הרב שניאור

(בכתב: המחיר רובל 1)

חוש הצדק שבו חנן הבורא העליון את הוד מעלתו נותן בי תקוה רבה שהאמת תצא לאור באופן של נצחון מוחלט. הלשנת רשע הוטחה כלפי ללא הצדקה ואני מצפה כל הזמן לבירור הדברים.

אמנם מצב בריאותי הרופף ביותר והתדרדרותו גורם לי לאזור כח להטריד את הוד מעלתו ולדרוש בכל תוקף את זירוז ההחלטה בנוגע לגורלי.

4 בנובמבר שנת 1825

כד

החוקרים אל חאוואנסקי סקירת תוצאות החקירה

10 בנובמבר 1825

[י"ב כסלו תקפ"ו]

סקירה זו נכתבה בידי החוקרים לוגינב ומארקוב, שלושה ימים אחרי שרבינו שוחרר ב"י כסלו. הסקירה הזאת מכילה סיכום מכל החקירות והמסמכים שהיו לפני החוקרים, הן החקירות ודרישות שנעשו על ידם בוויטעבסק והן זו שנעשתה ע"י קורביצקי בליובאוויטש, הן המסמכים שהוגשו על ידי המלשין והן אלו שנמצאו אח"כ בחיפושי הבית, מכל אחד מהם (אף אם הקשר שבינם ובין תוכן המלשינות היא חלשה ביותר) מועתק לפחות קטע אחד בסיכום זה. על הגליון מצויין בכל קטע, מספר החקירה או המסמך שעליו בנוי הקטע הזה. לצורך זה סומנו על-ידם המסמכים והחקירות במיספור מיוחד, באותיות לטיניות המופיעות בראשן.

[נתקבל]

11 בנובמבר שנת 1825⁶⁹

מס' 10265

אל הוד מעלתו אדון גנרל ליוטננט, סנטור, גנרל גוברנטור וויטעבסק, מוהילוב וסמולנסק, קאוואלער, נסיך ניקולאי ניקולאייביטש חאוואנסקי

דו"ח פולקובניק לוגינב ויועץ החצר מארקוב

לפי פקודה מתאריך ה-2 לחודש אוקטובר שעבר⁷⁰, היה צריך להשיג עבור הוד מעלתו את המידע להלן:

⁶⁹ תאריך כתיבתו מופיע בסופו: 10 בנובמבר. התאריך 11 בנובמבר שבמסגרת הוא התאריך שנתקבל המענה אצל המושל, ומספרו 10265 - במספרי המכתבים המתקבלים אל המושל חאוואנסקי במשך שנת 1825.

⁷⁰ מסמך ט.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

מז

איזה סכומים מאלה הנקובים במסמך שהתקבל מקיסין התחלקו על ידי הרב שניאור בין קרוביו. האם כספים אלו נובעים ממסים שנגבו מהקהילה היהודית. אם כן, אז על ידי מי נאספו. בהסתמך על איזה חוק. באיזה כמות שנתית. האם הגביה היתה שווה עבור כל אחד או משתנית לפי ההכנסה. האם לאחר מכן הוגש דו"ח על ההוצאות. אם כן, אז מתי ולמי?

לאור זאת יש לנו את הכבוד לדווח להוד מעלתו על ביצוע הפקודה, שכללה גם את צו הקריאה להופיע, הרב שניאור, לוויט ותושבי שקלאוו זלמן רייזין ושמעון פריידין, שהיו מעורבים בחלוקת נכסים הנ"ל.

גם לקחנו מידם את כל המסמכים שהיו ברשותם, וחלקם שלא היו נוגעים לחקירה החזרנו להם. כמו כן דרשנו מקיסין כל מסמך שהיה יכול לשמש הוכחה לטענות המלשינות שלו.

כל המסמכים שלפי דעתנו היו עלולים להיות קשורים לנושא החקירה שהוטלה עלינו תורגמו מעברית לשפה הרוסית על ידי מתרגם מטעם בית המשפט ובחתימת ידו.

ממסמכים אלו וגם מהתשובות בכתב וההודאות של שניאור, לוויט, רייזין ופריידין מתברר אשר:

1) הביטוי במסמך "חלק רביעי מסכום הכולל הזה" שייך למלים שלפני זה, "יחד עם הנתונות הקבועות".

(1) הסבר של שניאור מופיע באות A סעיף 1

והיינו שהסוג הראשון כספים הנאספים מהוה שלושה רבעים מסכום הכולל הזה והסוג השני הנתונות הקבועות כולל את חלק הרביעי מכל הסכום הזה, סך הכספים שנאספו הוא 35 אלף רובל⁽¹⁾.

2) כספים מסוג זה הצטברו מתרומות שנדבו כל מיני יהודים באופן כללי כדי לכסות הפסדים ברכושו של שניאור שנגרמו בעקבות השמדת נכסיו בידי האויב במלחמת שנת 1812.

(2) הודאת רייזין באות 71B

לפי דבריו הפסד זה הגיע ל-60 אלף רובל. שניאור עצמו אסף כספים אלו בנסיעתו מקרעמענטשוג לשקלאוו ואח"כ המשיכו ידידיו לאסוף⁽²⁾.

(3) מסמך באות 72C

3) הקהילה אינה משלמת לרבנים שכר קבוע אלא כל אחד נותן עבור פרנסתו לפי יכולת מצבו הכלכלי ולפי רצונו, לרב שהוא מעדיף⁽³⁾.

(4) הסבר שניאור סעיף 5 ועדות לוויט אות 73G

לפי הודאת שניאור הוא קבל בשנים הקודמות עד 14 אלף ולאחרונה עד 10 אלפים. לוויט קבל בעבר עד 5 אלפים וכעת עד 3 אלפים כל שנה⁽⁴⁾.

שניאור מחלק כסף זה באופן ששליש הוא משאיר לעצמו ואת השאר הוא נותן לקרוביו.

⁷¹ מסמך י.

⁷² מסמך נט.

⁷³ מסמך כא.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

כספים אלו נאספים על ידי אנשים שנותן להם הרב יפוי כח. כפי שהודיע שניאור⁷⁴ בשנה שעברה הוא השתמש למטרה זו בבנימין רבינאוויטש משקלאוו ואברהם מנעוול. אך יתכן שיש עוד שד"רים.

עובדה זו ניתן לברר ממכתב של מיכאל שלומאוויטש (המופיע באות ⁷⁵I) שבו הוא מודיע ששלח לשניאור 1000 רובל מלאיעב.

גביות אלו עלולות להגיע לסכומים ענקים אם נקח (5) הסבר
לדוגמא שפעם אחת לייב דוידוב שלח 500 רובל⁽⁵⁾. שניאור סעיף
⁷⁶₂

(4) בסעיף 2 בהסבר שניאור נאמר שהתרומות שאסף בסך 35 אלף רובל חולקו בין כל אחד מבני משפחתו עבור בניית בתים, קניית בגדים והשקעה נכבדת להקמת בית כנסת גדול ורכישת ספרים.

אמנם לפי דעתי, על פי הנתונים שבמסמך החלוקה מסתבר שכל הסכום הזה חולק בין בני משפחת שניאור ולכן לא יכול היה להשאר סכום כלשהו עבור הקמת בניין בית הכנסת ורכישת ספרים.

כשנשאל על כך הסביר שניאור שעל דברים אלו הוא (6) הסבר
הוציא 11 אלף אך כיון שהבניה הזאת לא נעשתה שניאור באות
בבת אחת, אינו יכול לאמר בודאות, כמה מתוך ⁷⁷D
הסכום הנזכר בא מהכסף שנאסף אז לחלוקה וכמה מהכנסות שהגיעו אחרי כן⁽⁶⁾.

לעומת זאת פקיד משטרת הפלך קורבצקי שנשלח לליובאביטש לראות את בית הכנסת במקום וחפצים השייכים לו בשווי שאינו עולה על 3250 - 3258 רובל חוץ מ-611 ספרים הנמצאים בבית הרב.

היהודים המקומיים אמרו לקורבצקי שהבנייה עלתה לשניאור 5 אלפים רובל, מנורות: 1000 רובל ותורת ה': 1000 עד 1500 רובל.

(5) שניאור עצמו הודה שהוא מקבל על עצמו להיות (7) הסבר
בורר בסכסוך בין בעלי דין⁽⁷⁾. שניאור סעיף 4

⁷⁴ מסמך יב סעיף 4.

⁷⁵ מסמך סא.

⁷⁶ מסמך יב סעיף 6.

⁷⁷ מסמך יז.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

בתור הוכחה לכך אפשר להתייחס למסמך מקורי שנמצא ברשותו של שניאור שלפיו היתה לבעל האחוזה ליטוסלבסקי, פוועד סוראזש, תביעה כספית בסכום של 7 אלפים רובל נגד יהודי אווערבא.⁽⁸⁾ מסמך באות ^{78}E הוא שימש כבורר והוציא פסק דין עבורם⁽⁸⁾.

6) אי אפשר להכחיש את העובדה שהרב היה מעורב באופן פעיל בבחירות הקהל, שהרי במכתב שקיסין הציג נאמר:

בקשר לבחירות הרי כל מאמצינו היו מרוכזים רק בשמירה על הקיים, כפי שדובר אתך אישית בארשא. גם כעת בקשו ממך לא פעם להשתדל לנצל כל הזדמנות למטרה זו, ולהתמיד בזה עד שובך בשלום מנסיעותיך. באותו זמן כבר יגיע בייניש הנכבד⁽⁹⁾. מסמך באות ^{79}F

7) קיסין הציג גם כן מכתב ששניאור כתב לשלושה מידידיו ביטויים מאד כואבים ומצערים שמוזה אפשר לראות שהוא בוכה על ירידת האגודה החסידית...

במכתב זה נמצא הקטע שבו שניאור מוכיח את אחיו ופונה אליו בזו הלשון: "דע אחי שמכאן ניתן להסיק ששני דברים אלו נוגדים זה לזה בטבעם. את החסידות מנסים להשפיל בעוד שהנוהג של אסיפת כספים הולך ומתפשט⁽¹⁰⁾". מסמך באות ^{80}H

ובנוסף למסמכים אלו שבעצם שייכים לרב, נמצאו שני מסמכים נוספים: באות ^{81}J ישנה תקנה שיצאה מטעם יהודי מוהילוב ווויטעבסק שנוסחה באיזור ליובאוויטש, מקום שבו התגורר הרב, אודות נסיעת השליחים לפעטערבורג בשנת 1824, למטרת "השתדלות" בעניינים ציבוריים.

בתקנה הזאת החליטו לגבות כספים עבור הוצאות שליחים, מפלך מוהילוב 1030, ומוויטעבסק בסך

⁷⁸ מסמך ס.

⁷⁹ מסמך ה.

⁸⁰ מסמך ו.

⁸¹ מסמך סב.

⁸² במקור חסרה הערה 11 על הגליון, השייכת לכאן, שהרי כבר פירש בפנים את מספרי המסמכים: באות J ... באות K.

⁸³ מסמך סד.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

690, ובסיום נאמר: "להודיע אשר החכמים וזקנים ראשי אלפים וראשי מאות הנזכרים בכתובים המה שוים, כי ראשי המאות שוים לראשי האלפים"⁸²⁽¹¹⁾.

באות ^{83}K מופיעה תקנת הקהילה היהודית, הנק' חסידי הרב בערקע שניאור מליובאוויטש, אודות בניית בית כנסת באמצעות אנשים נאמנים במיוחד שאודותם כתוב:

"ולא לתבוע מהם שום דו"ח לא רק לגבי הוצאות והכנסות שיהיו עד לסיום בניית אותו בית הכנסת, אלא אף לגבי הוצאות והכנסות שיחולו לאחר מכן, בלי שום דו"ח".

תקנה זו כתובה בלשון הרוסית על גליון ששוויו 3 רובל, וכמו מסמך רשמי נחתמה בפני עדים ב-17 ביולי 1822 בבית משפט השלום של מוהילוב.

הרינו מציגים בזה את כל הניירות והמסמכים המקוריים שברשותנו הנוגעים לחקירתנו ויש לנו הכבוד להציג את כל החומר הזה על פי החלטת הוד מעלתו.

פולקובניק לוגינוב

יועץ החצר מארקוב

שנת 1825

10 בנובמבר

פרק ג - העברת המשפט למוהילוב

בי"ד כסלו תקפ"ו קיבל המושל חאוואנסקי את סקירת החוקרים מהחקירות ומהמסמכים, וכעבור ימים אחדים, בי"ט כסלו תקפ"ו, שלח את התיק לממשל פלך מוהילוב, כדי שימסרוהו לבית המשפט ולחוקרים, שימשיכו לחקור בנושא ולהעמיד את רבינו לדין.

את הדרישה הנזכרת שלח המושל אל הממשל במוהילוב ואל התובע הכללי של פלך מוהילוב. הממשל במוהילוב העביר את התיק להמשך הבירורים בבית משפט השלום של באבינאוויטש, עיר המחוז שאליה שייכת העיירה ליובאוויטש.

שם המשיכו את החקירה של רבנו, ואף שלחו שוטר עם שאלות לליובאוויטש, כדי שרבינו ישיב על השאלות.

אחרי שראו את התשובות של רבינו, שלחו הוראה לבית משפט השלום בקאפוסט וארשא לחקור את החסידים שם אודות רבינו, וכן הורו להמשיך את החקירה בשקלאוו ובמוהילוב.

המשך החקירות האלו נמשך קרוב לשנה, שאז התקבלו סוכ"ס כל הבירורים אל בית משפט השלום של באבינאוויטש.

אחרי שבדקו את תוצאות החקירות, הוסיפו על כך את חוות דעתם, ושלחוהו אל בית המשפט העליון במוהילוב, לבדיקה ופס"ד סופי.

בי"א כסלו תקפ"ז החליט בית המשפט העליון על זיכוי הסופי של רבנו. הזיכוי אושר ע"י התובע הכללי של פלך מוהילוב ובכ"ד שבט נשלח למושל חאוואנסקי לאישור.

בפרק הזה מופיעות ההתכתבויות בין המושל חאוואנסקי לבית המשפט והתובע הכללי ועוד במוהילוב ובאבינאוויטש בנושא הזה.

על סדר השתלשלות המאורעות במשך השנה הזאת - במבוא שבתחלת הספר.

כה

חאוואנסקי לממשל פלך מוהילוב לערוך משפט

17 בנובמבר 1825

[י"ט כסלו תקפ"ו]

שתי הוראות שלח המושל חאוואנסקי באותו יום, האחד אל ממשל פלך מוהילוב, להעביר את הנושא לידי בית המשפט הראוי, להמשך הבירורים, והשני אל התובע הכללי של פלך מוהילוב, לפקח על עריכת המשפט.

מס' 10265⁸⁴

מס' 5849

17 בנובמבר 1825

לכבוד ממשל פלך מוהילוב,

תושב וויטעבסק היהודי שמחה קיסין מסר לידי מכתב בקשה שבו הוא מודיע על התחזקות כת הנקראת קארלינים או חסידים, בקרב הקהילה היהודית, והם מפעילים לחץ באמצעים שונים על יהודים

⁸⁴ מספר זה שבמסגרת הוא מספר המסמך הקודם, שהוא דו"ח החוקרים - עליו מבוסס המכתב שלפנינו. המספר השני מוספר ע"י משרדו של חאוואנסקי (במספרי המכתבים הנכתבים על ידו בשנה זו).

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

נב

האמיתיים מחזיקי הדת הישנה, והוא מפרט תוך כדי כך שהרב של הכת הנ"ל בערקע שניאור מרחיב את תחום השפעתו ומגדיל את הכנסותיו, שאותן הוא אוסף עבור הנאות אישיות אצל בני סיעתו בסכומים גדולים, על ידי אנשים שהוא מינה לשליחות זו.

כדי להוכיח את דבריו הציג קיסין בפני, מסמך מקורי משנת 1813 בלשון העברית עם תרגום רוסי, הדן בחלוקת נכסים, ועליו מופיעה חתימת שניאור.

מתוך מסמך זה ניתן לראות שסכום הכסף שנאסף ... חילק הרב שניאור, אחרי פטירת אביו זלמן, בין בני משפחתו וקרוביו, על הוצאות מחיה לחצי שנה ובתור מתנות.

מסמך זה, לפי הסבר קיסין, בא לידינו בשנת 1822 בנסיבות כדלהלן:

כאשר הוא (קיסין) מצא בשקלאוו מצב של מתח בקהילה, לאחר שכת הקארלינים תפסה חדר בבית הכנסת, ויהודים האמיתיים מחזיקי הדת הישנה הגיעו למצב, שהביא אותם לשקול על הגשת תלונה בפני ראש העיר, ביקש פנחס שיק, תושב שקלאוו וידיד קרוב של שניאור, מקיסין, שימנע אותם מפעולה זאת והוא הבטיח שהוא ישכנע את הרב שלא יציק להם יותר, ובתור עירבון הפקיד את המסמך בידיו של קיסין, ומאוחר יותר תורגם המסמך לרוסית.

אחרי זה נפטר פנחס שיק, והרב, לא רק שלא הפסיק להטריד את היהודים האמיתיים מחזיקי הדת הישנה אלא נעשה יותר תוקפני ועז מצח.

מזה נראה לי שהרב היהודי בערקע שניאור, בניגוד לסעיף 52 של גזירת ירום הודו מה 9 לדצמבר 1804 של חוקת היהודים, אוסף סכומי כסף גדולים מבני סיעתו עבור הנאות אישיות, על ידי שלוחים מיוחדים שהוא מינה.

אחרי שהרב הוזמן לוויטעבסק, נתתי הוראה לפולקובניק לוגינב וליועץ החצר מארקוב, לברר אם המסמך באמת נכתב ונחתם על ידי הרב שניאור. לחקור איזה חלק מתוך הסכום הנקוב חולק על ידו בין הקרובים שלו. האם כספים אלו נובעים ממסים שנגבו מהקהלה היהודית. אם כן, אז על ידי מי נאספו. בהסתמך על איזה חוק. באיזה כמות שנתית. האם הגביה היתה שווה עבור כל אחד או משתנית לפי ההכנסה. האם לאחר מכן הוגש דו"ח על ההוצאות. אז מתי ולמי?

אחרי שפקידים אלו ביצעו והשלימו את המשימה שהוטלה עליהם בנושא זה, הציגו מידע אמיתי בדו"ח שלהם.

מחקירה זו מתגלה שהסכום הנקוב של 35 אלף רובל שהרב שניאור חילק בין קרוביו, נאסף על ידי הרב שניאור עצמו מהקהילה לצורך שיקום הריסות כתוצאה ממלחמת 1812.

אח"כ במשך הזמן הוא היה אוסף לעצמו סכום שהגיע ל-14 אלף רובל לשנה ולאחרונה רק 10 אלף רובל. למטרה זו הוא משתמש באנשים מהימנים שהוא מיפה את כוחם לייצגו.

בנוסף לזה מתברר אשר שניאור מודה בעצמו שהוא מקבל על עצמו עסקי בוררות בתביעת חובות שבין בעלי דין נוצרים ליהודים, בעוד שתפקידו של הרב מוגבל רק להשגיח על מנהגי הדת ולדון בכל השאלות השייכים לדת.⁸⁵

⁸⁵ חוזה משפט הבוררות בין נוצרים ליהודים הוא לקמן מסמך ס. ומה שכותב "אשר שניאור מודה בעצמו", הכוונה למה שאמר בחקירה הראשונה (מסמך יג סעיף 4) "במקומות שאליהם אני מוזמן להגיד דרשות או לדון במשפטי בוררות".

הטענה הזאת אינה קשורה למה שרבינו קיבל תשלום עבור עסק הבוררות, כי אם עצם ניהול משפט הבוררות, לפי דעת המושל חאוואנסקי, הוא נגד החוק, על פי האמור בסעיף 51 של חוקת היהודים, אשר תפקידו של הרב הוא רק להשגיח על מנהגי הדת ולדון בכל השאלות השייכים לדת.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

נג

מוצא אני שמעשים אלו של הרב שניאור שהם בניגוד לסעיף 52 של חוקת היהודים שחוקק בידי הוד מלכותו ביום 9 בדצמבר 1804.

הריני מוסר את פרטי החקירה שנערכה על ידי פולקובניק לוגינוב ומארקוב עם כל המסמכים עם הרשימה המיוחדת והעתק מדו"ח שנשלח אלי מאת פקידי אלו, ומציע אני לממשל של הפלך, להציג את החומר בפני בית המשפט במקום הראוי, כדי לבדוק את הנושא, ולהשגיח שייטפלו באשמים לפי מלוא חומרת הדין, ולדווח לי על מתן הפקודות בנושא זה.

כו

חאוואנסקי לתובע הכללי של מוהילוב

לפקח על עריכת משפט

[י"ט כסלו תקפ"ו]

עדיין לא הוחלט לאיזה בית משפט ימסר הדבר, ובהוראה לממשל שבמסמך הקודם הוא כותב "להציג את החומר בפני בית המשפט במקום הראוי", לכן גם כאן ההוראה היא, שיפקח על ביצוע המשפט "בבית המשפט שאליו ישלח".

למעשה נשלח התיק לבית משפט השלום בבאבינאוויטש (כדלקמן מסמכים כח-ט), ולא במוהילוב, לכן הוכרח להעביר את הפיקוח לידי מפקח בית המשפט בבאבינאוויטש, כדלקמן מסמך כט.

כשקיבל המושל חאוואנסקי את ההודעה, הורה למפקח הנ"ל (ולממלא מקומו) שיזרז את ביצוע המשפט (כדלקמן מסמכים ל-לא).

מס. 5850

לכבוד התובע הכללי לפלך מוהילוב,

אחרי שהצגתי בפני ממשל פלך מוהילוב את תוצאות החקירה אודות אוסף כספים על ידי הרב בערקע שניאור מהקהילה היהודית, שנערכה על ידי הפקידים שלי למשימות מיוחדות, אדון פולקובניק לוגינוב ויועץ החצר מארקוב, הצעתי לשלטונות להציג את דו"ח החקירה לדיון בבית משפט הראוי שיטפל בנאשמים לפי החוק, נותן אני הוראה להחיש את ביצוע הצעה זו, ועל יישום נכון של הנושא בהתאם לחוק, ע"י אותו בית המשפט שאליו יוגש הדבר ע"י ממשל הפלך.

אמנם בית המשפט זיכה אותו בזה, כאמור לקמן מסמך נא :

ובאשר לעיסוקו בעסקי בורות, בתביעת חובות שבין בעלי דין שאינם רוצים ללכת לפני בית משפט, אין להחשיב זאת כמשתמש בסמכות של תוקף משפטי ... כשהוא נכנס לעסקי בורות פרטית או משפט שלום, אין זה אלא כאשר המתדיינים בוחרים אותו בתור פשרן, בגלל שאינם רוצים להתדיין בסדר המשפטי הרגיל.

גם לעיל בחקירת הרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע (מסמך כא) שאלוהו בענין זה, ואת תשובות מסמכים החוקרים :

הרב המנוח זלמן ברוכאוויטש, שהוא למד אצלו, היה מקבל על עצמו לדון בסכסוכים וחשבונות שבין יהודים לבין בעלי אחוזות. הוא, אהרן, אף פעם לא השתתף בבחירות ציבוריות יהודיות.

המושל חאוואנסקי מציע לסינט (מסמך נא) לאסור בחוק על הרבנים לדון בדיני ממונות גם כאשר שני הצדדים מבקשים זאת מהרב.

ועל זה השיב שר הפנים (לקמן מסמך נו) שאינו רואה יסוד לחקיקה כזאת (וכן אמנם אינה מופיעה בחוקת היהודית של שנת תקצ"ה), אך מ"מ הורה הסינט לתת צו לממשל הפלך להשגיח על הדבר הזה (שם ובמסמך נח).

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

כז
 התובע הכללי לחאוואנסקי
 אישור קבלת הצו

2 בדצמבר 1825

[ד' טבת תקפ"ו]

[נתקבל]

5 בדצמבר 1825

מס' 11109

אל הוד מעלתו אדון גנרל ליוטננט סנטור גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא בעל עיטורים שונים נסיד ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

דו"ח מתובע הכללי של פלב מוהילוב

בתאריך 17 חודש העבר נובמבר, מס' 5850, ביקש הוד מעלתו לצוות עלי, שאפקח על ביצוע הצעת הוד מעלתו אל ממשל הפלך, להציג את דו"ח חקירת המעשים של הרב בערקע שניאור, האוסף כספים מהקהל היהודי להנאות אישיות, לדיון בבית משפט הראוי שיטפל בנאשמים לפי החוק; גם לפקח על יישום נכון של הנושא בהתאם לחוק, ע"י אותו בית המשפט שאליו יוגש הדבר ע"י ממשל הפלך.

יש לי את הכבוד לקבל את ביצוע המשימה, ואודות זה הנני לדווח בכבוד להוד מעלתו.

התובע הכללי של הפלך: סמולאנינוב.

מס' 2292

2 בדצמבר 1825

כח
 ממשל פלך מוהילוב לחאוואנסקי
 העברת החקירה לבית משפט השלום בבאבינאוויטש

16 בדצמבר 1825

[י"ח טבת תקפ"ו]

[נתקבל]

20 בדצמבר 1825

מס' 11610

להוד מעלתו אדון גנרל ליוטננט וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא בעל עיטורים שונים ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

דו"ח ממשל פלך מוהילוב

בתאריך 17 נובמבר, מס' 5849, כתב אלינו הוד מעלתו אודות החקירה שנערכה ע"י פקידיו למשימות מיוחדות, אדון פולקובניק לוגינוב ויועץ החצר מארקוב, יחד עם העתק הדו"ח של אותם הפקידים, אודות אוסף כספים בלתי חוקי של הרב בערקע שניאור שגובה מבני סייעתו סכומים גדולים להנאות

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

נה

אישיות.

מחקירה זו מתגלה גודל סכום זה המתחלק ע"י הרב בין הקרובים שלו, אשר סכום 35 אלף נאסף על ידי הרב שניאור עצמו מהקהילה לצורך שיקום הריסות כתוצאה ממלחמת 1812.

אח"כ במשך הזמן הוא היה אוסף לעצמו סכום שהגיע ל-14 אלף רובל לשנה ולאחרונה רק 10 אלף רובל. למטרה זו הוא משתמש באנשים מהימנים שהוא מיפה את כוחם לייצגו.

בנוסף לזה מתברר אשר שניאור מודה בעצמו שהוא מקבל על עצמו עסקי בוררות בתביעת חובות שבין בעלי דין נוצרים ליהודים, בעוד שתפקידו של הרב מוגבל רק להשגיח על מנהגי הדת ולדון בכל השאלות השייכים לדת.

הוד מעלתו מוצא שמעשים אלו של הרב שניאור שהם בניגוד לסעיפים 51-52 של חוקת היהודים שחוקק בידי הוד מלכותו ביום 9 בדצמבר 1804.

ולכן הציע לממשל הפלך למסור תיק זה לדיון הראוי בבית המשפט, ולהשגיח שינהגו עם הנאשמים לפי החוק בלי הקלות.

בקשר לצו זה הרינו לדווח להוד מעלתו :

בהתאם להצעה הנזכרת של הוד מעלתו במכתבו, בצירוף החקירה הנעשית לפי פקודת הוד מעלתו ע"י אדון פולקובניק לוגינוב ויועץ החצר מארקוב, עם העתק הדו"ח של אותם הפקידים אודות פעולות בלתי חוקיות של הרב בערקע שניאור ממחוז באבינאוויטש עיירה ליובאוויטש ; על יסוד סעיף 110 של הממשל הגבוה של הפלך, שהדיון בנושא צריך להתקיים במחלקה המתאימה של בית משפט השלום, יש לשלוח אליה פקודה ולצוות עליה לדון בנושא הזה בלי עיכוב, ולנהוג עם הנאשמים לפי החוק בלי הקלות, ומה שיעשה בזה בעתיד, לדווח לממשל הפלך.

אודות זה מדווחים בכבוד אל הוד מעלתו :

מאקסימאוו, מושל אזרחי

בוטאוויטש, יועץ

קישקאוויטש, יועץ

טשיטוזשריבסקי, יועץ

מזכיר הועדה

מדווחים אשר התיק של הרב בערקע שניאור נשלח לבית משפט השלום בבאבינאוויטש

מס' 872

16 בדצמבר 1825

כט

התובע הכללי לחאוואנסקי

העברת הפיקוח למפקח בית המשפט המחוזי

9 בינואר 1826

[י"ג שבט תקפ"ו]

[נתקבל]

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

נו

12 בינואר 1826

מס' 287

להוד מעלתו אדון גנרל ליוטננט סנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא בעל עיטורים שונים נסיך ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

דו"ח התובע הכללי של פלך מוהילוב

יש לי הכבוד לדווח אודות קיום הצעת הוד מעלתו מ-17 בנובמבר שנה שעברה מס' 5850 שנשלח אלי: לפי הצו של הוד מעלתו בידי האדונים פולקובניק לוגינוב ויועץ החצר מארקוב, לעשות חקירה אודות פעולות בלתי חוקיות של הרב בערקע שניאור ממחוז באבינאוויטש עיירה ליובאוויטש, נשלח⁸⁶ התיק ע"י ממשל הפלך אל בית משפט השלום בבאבינאוויטש לבירור ולהנהגה עם הנאשמים לפי החוק. ציוויתי עכשיו למפקח בית המשפט המחוזי בבאבינאוויטש, לעיין ולבצע הבדיקה כראוי ולהגיע להחלטה מהירה בדבר הזה על יסוד אמיתי של החוק. התובע הכללי של הפלך: סמולאנינוב.

מס' 10

9 בינואר 1826

ל

מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי עיכובי המשך החקירה

23 בינואר 1826

[כ"ז שבט תקפ"ו]

[נתקבל]

8 בפברואר 1826

מס' 1178

אל הוד מעלתו אדון גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא וקאוואלער מאת מפקח בית המשפט המחוזי בבאבינאוויטש

מס' 26

23 בינואר 1826

דו"ח

הוד מעלתו בנסיעתו דרך עיר באבינאוויטש ביקש לצוות לממלא מקומי, לדון בזריזות לפי החוק בתיק שהגיע לבית משפט השלום של עיר באבינאוויטש אודות הרב בערקע שניאור מליובאוויטש.

⁸⁶ לקמן מסמך מח יסופר שהוא נשלח ב-19 בדצמבר 1825, במסמך ל יסופר שהגיע לידם ב-23 בדצמבר, ושהתחילו לעסוק בו ב-13 בינואר 1826.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

נז

בהתאם לצו הוד מעלתו הנעלה, כשחזרתי מפאוועד לתפקידי ביקרתי בבית משפט השלום ודרשתי את התיק זה. כשעברתי עליו מצאתי שהגיע לבית משפט השלום ב-23 לדצמבר שנה שעברה 1825 ונשאר בלי בדיקה.

לפי דרישתי בע"פ ובכתב ב-13 בינואר, נבדק התיק בתאריך 15 ופקידי בית משפט השלום מצאו בו שהנושא עדיין לא התברר כל צרכו. הם הגיעו למסקנה שצריך לשלוח שאלות, לרב ולקהלות יהודיות של פאוועד זה, ע"י שוטר, וכהחלטה זו כך עשו ב-16 בינואר.

ראיתי שבית משפט השלום נטה בזה מהסדר החוקי, שלפיו היי צריך להביא לכאן את הרב הנקוב כדי לחקור אותו, או לפחות לעשות זאת ע"י בית משפט המקומי, ולא עשה זאת.

למעשה, בדרך הנזכרת שבחרו בבית משפט השלום לפעול עם התיק הזה, לא קיבלו שום מענה, והשוטר שנשלח ע"י בית משפט השלום אל הרב ואל הקהלות ב-16 בינואר עם השאלות לבירור, עדיין לא חזר, גם לא ידוע מתי יחזור.

שליחות זאת נעשתה לדעתי בחוסר רצינות, אשר האנשים האלה אינם מלומדים ואינם יודעים סדר ואף לא יודעים לקיים בקלות את החוב הישר המוטל עליהם עפ"י החוק.

אודות אי חוקיות של בית משפט השלום ממהר אני לדווח בכבוד להוד מעלתו הנכבד.

יחד עם זאת הנני להודיע שהמזכיר ז'וראווקאוויטש הודח מתפקידו ע"י ממשל פלך מוהילוב, בגלל בעיות במילוי תפקידו וחוסר התמסרות ושאר מעשים בלתי חוקיים.

בסידור מהיר של התיק הנזכר נודד אני שינה מעיני ומשתדל בזה.

מפקח בית המשפט המחוזי: קיליקובסקי

לא

מ"מ מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי

המשך החקירה

12 בפברואר 1826

[י"ז אד"ר תקפ"ו]

[נתקבל]

17 בפברואר 1826

מס' 1519

אל הוד מעלתו אדון גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא וקאוואלער

מאת ממלא מקום מפקח בית המשפט המחוזי

מס' 3

12 בפברואר 1826

ד"ר

הוד מעלתו בנסיעתו דרך באבינאוויטש ביקש לצוות עלי, לעיין בתיק שהגיע לבית משפט השלום בבאבינאוויטש, אודות הרב שניאור מליובאוויטש, בתור ממלא מקום מפקח בית המשפט המחוזי, כדי להחליט בו במהירות לפי החוק.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

נח

הנני מבצע בנאמנות את צו הוד מעלתו, אשר מחמת העדר מפקח בית המשפט המחוזי, אבקר בתכיפות בבית משפט השלום, ואזרו להשלים את בירור התיק בצורה דחופה בלי עיכוב.

מצאתי שהתיק הגיע לבית משפט השלום ב-23 לדצמבר לשנה שעברה 1825, ב-13 לחודש העבר מצאו פקידי בית משפט השלום שהנושא עדיין לא התברר כל צרכו.

כיון שהרב שניאור חולה הוחלט לשלוח אליו חוקר, וכן לשלוח דרישה ע"י שליח אל כל הקהלות היהודיות. קיימתי החלטה זו בסדר האמור ב-16 בינואר.

אח"כ נשלחו התשובות בחזרה אל בית משפט השלום. אמנם איני יודע איך זה קרה, אשר תשובת הרב נאבדו בדרך.

כשדווח אל בית משפט השלום ב-8 לפברואר אודות מה שקרה, הנה כדי לקבל במהירות את התשובה, נשלח שוב אחד מהחברים שלו, אשר הביא אתו את התשובות ב-10 לפברואר.

אחרי העיון בהם מצא בית משפט השלום צורך, לקבל עדויות בשבועה:

אם זה אמת אשר יהודי קאפוסט וארשא ושקלאוו כתבו בשנת 13 לקרעמענטשוג להרב שניאור שיבוא אליהם למלאות מקום אביו בתור רב, והבטיחו כי הם ישלימו את ההפסדים ברכושו שנגרמו בעקבות השמדת נכסיו בידי האויב, צבא צרפת, ומקבלים על עצמם לפרנס אותו יחד עם כל משפחתו. אם הי' ע"ז הסכמה שלהם בתחלה או שהתחייבו לתת לו שכר מיוחד, סכום מסוים כל שנה. ואם לא הי' אוסף כספים זה מדאי קשה עליהם.

ב-12 בפברואר זה הודיעו זאת לעירות ארשא וקאפוסט ולבית המשפט התחתון של מוהילוב, ודרשו מהם לגבות עדויות אלו מכל המקומות שתחת פיקוחם. אבל התשובה עדיין לא הגיעה.

רואה אני את נכונות הפקודה הזאת של בית משפט השלום.

ממהר אני לדווח להוד מעלתו בכבוד ולהודיע, שכשיגיעו הידיעות הדרושות בהקדם, מכל המקומות של בית המשפט הנקובים למעלה, אראה חובה לעצמי לפעול בזה לפי מעמד מפקח בית המשפט המחוזי, ולראות מה צריך להעשות ועם מי צריך להתקשר.

ממלא מקום מפקח בית המשפט, המזכיר: דאבראוואלסקי

לב

חאוונסקי לממשל פלך מוהילוב

דו"ח והסקת מסקנות

22 בפברואר 1826

[כ"ז אד"ר תקפ"ו]

מענה למס' 1178

22 בפברואר 1826

מס' 824 וויטעבסק

לממשל פלך מוהילוב

מפקח בית המשפט המחוזי בבאבינאוויטש דיווח לי, אשר הצו אודות התיק של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש, הגיע מממשל הפלך אל בית משפט השלום ב-23 לדצמבר בשנה שעברה.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

נט

למרות הדרישות של מפקח הנ"ל נשאר הדבר בלי התקדמות עד 13 בינואר שעבר.

אז מצאו פקידי בית משפט השלום שהנושא עדיין לא התברר כל צרכו, והגיעו להחלטה לשלוח שאלות לרב ולקהלות היהודיות של מחוז באבינאוויטש ע"י שוטר.

את ההחלטה הזאת קיימו ב-16, אמנם הנ"ל ראה שהם נטו בזה מהסדר החוקי, כי לפי החוק היה חייב בית משפט השלום להביא את הרב לחקירה ע"פ שבועה או לכל הפחות לסדר זאת ע"י בית המשפט המקומי.

למעשה, בדרך שבחרו בבית משפט השלום לפעול עם התיק הזה, לא קיבלו שום מענה, והשוטר שנשלח אל הרב ואל הקהלות ב-16 בינואר עם השאלות לבירור, עדיין לא חזר, וגם לא ידוע מתי יחזור.

מכך הסיק מפקח בית המשפט שתקלה זאת באה בגלל חוסר רצינות, אשר האנשים האלה אינם מלומדים ואינם יודעים סדר ואף לא יודעים לקיים בקלות את החוב הישר המוטל עליהם עפ"י החוק.

מפקח בית המשפט אף הודיע לי, אשר המזכיר ז'וראוקאוויטש הודח מתפקידו ע"י ממשל זה, בגלל בעיות במילוי תפקידו וחוסר התמסרות ושאר מעשים בלתי חוקיים.

אחרי הודעתי, אודות דו"ח מפקח בית המשפט המחוזי בבאבינאוויטש, מציע אני לממשל הפלך, לתת תשומת לב מיוחדת על המעשים המוזכרים למעלה של בית משפט השלום בבאבינאוויטש, ולהטיל עליהם עונש פומבי, על שנטו מסדר החוק והקילו על הרב שניאור, שאודותיו מתנהל המשפט.

נא להשתדל לזרז את סיום בירור התיק הזה, ויחד עם זאת לתת פקודה להשיג מיד מזכיר עבור בית משפט השלום שאפשר לסמוך עליו, במקום ז'וראוקאוויטש שהודח, כדי שלא יוכלו להתחמק ממילוי המשימה בטענה שאין להם מזכיר.

לג

מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי המשך החקירה בארשא קאפוסט ומוהילוב

24 בפברואר 1826

[כ"ט אד"ר תקפ"ו]

[נתקבל]

2 במרץ 1826

מס' 1821

מפקח בית המשפט המחוזי בבאבינאוויטש

מס' 66

24 בפברואר 1826

אל הוד מעלתו אדון גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא וקאוואלער

ד"ח

אודות הדרך הבלתי חוקית שניהל בית משפט השלום המקומי את התיק של הנידון הרב בערקע שניאור

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

ס

מליובאוויטש, כבר דיווחתי להוד מעלתו ב27-87⁸⁷ לינואר שעבר.

אח"כ ראיתי כי ב8- בפברואר זה חזר השוטר שנשלח ע"י בית משפט השלום עם שאלות לרב ולקהלות יהודיות, ובחזרתו הודיע שאת התשובות שקיבל מהרב איבד בדרך מליובאוויטש לבאבינאוויטש.

לפי דבריו של בית משפט השלום באותו יום דרישה אחרת על ידי ראטמאן וועלקא וואלטשענקא, אשר אחר שקיבל את התשובות מהרב הציגו לבית משפט השלום בתאריך 10.

אחרי שראה בית משפט השלום את התשובות, הגיע למסקנה שיש לקבל עדות בשבועה של הקהלות הרחוקים, הנמצאים תחת פיקוח בית משפט השלום בארשא וקאפוסט, ושל החסידים בשקלאוו, האם באמת כתבו בשנת 13 לקרעמענטשוג להרב שניאור שיבוא אליהם למלאות מקום אביו בתור רב, והבטיחו כי הם ישלימו את ההפסדים ברכושו שנגרמו בעקבות השמדת נכסיו בידי האויב, צבא צרפת, ומקבלים על עצמם לפרנס אותו יחד עם כל משפחתו.

את ההחלטה הזאת הודיעו לבית משפט השלום של העיירות ארשא וקאפוסט ולבית המשפט התחתון של מוהילוב. את החלטתם זאת קיימו ב12- לחודש, וב19- לחודש הזה דיווחו על כך לממשל פלך מוהילוב.

את השוטר שלהם הוכיחו, וציוו עליו שישתדל למצוא את המעטפה שנאבדה לו. הוא עוד לא חזר.

יש לי הכבוד לדווח להוד מעלתו על מילוי הפקודה.

מתנצל אני בזה שעדיין אין לבית משפט השלום מזכיר, ואפשר שעד שימצא אחד בעל כשרונות מתאימים, הדברים יכולים להשאר בלי המשך הראוי.

הודעתי לעיירות הנ"ל שיש למלאות בזריזות את הדרישות שנשלחו אליהם בידי בית משפט השלום.

מפקח בית המשפט המחוזי: קיליקובסקי

לד

חאוונסקי לממשל פלך מוהילוב
דו"ח והסקת מסקנות

4 במרץ 1826

[ז' אד"ש תקפ"ו]

מענה למס' 1821

4 למרץ 1826

מס' 1067, וויטעבסק

לממשל פלך מוהילוב

אחרי ההצעה שלי מ22- בפברואר העבר שניתנה לממשל זה, שלח אלי מפקח בית המשפט המחוזי בבאבינאוויטש דו"ח חדש מס' 66, ובו מספר, אשר השוטר הנשלח על ידי בית משפט השלום עם שאלות להרב היהודי בערקע שניאור הודיע בחזרתו, שאיבד את התשובות שקיבל מהרב, בדרך מעיירה ליובאוויטש לבאבינאוויטש.

בעקבות זאת שלח בית משפט השלום באותו יום דרישה אחרת על ידי ראטמאן וועלקא וואלטשענקא,

⁸⁷ צ"ל ב23-, והכוונה למסמך ל דלעיל.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

סא

אשר אחר שקיבל את התשובות מהרב הציגו לבית משפט השלום בתאריך 10.

בית משפט השלום הגיע למסקנה שיש לקבל עדות בשבועה של הקהלות הנמצאים תחת פיקוח בית משפט השלום בארשא וקאפוסט, ושל החסידים בשקלאוו, האם באמת כתבו בשנת 13 לקרעמענטשוג להרב שניאור שיבוא אליהם למלאות מקום אביו בתור רב, והבטיחו כי הם ישלימו את ההפסדים ברכושו שנגרמו בעקבות השמדת נכסיו בידי האויב, צבא צרפת, ומקבלים על עצמם לפרנס אותו יחד עם כל משפחתו.

את ההחלטה הזאת הודיע לבית משפט השלום של העיירות הנ"ל ולבית המשפט התחתון של מוהילוב. את החלטתו קיים ב-12 לחודש, וב-19 לחודש הזה דיווח על כך לממשל פלך מוהילוב.

את השוטר שלו הוכיח, וצוה עליו שישתדל למצוא את המעטפה שנאבדה לו. הוא עוד לא חזר.

מפקח בית המשפט הודיע למחוזי ארשא קאפוסט ומוהילוב שיש למלאות בזריזות את הדרישות הנ"ל.

בעקבות זאת מציע אני לממשל הפלך לשים לב על הדבר זה שנעשה ע"י בית משפט השלום של באבינאוויטש, שבמקום להביא לרב שניאור לחקירה שלחו אליו שאלות ע"י שוטר שלהם, והוא איבד את המענה שקיבל ממנו, ולהטיל עונש כחוק על האשמים בדבר.

גם לצוות לעיריות של אורשא וקאפוסט ולבית המשפט התחתון של מוהילוב, למלאות בזריזות את דרישת בית משפט השלום בבאבינאוויטש, וחובתם לברר את נושא התיק של הרב שניאור בזריזות הכי גדולה.

יחד עם זאת יש לדאוג למצוא מזכיר לאותו בית משפט השלום לפי הצעתי ב-22 בפברואר שעבר.

לה

חאוואנסקי לתובע הכללי
להשגיח על ניהול התיק כראוי

[ז' אד"ש תקפ"ו]

מס' 1068

לתובע הכללי של פלך מוהילוב

בהצעתי שכתבתי ב-22 בפברואר שעבר והיום לממשל פלך מוהילוב, יראה כבודו את אי הסדרים שנעשו ע"י בית משפט השלום בעיר באבינאוויטש בעריכת תיק הידוע אודות הרב היהודי בערקע שניאור, ולכן הריני מצווה עליכם להשגיח בהשגחה מעולה על הצעותי הנזכרות, ועל מילוי מהיר של דרישות בית משפט השלום בבאבינאוויטש וכיו"ב, ובית המשפט התחתון של פלך מוהילוב [...]. וכ"ז יעשה בזריזות בלי עיכוב...⁸⁸

⁸⁸ הסיום חסר. והתאריך האמור בכותרת "ז' אד"ש", הוא על יסוד האמור בתחלתו "שכתבתי ... היום לממשל פלך מוהילוב" - שהוא המסמך הקודם שנכתב באותו תאריך.

לו
התובע הכללי של מוהילוב לחאוואנסקי
המשך החקירה
10 במרץ 1826
[י"ג אד"ש תקפ"ו]

89... סיום מהיר של בירור התיק אודות פעולות בלתי חוקיות של הרב בערקע שניאור, שצריך להיות באמצעים חוקיים, ממשל הפלך לא פעל כלום.

בינתיים דיווח לי מפקח בית המשפט המחוזי בבאבינאוויטש, אשר השוטר שנשלח על ידי בית משפט השלום המקומי עם שאלות להרב היהודי בערקע שניאור הודיע בחזרתו שאיבד את התשובות שקיבל מהרב בדרך מעיירה ליובאוויטש לבאבינאוויטש.

בעקבות זאת שלח בית משפט השלום באותו יום דרישה אחרת על ידי ראטמאן וועלקא וואלטשענקא, אשר אחר שקיבל את התשובות מהרב הציגו לבית משפט השלום בתאריך 10.

בית משפט השלום הגיע למסקנה שיש לקבל עדות בשבועה של הקהלות הנמצאים תחת פיקוח בית משפט השלום בארשא וקאפוסט, ושל החסידים בשקלאוו, האם באמת כתבו בשנת 13 לקרעמענטשוג להרב שניאור שיבוא אליהם למלאות מקום אביו בתור רב, והבטיחו כי הם ישלימו את ההפסדים ברכושו שנגרמו בעקבות השמדת נכסיו בידי האויב, צבא צרפת, ומקבלים על עצמם לפרנס אותו יחד עם כל משפחתו.

את ההחלטה הזאת הודיע לבית משפט השלום של העיירות הנ"ל ולבית המשפט התחתון של מוהילוב, את החלטתו זאת קיים ב-12 לחודש, וב-19 לחודש הזה דיווח אודות זה לממשל פלך מוהילוב.

את השוטר שלו הוכיח, וצוה עליו שישתדל למצוא את המעטפה שנאבדה לו. הוא עוד לא חזר.

מפקח בית המשפט המחוזי אף הודיע, שבאותו בית משפט השלום אין מזכיר ועד שימצאו מזכיר עם הכשרונות הראויים הדברים יכולים להשאר בלי המשך הראוי.

מסרתי אודות דו"ח זה של מפקח בית המשפט המחוזי באבינאוויטש אל ממשל הפלך, אשר חברי בית משפט השלום בבאבינאוויטש שלחו שוטר עם שאלות להרב היהודי בערקע שניאור ובחזרתו הודיע שאיבד את התשובות שקיבל מהרב בדרך מעיירה ליובאוויטש לבאבינאוויטש.

אף הוריתי להם לעשות לפי החוק ולבחור להם מזכיר הראוי במהירות האפשרית, כדי שיוכלו להתברר בהקדם האפשרי, הדרישות שנשלחו מאותו בית משפט השלום אל הקהלות הנמצאים תחת פיקוח של עיריות ארשא וקאפוסט, ויהודים חסידים בשקלאוו, לקבל עדות בשבועה, אם זה אמת אשר כתבו בשנת 13 לקרעמענטשוג להרב שניאור שיבוא אליהם למלאות מקום אביו בתור רב, והבטיחו כי הם ישלימו את ההפסדים ברכושו שנגרמו בעקבות השמדת נכסיו בידי האויב, צבא צרפת, ומקבלים על עצמם לפרנס אותו יחד עם כל משפחתו.

בינתיים אני מצדי ציוויתי בתוקף למפקח בית המשפט המחוזי שישגיח במקומות הנזכרים, אשר יקבלו בהקדם את העדויות הנדרשות בבית משפט השלום בבאבינאוויטש, ואחריותם היא שלא יעוכב הדבר.

אודות הפקודה שלי רואה אני חובה לדווח למעלתו.

התובע הכללי של הפלך : סמולאנינוב

89 ההתחלה חסרה.

לז
ממשל פלך מוהילוב לחאוואנסקי
המשך החקירה
17 במרץ 1826
[כ' אד"ש תקפ"ו]

[נתקבל]

24 במרץ 1826

מס' 2489

אל הוד מעלתו אדון גנרל ליוטננט גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא סנטור בעל עיטורים שונות נסיך ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

דו"ח ממשל פלך מוהילוב

בהתאם להצעת הוד מעלתו ב-22 בפברואר מס' 824 אודות הדו"ח של מפקח בית המשפט המחוזי באבינאוויטש, אודות האטיות שבו מתנהל בירור התיק של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש ע"י בית משפט השלום בבאבינאוויטש, ואודות הנטיה מסדר החוקי בחקירתו של הרב שניאור מליובאוויטש שנהגו בצורה לא הוגנת, ובמקום להביאו לחקירה שלחו אליו שאלות ע"י שוטר, וכפי שנראה במוחש היתה בזה הקלה בשבילו, הנה לפי הצעת הוד מעלתו על סמך סעיף 96 של חוק הנעלה אודות ממשל הפלך, הטלנו עליהם קנס של 10 רובל.

עתה צוינו אותם לחקור את הרב האמור בכל הנושאים שימצאו לנחוץ, ולברר את נושא התיק אשר הוא אוסף סכומים גדולים מבני סייעתו, ואחרי עיון בנושא לפי צו הקודם של הממשל, לענוש את הנאשמים בלי שום עיכוב ובלי שום הקלות לפי כל חומר הדין.

על כל זאת ישגיח מפקח בית המשפט המחוזי בלי הפסק, ומה שיעשה במשך הזמן הזה עליהם לדווח לממשל הפלך. וכדי שבביצוע הנ"ל ישמר הסדר החוקי, למילוי הראוי של הפקודה, עליהם למסור העתק לתובע הכללי של הפלך.

גם ציווינו לבית משפט השלום אשר במקום המזכיר ז'וראווקאוויטש שהודח עליהם למצוא פקיד אחר הראוי ומלומד, כדי שלא יהי עיכוב ואטיות בגלל חוסר זה.

לביצוע מידי של האמור כאן.

אודות זה מדווחים בכבוד אל הוד מעלתו :

מאקסימאוו, מושל אזרחי

בוטאוויטש, יועץ

קישקאוויטש, יועץ

טשיטוזשריבסקי, יועץ

טולו[...] שופט

מזכיר הועדה

דיווח אודות הפקודה המתבצעת וההחלטה אודות התיק של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש.

מס' 119

17 במרץ 1826

לח

מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי
העיכובים בהמשך החקירה

31 במרץ 1826

[ה' ניסן תקפ"ו]

[נתקבל]

7 באפריל 1826

מס' 2972

מפקח בית המשפט המחוזי באבינאוויטש

מס' 101

31 במרץ 1826

אל הוד מעלתו אדון גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא וקאוואלער

ד"ח

יש לי הכבוד לדווח בזה להוד מעלתו, אשר התיק שדנים אודותיו בבית משפט השלום המקומי, אודות פעולות בלתי חוקיות של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש, מתעכב לעת עתה, כי בית המשפט של ארשא ומוהילוב עדיין לא הביאו את תוצאות החקירה, כפי הדרישות שנשלחו אליהם ב-12 בפברואר שעבר.

ב-31 במרץ זה מסר להם ממשל פלך מוהילוב הוראה דחופה להזדרז בזה. גם נתתי הוראה בנושא הזה למפקח בית המשפט שבאותם מחוזות ב-24 בפברואר וב-17 במרץ.

מפקח בית המשפט המחוזי: קיליקובסקי

לט

ממשל פלך מוהילוב לחאוואנסקי
המשך החקירות בקאפוסט ארשא ומוהילוב

7 באפריל 1826

[י"ב ניסן תקפ"ו]

[נתקבל]

14 באפריל 1826

הודעה

מס' 3259

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

סה

אל הוד מעלתו אדון גנרל ליוטננט גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא סנטור בעל עיטורים שונות נסיך ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

דו"ח ממשל פלך מוהילוב

הוד מעלתו כתב לנו ב-4 במרץ במס' 1067, אודות דו"ח של מפקח בית המשפט המחוזי באבינאוויטש, אודות השוטר הנשלח על ידי בית משפט השלום המקומי עם שאלות להרב היהודי בערקע שניאור והודיע בחזרתו שאיבד את התשובות, ובעקבות זאת שלח בית משפט השלום באותו יום דרישה אחרת על ידי ראטמאן, ואשר בית משפט השלום הגיע למסקנה, שיש לקבל עדות בשבועה של הקהלות הנמצאים תחת פיקוח בית משפט השלום ארשא וקאפוסט, ומיהודי שקלאוו, להודיע אם זה אמת אשר כתבו בשנת 13 לקרעמענטשווג להרב שניאור שיבוא אליהם למלאות מקום אביו בתור רב, והבטיחו כי הם ישלימו את ההפסדים ברכושו שנגרמו בעקבות השמדת נכסיו בידי האויב, צבא צרפת, ומקבלים על עצמם לפרנס אותו יחד עם כל משפחתו, הודיע ב-12 בפברואר לאותם עיריות ולבית המשפט התחתון של פלך מוהילוב.

לכן ביקש להציע שנשים לב על תיק זה, בגלל מעשה לא הגון של בית משפט השלום בבאבינאוויטש, שבמקום להביא את הרב שניאור לחקירות שלח שוטר עם שאלות, ואת זה איבד.

גם הציע להעמיד האשמים בעונש חוקי, ובינתיים לתת הוראות לבית משפט השלום ארשא וקאפוסט, ולבית המשפט התחתון של מוהילוב, למלא מיד את דרישת בית משפט השלום בבאבינאוויטש, ולהטיל על האחרון אחריות חזקה להגיע להחלטה אודות תיק הרב שניאור במהירות האפשרית.

יחד עם זאת להשתדל למצוא מזכיר לבית משפט השלום בבאבינאוויטש, לפי הוראה של 22 בפברואר.

כדי לבצע את הצעת הוד מעלתו מתאריך 22 בפברואר, בעקבות דו"ח של מפקח בית המשפט המחוזי באבינאוויטש, אודות הנטיה מהחוק של בית משפט השלום המקומי בנושא התיק של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש.

ממשל הפלך עשה בירור בנושא ב-3 למרץ, אשר חברי בית משפט השלום הנזכר לא הביאו את הרב שניאור מליובאוויטש הנ"ל לחקירה בקשר לתיק שנמסר עליו למשפט, אלא נטו מסדר החוקי ושלחו שלא כהוגן שאלות ע"י שוטר למקום שגר בו, שבזה היתה הקלה ברורה בשבילו. ובהמשך לאותו בירור, הוטל עליו קנס, כהצעת הוד מעלתו.

וגם ציווה לחקור את הרב הנזכר אודות הסכום הגדול שנאסף על ידו מבני סייעתו, ואחרי החקירה לענוש עם הנאשמים ככל חומר החוק בלי הקלות.

כדי שישמר בזה הסדר החוקי אף ציווה, שעל כל זאת ישגיח מפקח בית המשפט המחוזי.

לאישור הוראה זו נמסר העתק ממנה לתובע הכללי של הפלך.

מדו"ח של אותו מפקח בית המשפט המחוזי יוצא, שהנטי' של בית משפט השלום מהסדר הביאה למעשה אחר, אשר השוטר שנשלח איבד את המענה שקיבל מהרב שניאור, בגלל אי זהירות הנ"ל בהקלה להרב שניאור.

חברי אותו בית משפט השלום דנו בנושא אחרי קבלת התשובות מהרב הזה ונתנו פקודה לחקור בקהלות שונות ידיעות הדרושות.

ידוע לנו אשר מבית משפט השלום של קאפוסט כבר הגיע דו"ח. אמנם מבית המשפט התחתון של פלך מוהילוב ומבית משפט השלום של ארשא עדיין לא הגיעו הדו"חות.

בהתאם להצעת הוד מעלתו, כיון שעדיין לא נעשה סדר בדבר הזה בגלל מעשים בלתי ראויים של בית משפט השלום ע"י החברים שלו, בנוסף לקנס שהוטל עליהם בידי הממשל, הם נושאים באחריות להציג,

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

סו

לאותו מקום אשר בו ישלח תיק הנ"ל של שניאור לבדיקה חוזרת.

והוראה לבית המשפט התחתון של פלך מוהילוב ובית משפט השלום ארשא להורות, למלאות בלי שום דיחוי את דרישות של בית משפט השלום בבאבינאוויטש בנוגע לעדויות הדרושות מקהלות היהודיות.

והוראה לבית משפט השלום בבאבינאוויטש, שמיד עם קבלת ידיעות הדרושות ידונו בתוכן התיק ואחרי החלטת בית משפט השלום ינהגו עם הנאשמים לפי החוק.

אודות זה מדווחים בכבוד אל הוד מעלתו:

מאקסימאוו, מושל אזרחי

בוטאוויטש, יועץ

קישקאוויטש, יועץ

טשיטוזשריבסקי, יועץ

טולו[...], שופט

מזכיר הועדה

דיווח אודות הפקודה המתבצעת וההחלטה אודות התיק של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש.

מס' 161

7 באפריל 1826

מ

מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי

סיום החקירות

12 במאי 1826

[י"ז אייר תקפ"ו]

[נתקבל]

15 במאי 1826

מס' 4077

הודעה

מפקח בית המשפט המחוזי באבינאוויטש

מס' 153

12 במאי 1826

אל הוד מעלתו אדון גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא וקאוואלער

ח"ח

יש לי בזה הכבוד לדווח להוד מעלתו, אודות התיק של הפעולות בלתי חוקיות של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש, שכבר הגיעו החקירות הדרושות ממקומות שונים לידי בית משפט השלום המקומי וצורפו לתיק ונעשתה מהם סקירה.

מא
התובע הכללי לחאוואנסקי

סיום החקירות

19 במאי 1826

[כ"ד אייר תקפ"ו]

[נתקבל]

22 במאי 1826

הודעה

מס' 4264

אל הוד מעלתו גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא גנרל ליוטננט סנטור בעל עיטורים שונות נסיך ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

דו"ח של התובע הכללי פלך מוהילוב

ממשל הפלך המקומי קיבל את הדו"חות הדרושים מאת בית משפט השלום של אורשא וקאפוסט⁹⁰ ומאת בית המשפט התחתון של פלך מוהילוב וכבר הגיע לבית משפט השלום בבאבינאוויטש. גם העדויות של החסידים בשקלאוו הדרושות לתיק של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש נשלחו לאותו בית משפט השלום.

גם נשלחה בדואר דרישה שלי לבית משפט השלום של באבינאוויטש, אשר הדבר נחוץ מאד שבהקדם יוחלט אודות פעולות בלתי חוקיות של הרב שניאור הנזכר, ואני מצדי הודעתי על כך למפקח בית המשפט המחוזי.

אודות זה יש לי הכבוד לדווח, בנוסף לדו"ח שלי מ-10 במרץ שעבר מס' 740.

תובע הכללי של הפלך: סמולאנינוב.

מס' 1316

19 במאי 1826

מב

מפקח בית המשפט המחוזי לחאוואנסקי
התיק נשלח לבית המשפט העליון במוהילוב

31 ביולי 1826

[ט' מנ"א תקפ"ו]

[נתקבל]

⁹⁰ הדו"חות עצמם לא הגיעו לידינו, אבל לקמן מסמך נג, בהחלטת הסינט אודות התיק, נסקרים הדו"חות האלו: קהל יהודי באבינאוויטש העיד 5... קהלות העידו ... 160 אנשים יהודים שנחקרו תחת שבועה טענו...

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

3 באוגוסט 1826

מס' 6576

לתיק

מפקח בית המשפט המחוזי באבינאוויטש

מס' 254

31 ביולי 1826

אל הוד מעלתו אדון גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא וקאוואלער

ד"ח

יש לי הכבוד לדווח להוד מעלתו, אשר אודות הפעולות בלתי חוקיות של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש הוחלט בידי בית משפט השלום המקומי ובתאריך 30⁹¹ לחודש הזה הוצג לבדיקה חוזרת בבית המשפט העליון במוהילוב, במחלקה ראשונה.

מפקח בית המשפט המחוזי : קיליקובסקי

מג

התובע הכללי לחאוואנסקי
התיק הגיע לבית המשפט העליון

4 באוגוסט 1826

[י"ג מנ"א תקפ"ו]

[נתקבל]

7 באוגוסט 1826

מס' 6661

אל הוד מעלתו גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא גנרל ליוטננט סנטור בעל עיטורים שונות נסיד ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

ד"ח התובע הכללי פלך מוהילוב

מפקח בית המשפט המחוזי באבינאוויטש דיווח לי ב-31 ביולי העבר, שהתיק אודות הפעולות בלתי חוקיות של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש הוחלט בידי בית משפט השלום המקומי והוצג לבדיקה חוזרת של בית המשפט העליון במחלקה הראשונה.

באותו תאריך זירזתי את המחלקה הזאת אודות בדיקה מהירה והחלטה לנושא התיק הנזכר, ובכך הריני מדווח בכבוד להוד מעלתו אודות מילוי הצעתו אלי מ-17 לנובמבר 1825 מס' 5850.

התובע הכללי של הפלך : סמולאנינוב

מס' 2157

⁹¹ ולקמן מסמך מד, שהיה זה ב-20 ביולי. ולקמן מסמך מח, שב-20 ביולי התקבלה ההחלטה וב-3 באוגוסט הוצג לבדיקה בבית המשפט העליון במוהילוב. וראה בהערה שם.

מד
ממשל פלך מוהילוב לחאוואנסקי
התיק הגיע לבית המשפט העליון
4 באוגוסט 1826
[י"ג מנ"א תקפ"ו]

[נתקבל]

7 באוגוסט 1826

מס' 6636

אל הוד מעלתו אדון גנרל ליוטננט גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא סנטור בעל עיטורים שונות נסיך ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

דו"ח ממשל פלך מוהילוב

בית משפט השלום בבאבינאוויטש דיווח, בעקבות הוראת ממשל זה לבצע את הצעת הוד מעלתו, אשר נושא התיק של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש אודות אוסף כספים בלתי חוקי מבני סייעתו, הוחלט, והוצג ב-20 ביולי שעבר לבדיקה חוזרת על ידי בית המשפט העליון המקומי מחלקה ראשונה.

ובזה הרינו מדווחים בכבוד להוד מעלתו על מילוי הצעתו מה-17 בנובמבר 1825 מס' 5849.

מאקסימאוו, מושל אזרחי

בוטאוויטש, יועץ

קישקאוויטש, יועץ

טשיטוזשריבסקי, יועץ

טולון [...], שופט

מזכיר הועדה

דיווח שנושא תיק הרב שניאור אודות פעולות בלתי חוקיות הוחלט.

מס' 344

4 באוגוסט 1826.

מה
חאוואנסקי לבית המשפט העליון במוהילוב
לשלוח לו התיק לעיון
21 באוקטובר 1826
[ב' מר"ח תקפ"ז]

מענה למס' 6636

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

ע

למחלקה הראשונה בבית המשפט העליון במוהילוב

לפי הוראה שלי לממשל פלך מוהילוב, שבו דרשתי להביא ידיעות אודות מצב התיק בנוגע לאוסף כספים בלתי חוקי של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש מבני סייעתו, דיווחו בזה שאחרי החלטה הראויה מבית משפט השלום של באבינאוויטש נמסר תיק זה לעיון למחלקה זאת.

בעקבות זאת מציע אני למחלקה הראשונה, שבסיום בדיקה חוזרת הנעשית בתיק הזה, לשלוח לי לעיון.

מחלקה שלישית

21 באוקטובר 1826

מס' 4794 וויטעבסק

מו

בית המשפט העליון במוהילוב לחאוואנסקי

זיכוי סופי של רבינו

9 בפברואר 1827

[כ"ד שבט תקפ"ז]

במכתב הזה מספרים שופטי בית המשפט העליון במוהילוב לחאוואנסקי על פסק הדין שנתנו לזכות את רבינו. אמנם פסק הדין עצמו, יחד עם הנימוקים שנכתבו בו, עדיין לא הגיעו לידינו.

במסמך נא, בערעור המושל חאוואנסקי לפני הסינט העליון, מעתיק קטעים מתוך פסק הדין של בית המשפט העליון במוהילוב, והנימוקים אשר בו. אמנם פסק הדין בשלימותו עדיין לא הגיע לידינו.

לקמן מסמך מח מסופר שאת פסק הדין הזה נתנו ב-29 בנובמבר 1826 (י"א כסלו תקפ"ז), ואשר פסק הדין אושר ע"י התובע הכללי ב-1 בפברואר 1827 (ט"ז שבט תקפ"ז), ובמכתב שלפנינו מספרים השופטים לחאוואנסקי שפסק הדין ניתן כבר.

במכתבים הבאים מבקש חאוואנסקי שישלחו את כל התיק לעיון, הם שלחו לו את התיק יחד עם סקירת השתלשלות החקירות והמשפט, אבל התיק עצמו, שכולל בודאי גם את פסק-הדין והנימוקים, לא נמצא לעת עתה.

אפשר שהתיק עצמו, כולל פסק הדין, נשלח יחד עם הערעור, אל הסינט העליון בפטרבורג (כך נראה במסמך נא) ואולי הוא עדיין שמור שם.

מס' 899

אל הוד מעלתו גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא גנרל ליוטננט סנטור בעל עיטורים שונות נסיך ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

דו"ח בית המשפט העליון מחלקה ראשונה

פס"ד שיצא מאתנו במחלקה הזאת אודות התיק, שכאילו היה אוסף כספים בלתי חוקי ע"י הרב בערקע שניאור מליובאוויטש מבני סייעתו, והרינו מציגים אותו בכבוד לאישור הוד מעלתו, בצירוף הדו"ח.

לא היתה בזה התנגדות של התובע הכללי של הפלך, והאדון בערקע שניאור נשאר בחירותו⁹².

⁹² להלן במסמך נא, בערעור המושל חאוואנסקי לפני הסינט העליון, מעתיק קטעים מתוך פסק הדין של בית המשפט העליון במוהילוב, והנימוקים אשר בו. אמנם פסק הדין בשלימותו עדיין לא הגיע לידינו.

פעליקס מארזשעווסקי, שופט ראשי

פארפירי קארפילאוויטש, יועץ

מאטוויי דעקטערעוו, שופט

יעמעלא מאלאחאווסקי, סופר

מס' 267

9 בפברואר 1827

מז

**חאוואנסקי לבית המשפט העליון במוהילוב
לשלוח לו התיק עם תמצית וסקירה**

2 במרץ 1827

[ט"ו אדר תקפ"ז]

מס' 698

2 במרץ 1827, וויטעבסק

למחלקה הראשונה בבית המשפט העליון במוהילוב

הריני מחזיר בזה את החלטתכם בנידון התיק אודות אוסף כספים בלתי חוקי של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש מבני סייעתו, שהוצג לפני ע"י המחלקה הנ"ל ב-9 בפברואר שעבר מס' 26, והריני מציע לאותה מחלקה לשלוח לי את פסק הדין יחד עם התיק המקורי ועם תמצית וסקירה קצרה בהקדם.

מח

**בית המשפט העליון במוהילוב לחאוואנסקי
סקירת התיק ופסק הדין**

22 במרץ 1827

[ו' ניסן תקפ"ז]

אל הוד מעלתו גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא גנרל ליוטננט סנטור בעל עיטורים שונות נסיך ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

דו"ח בית המשפט העליון במוהילוב מחלקה ראשונה

על פי הצעת הוד מעלתו, שנתקבלה במחלקה בתאריך 8 לחודש זה, קבלנו ממנו בחזרה את ההחלטה השייכת לתיק אוסף כספים בלתי חוקי של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש מבני סייעתו, כדי שנשלח בחזרה להוד מעלתו את פסק הדין, יחד עם התיק המקורי ותמצית וסקירה קצרה בהקדם.

בקיום הצעה זו מצו"ב תמצית וסקירה קצרה הנעשה מהתיק הנ"ל יחד עם פסק הדין הנ"ל, ועם התיק עצמו מסודר באוגדן מיוחד ממוספר ובצירוף רשימה.

מחלקה זו יש לה הכבוד להציג זאת להוד מעלתו, עם הסבר על כל שלבי התיק הזה:

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

עב

[...] בשנת 1825 בחודש יולי מסר יהודי שמחה קיסין אל הוד מעלתו אודות הרב בערקע שניאור, שהוא אוסף כספים מבני סייעתו.

בתאריך 2 באוקטובר של אותה שנה 1825 הורה הוד מעלתו לפולקובניק לוגינב וליועץ החצר מארקוב לערוך חקירה בענין זה.

אחרי שעשו חקירה זו הציגו את התוצאות להוד מעלתו ב-10 בנובמבר של אותה שנה.

אחרי העיון באותה חקירה שלח אותה הוד מעלתו ב-17 לאותו חודש נובמבר לממשל פלך מוהילוב.

בגלל נוהל חוקי נשלח התיק ב-19 בדצמבר 1825 לבית משפט השלום של עיר באבינאוויטש, שם עסקו בתיק הנ"ל מ-13 בינואר 1826 ואילך, ונתקבלה החלטה סופית ב-20 ביולי, שאז הוצג לבדיקה חוזרת למחלקה זו ב-3 באוגוסט⁹³.

במחלקה זו [...] הוחלט ב-29 בנובמבר 1826.

אחרי שהתובע הכללי של הפלך עיין בפסק הדין הזה ב-1 בפברואר שנה זו 1827, נשלח ב-9 באותו חודש כדי לקבל את אישור הוד מעלתו.

מארזשעווסקי, שופט ראשי

פארפירי קארפילאוויטש, יועץ

מאטוויי דעקטערעוו, שופט

פיוטער בוליטש, מזכיר

וואסילי סוטשיפענסקי, סופר

מס' 553

22 במרץ 1827

מט

חאוואנסקי לבית המשפט העליון במוהילוב דרישה לקיים הבקשה הקודמת

29 במרץ 1827

[י"ג ניסן תקפ"ז]

למחלקה הראשונה בבית המשפט העליון במוהילוב

מס' 1167

29 במרץ 1827, וויטעבסק

ב-8 למרץ זה מס' 698 החזרתי למחלקה זו את ההחלטה שלה בנידון התיק אודות אוסף כספים בלתי חוקי של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש מבני סייעתו ונתתי הוראה למחלקה זו לשלוח לי את פסק הדין יחד עם התיק המקורי ועם תמצית וסקירה קצרה, ומאחר שלא קבלתי אותו עד עתה הריני דורש

⁹³ ראה לעיל מסמך מב שבתאריך 30 ביולי נמסר לבית המשפט העליון, ובמסמך מד שבתאריך 20 ביולי נמסר. ולכאורה נראה לתווד שב-20 ביולי נתקבלה ההחלטה, ב-30 ביולי נמסר לבית המשפט העליון וב-3 באוגוסט התחילו לעיין בזה בבית המשפט העליון.

נ

בית המשפט העליון במוהילוב לחאוואנסקי
כבר שלחו התיק עם סקירה ופסק הדין

13 באפריל 1827

[כ"ח ניסן תקפ"ז]

אל הוד מעלתו גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא גנרל ליוטננט סנטור בעל עיטורים
שונות נסיך ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

דו"ח בית המשפט העליון במוהילוב מחלקה ראשונה

על פי הצעת הוד מעלתו בתאריך 29 במרץ שעבר מס' 1167 יש למחלקה זו הכבוד לדווח בזה, שהתיק
אודות אוסף כספים בלתי חוקי של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש מבני סייעתו עם סקירה קצרה
ותמצית מפורטת ממנו, נשלח להוד מעלתו באותו חודש מרץ בתאריך 22, מס' 553.

פעליקס מארזשעווסקי, שופט ראשי

פארפירי קארפילאוויטש, יועץ

מאטוויי דעקטערעו, שופט

קאמאראווסקי, מזכיר עוזר

מס' 666

13 באפריל 1827

⁹⁴ גנרל גוברנטור גנרל ליוטננט.

כל מכתבי המושל חאוואנסקי שבתיק הזה אינן אלא העתקה שנשארה בארכיון שלו (כי המקור עצמו נשלח למועץ), ולכן
לא מופיעה בהן חתימתו. וכאן חתם הסופר בר"ת.

פרק ד - נסיון העברתו לפטרבורג

בר"ח סיון תקפ"ז כתב המושל חאוואנסקי אל הסינט בפטרבורג, הרצאה ארוכה על כל סיפור החקו"ד, אשר בית המשפט במוהילוב זיכה אותו, אך הוא אינו מסכים להחלטתם, ומציע הצעות שונות במה להענישו ולהגבילו.

בעצם הוא מציע שלא להטיל עליו עונש בפועל, על מה שעשה בשנת 1813, שהרי בינתיים נעשו חנינות כלליות בשנת 1814 ובשנת 1826; אך מכל מקום הוא מציע לשלול מאתו את האפשרות לשמש כרב של החסידיים ולקבל מאתם תמיכה תמורת זאת.

ההצעות קשורות לא רק אל כ"ק אדמו"ר האמצעי, אלא בכלל למעמד הרבנים ברוסיה וחכיותיהם, לאסור עליהם לקבל תמיכה נוספת לתשלום הרשמי שלהם, להצריך את אישור ממשל הפלך על סכום התשלום הרשמי שלהם, ולאסור עליהם לדון בדיני ממונות, אף כששני הצדדים מבקשים מאתו לדון ביניהם.

בירור התיק על ידי הסינט נמשך כחצי שנה, ובכ"א כסלו תקפ"ח השיבו אל חאוואנסקי, אשר אחר הבירור הם מאשרים את החלטת בית המשפט במוהילוב לזכות לגמרי את כ"ק אדמו"ר האמצעי, מכל ההאשמות שבתיק הזה (מסמך נג).

זה היה כבר אחרי הסתלקות כ"ק אדמו"ר האמצעי בט' כסלו תקפ"ח, אך הסינט עדיין לא ידע על זה באותה שעה.

אודות ההמלצות הכלליות של חאוואנסקי הם משיבים, כי הם ישלחו אותם לידי המחלקה הראשונה של הסינט לדון בהם.

הדיון בהמלצותיו נמשך, או נדחה לכמה שנים. בתקצ"ד השיב הסינט אל המושל חאוואנסקי, אשר שר הפנים נראה לו לקבל רק אחת מהצעותיו, אשר סכום התשלום הרשמי של כל רב זרוש אישור ממשל הפלך.

אמנם בשנת 1828 התקבלה פקודה שלא לחוקק שום חוק בקשר ליהודים, עד לעיבוד חוקת היהודים החדשה שדנים בה במועצה המדינית.

חקת היהודים הראשונה (הנוכרת לעיל מסמכים א; ט; כה; כט) אושרה ע"י הקיסר אלכסנדר הראשון ב-9 לדצמבר 1804 (כ' כסלו תקס"ה), והשניה הזאת אושרה על ידי הקיסר ניקולי ב-13 באפריל 1835 (כ"ו ניסן תקצ"ה), ונדפסה באותה שנה מתורגמת ללשון הקודש (חק על אדות יהודים, ווילנא והוראדנא תקצ"ה).

בחוקת היהודים החדשה הזאת (סעיף 88) אמנם נאמר, שאחרי שהקהל יסכם עם הרב על גודל התשלום שהוא מקבל, צריך גם ממשל הפלך להסכים על התנאים שביניהם.

בינתיים, עד לחוקה החדשה, הורה הסינט לצוות לממשלות הפלכים, להשגיח על קיום סעיפי חוקת היהודים משנת 1804, לאסור על הרבנים לקבל שום תמיכה בנוסף לתשלום הרשמי ולדון בדיני ממונות באיזה אופן שיהיה (מסמך נו).

המושל חאוואנסקי קיבל הוראה זו ושלח צו זה לממשלי הפלכים במוהילוב ובוויטעבסק (מסמך נח).

אודות שאר הצעותיו, איסור על הרבנים לקבל תמיכה נוספת ולדון בדיני ממונות, לא נזכר בחוקת היהודים החדשה.

נא

חאוואנסקי לסינט בפטרבורג ערעור על החלטת בית המשפט לזכות את רבינו

15 במאי 1827

[ר"ח סיון תקפ"ז]

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

עה

מכתב ערעור זה כולל: א) סקירת תוכן התיק. ב) נימוקי בית המשפט העליון במוהילוב לזכות את רבינו. ג) הנימוקים שלו לערער על החלטת בית המשפט ולטעון שפעולותיו של רבינו בשנת 1813 היו נגד החוק. ד) המלצותיו שבגלל החנינות הכלליות שהוכרוזו במשך השנים שבינתיים אין להענישו בפועל, רק לאסור עליו להמשיך להיות הרב של החסידים. ה) המלצותיו להגביל את זכויות הרבנים ברוסיה.

את הנימוקים של בית המשפט העליון לזכות את רבינו למדים אנו רק מתוך הערעור הזה, שלא נתפרשו עד כאן.

העתק

לסינט המושל

מחלקה חמישית, שייך למחלקה שניה

ד"ח גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא

המחלקה ראשונה של בית המשפט העליון של מוהילוב מסרה לי את התיק המקורי עם תמצית ממנו וסקירה קצרה ופסק הדין אודות אוסף כספים בלתי חוקי, שאסף היהודי הרב של העיירה ליובאוויטש בערקע שניאור, מבני סייעתו.

התיק נפתח בחודש יולי שנת 1825, בעת שנמסר לי מכתב בקשה ע"י יהודי תושב וויטעבסק בשם שמחה קיסין, בו מתלונן על הכת המתחזקת בין היהודים ונקראת קארלינים או חסידים, והיא לוחצת באופנים שונים על היהודים האמיתיים מחזיקי הדת הישנה.

בין השאר הוא מסביר, אשר הרב של הכת הזאת, בערקע שניאור, מרחיב את כחו ומרבה את הכנסותיו ע"י שאוסף סכומים גדולים אצל הנמשכים אחריו, ע"י שד"רים מיוחדים שלו.

כראיה לזה הציג לי קיסין מסמך חלוקה מקורי בשפה היהודית הנכתב על ידי אותו שניאור, עם תרגום לרוסית ושני מכתבים שנכתבו על ידי שניאור לקיסין.

ממסמך זה אודות חלוקת הכספים הנמצא בתיק בדף 16 נראה:

א) שאחרי פטירת אביו זלמן, חילק הרב שניאור בין קרוביו ומשפחתו את הסכום הנאסף, שהוא 35 אלף רובל, רק עבור הוצאות חצי השנה ההיא, ומתנות מיוחדות לכל אחד ממשפחת אביו המנוח, אחרי שהיו לו הוצאות (הפסדים) פי שנים מזה.

ב) שכל הכספים האלו הופקדו ע"פ מסמך היתר עיסקא לרבית, בידי היהודי פנחס שיק.

ג) שהמסמך הזה נשמר בסוד כדי שאף אחד לא יוכל לראותו.

אחרי העיון בנושא נתגלה אשר אוסף הכספים הגדול הזה, שנעשה ע"י הרב שניאור מבני סייעתו ע"י שד"רים המיוחדים שלו, רק עבור הנאותיו האישיות, לפי דברי קיסין, בניגוד לסעיף 52 של חוקת היהודים, שנחתמה ע"י הוד מלכותו ביום 9 בדצמבר 1804.

לכן צויתי למסור את המלשינות הזאת לבירור המתאים ע"י חקירה פורמלית בידי שנים מהפקידים הנמצאים אצלי.

בעקבות זאת נשלחה החקירה שנעשתה לפי פקודתי, לידי ממשל פלך מוהילוב, אשר העבירוהו לעיון בבית משפט השלום בעיר באבינאוויטש.

אחרי שביצעו עוד בירורים הוחלט למסור את התיק לבקורת לבית המשפט העליון במוהילוב מחלקה ראשונה.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

עו

המחלקה הזאת הסיקה בפסק הדין שלה, כי נתברר ששניאור נתבקש ע"י יהודים מכת החסידים להיות המוכיח שלהם בעניני דת במיוחד, והפרנסה שקיבל היתה בנדיבות ולא על פי איזשהו הכרח או הטלת מסים.

כהוכחה לזה שימשה העובדה, שאפילו יהודים הגרים בפלכים אחרים שולחים אליו תרומות אלו, אף שאין להם שום חיוב של מס אליו, שהרי יש להם ממשל מקומי ורבנים מקומיים.

כיון שכך, הרי אי אפשר לאסור על האדם לתת תרומה שאינה נוגדת את החוק, ויתירה מזו, אין לאסור על האדם לעשות משהו ברכושו הפרטי שלו, כפי שיוצא מתוך חוקת הוד רוממותו שניתנה לאצילים, וחוקה דומה שניתנה לעיירות.

באשר לעיסוקו בעניני בוררות⁹⁵, בתביעת חובות שבין בעלי דין שאינם רוצים ללכת לפני בית משפט, אין להחשיב זאת כמשתמש בסמכות של תוקף משפטי.

יוצא אם כן, אשר מעשים אלו של היהודי שניאור באמת אינם נראים כנוגדים לחוק, ויש לזכותו מכל אשמה.

*

אחרי העיון בתיק הזה מוצא אני:

מהחקירה הנעשית בזה נראה, אשר בשנת 1813 אסף הרב בערקע שניאור 35 אלף רובל מהקהל היהודי, כדי לשקם את עצמו אחרי החורבן של מלחמת 1812. את הסכום הזה חילק בין קרוביו להוצאותיהם ובתור מתנות. חלק מהסכום השתמש בו לצורך עצמו, וחלק מאד קטן השתמש בו לצורך בנין בית הכנסת.

במשך הזמן המשיך לאסוף מהיהודים לצורך פרנסתו ופרנסת בני משפחתו עד 14 אלף לשנה, ולאחרונה עד 10 אלף רובל לשנה. את אוסף הכספים הזה ביצע ע"י נאמניו.

יתירה מזו מודה הוא בעצמו, שהוא מקבל על עצמו עסקי בוררות של תביעת חובות בין נוצרים ליהודים.

בית המשפט הראשי קובע לזכותו של שניאור:

א) העידו עדים רבים שנשאלו בזה, אשר היהודים האלו (החסידים), אשר לפי דתם מחולקים בכמה ממנהגי נוסחאות התפלה, הי' להם מלפנים רב מיוחד עבור בית הכנסת החסידי, שמו הי' זלמן ברוכאוויטש והוא הי' גר בעיירה לאדי.

בשנת 1801 נדרש לפטרבורג, ולפי צו הוד רוממותו שוחרר עם חופש מלא לגור ולהמשיך הנהגתו כמקדם⁹⁶.

ב) הרב הזה לא היה מהרבנים הנבחרים כל שלוש שנים, בתוקף סעיף 50 של חוקת היהודים שנחתמה ע"י הוד רוממותו ביום 9 בדצמבר 1804, כ"א הוא הי' מורה שלהם בעניני אמונה או מגיד. הוא הי' גר ברוסיה הלבנה עד שנת 1812, שבה נפטר.

בשנת 1813 קראו יהודי רוסיה הלבנה את בנו בערקע שניאור למלאות את מקומו, והבטיחו לו כי הם ישלימו את ההפסדים ברכושו שנגרמו בעקבות השמדת נכסיו בידי האויב, ומקבלים על עצמם לפרנס

⁹⁵ אודות האשמה זאת ראה לעיל הערה 85.

⁹⁶ ראה לקמן סימן סח, שרבינו מציע לחסידים להזכיר במענה שלהם את חירות רבינו הזקן בידי הקיר"ה.

הכוונה לתעודת שנדפסה באגרות קודש אדמו"ר הזקן נספח לאגרת מו, שמועתקת לקמן בהמשך המסמך.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

עז

אותו יחד עם כל בני המשפחה הנשארת אחרי פטירת הרב זלמן, פרנסה מכובדת מתרומות שינתנו בלי שום הכרח.

ג) גם נתברר אשר אף אחד אינו מתלונן ולא התלונן אודות אוסף כספים זה, לומר שהוא נעשה בהכרח או בהטלת מס מיוחד⁹⁷. כך לא התגלו שום תלונות מהיהודים מחזיקי הדת הישנה, כי היי עליהם לחץ בנושא הזה.

ד) מאחר שהרב בערקע שניאור לא היי רב הנבחר מקהל, לא היי יכול להכריח את אף אחד לתת לו תרומות, ומי שלא רוצה לקבל את הדרכתו לא היי ואין להם חיוב להכנע לו, כי הוא נתבקש לזה רק ברצון הפרטי של החסידים.

לפי סעיף 53 אודות היהודים הנזכר, אי"א לאסור יסוד בית כנסת מיוחד וקביעת רב מיוחד, רק זאת, אשר הוא אינו צריך להתערב בענייני הקהל.

ה) כשהוא נכנס לעסקי בוררות פרטית או משפט שלום, אין זה אלא כאשר המתדיינים בוחרים אותו בתור פשרן, בגלל שאינם רוצים להתדיין בסדר המשפטי הרגיל.

*

אמנם חושב אני, אשר כל הסיבות האלו שהתקבלו עיי בית המשפט העליון כיסוד לפס"ד זיכוי הרב בערקע שניאור אינם נכונים, מטעמים אלו:

א) הוא שניאור באמת אסף סכומים גדולים מבני סייעתו, לצורך הנאותיו האישיים, שזה נוגד לסעיף 52 של חוקת היהודים, אשר הרבנות היא משרה של כבוד ולא עסק ריווחי והרבנים מוזהרים בכל תוקף מצבירת נכסים וגביית כספים מעבר לשכר הנקוב שהקציבה להם הקהילה.

חוץ מהרב שניאור נעשה אוסף כספים בשביל רב אחר הלוי כל שנה מ-5 עד 3 אלף רובל⁹⁸.

בשנת 1824 נעשתה מגבית מיוחדת עבור נציגים שנסעו לפטרבורג בשביל השתדלות בצרכי הצבור⁹⁹. על פלך מוהילוב הוטל 1030 רובל ועל פלך וויטעבסק 690 רובל. חלוקה זאת נעשתה בידי יהודי מוהילוב וויטעבסק שנאספו בעיירה ליובאוויטש, ובה נקבע כמה לאסוף מכל עיר, בפלך מוהילוב 60% מהסכום הכולל ובוויטעבסק 40%.

אי אפשר להגדיר את אסיפת הכספים הזאת כאילו נעשתה בנדיבות, שהרי הם הוטלו עליהם עיי הראשים, ואי אפשר לראות בהחלטה של כמה אנשים כאילו היא הסכמה כללית.

אפשר לקבוע בהחלט ובצדק, אשר הדרך הזאת של אוסף כספים בלתי מוגבל מביא עול קשה על יהודים החסידים, שיכולים להגיע עיי למצב של דלות ואפיסת כחות, ואחרי שיהיו במצב כזה יכולים להתדרדר למעשים אסורים ולהפסיק לשלם מסים ממשלתיים¹⁰⁰ ושאר חובות באופן מסודר.

ב) בסעיף 53 של אותה חוקת היהודים נאמר:

אם באיזה מקום נוצר פילוג בקרב הקהילה והפירוד הגיע לנקודה שאין מחנה אחד רוצה להתקיים ביחד עם המחנה השני באותו בית הכנסת, אזי מותר לאחד מהם לבנות בית כנסת אחר ולמנות רבנים משלו.

⁹⁷ שזאת היתה טענת המלשין במלשינותו השלישית (מסמך ג) וזה היי עיקר נושא הבירור עיי בית משפט השלום בבאבינאוויטש, קאפוסט ארשא שקלאוו ומוהילוב, אם כל הנתונות היו מרצונם הטוב של החסידים (מסמך לג ואילך).

⁹⁸ כדלעיל מסמך כא, בחקירתו של הרה"ק ר' אהרן הלוי מסטאראשעלע.

⁹⁹ כדלקמן מסמך סב.

¹⁰⁰ טענה מוזרה זו הועלתה במלשינות הראשונה, לעיל מסמך א.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

עח

אך בכל עיר יכול להתקיים רק פרנס אחד לכל יהודי העיר.

מסעיף זה יוצא שאף כי היהודי בערקע שניאור, הרב של כת החסידים, יכול להבחר בידי יהודים למשרה שלו ולקבל מהחסידים שלו שכר כאמור בסעיף 52, מ"מ אין לו זכות לאסוף כספים לעצמו, ועל אחת כמה וכמה לקרוביו, באיזה אופן שיהי' ומאיזו סיבה שתהי', מבלי שיהי' בזה הפרת החוק.

אף אשר הוא מבאר בהתנצלותו, כי התרומות האלו ניתנו לו בנדיבות לב, מ"מ הרי החוק אוסר זאת בלשונו המדויק, כי חוקת היהודים סעיף 52 אוסרת לרבנים לדרוש לעצמם תוספת שכר באיזה אופן שיהי'.

בסעיף 54 מורה החוקה לקהלות שלא להטיל על יהודים מסים חדשים בלי ידיעת הממשל, ולא רק שיתיראו הקהלות מלהטיל מסים חדשים אלא שאף יש להעניש על פי החוק את מי שעושה זאת.

תרומה בנדיבות לב יכולה להתחשב רק כאשר היא נעשית על פי הסדר שנכתב בחוק, המבואר בחוק הנעלה ב14- ביוני 1816 צווה וז"ל:

קיום אוסף נדבות ותרומות שייך רק לאלו שהביעו רצונם זה אל ממשל הפלך בחתימתם, ובהרשאה שניתנה ממנו, אבל לאלו שלא הביעו רצונם אסור להכריחם להשתתף באוסף תרומות ונדבות.

הרב שניאור אסף על יסוד האמור לעיל תרומות ונדבות בשביל עצמו, ולא הביא שום הוכחות ולא הציג שום חתימות על הכספים שנתרמו לו, ואף לא הציג חשבון, על ידי מי בדיוק נתנם הכסף, וזה מעורר עליו יותר מאשר ספק, אשר הוא יחד עם החברים הנסתרים שלו עושה בניגוד לחוקים ברורים, במטרות מפורטות וסודיות הידועות רק להם.

ג) חוקת היהודים סעיף 52 אוסרת בתוקף לרבנים לעשות אוסף כספים עבור עצמם ולהסתפק בתשלום הקבוע מהצבור.

צו שמירת הצדק סעיף 46 מחשיב להפרת חוק את כל מי שאינו מקיים את החוק כפשוטו ומפיר את החוק בדקות או אשר הוא מנסה לעקוף את החוק ברמיה.

על יסוד פקודת הועד אודות תוכנית עריכה חדשה של סעיף 153 וצו של 5 במרץ 1815 יש לפרש את החוקים באופן פשוט.

היהודי הרב שניאור מבלי התחשבות עם החוקים האלו הברורים ומוחלטים כל כך, עשה גביות כספים לצרכו ולצורך קרוביו, ועבר עליהם בהעלמת הפשע הברור שלו כל כך בדקות וברמיה, וכדי להעלים את מעשי הפשע שלו התחצף לפרש את סעיף 52 של חוקת היהודים המתואר לעיל, בצורה כזאת:

רב של כת חסידים אינו דומה לרבנים שנבחרו על פי חוק הנעלה אודות יהודים. החיוב שהוטל על פי החוק על הרבנים כאילו אינו שייך לרבנים של הכת החסידית שעוסקים בהטפת מוסר לאהבת אדם ולעבודת ה'. וכאילו לא הוקצב ע"י הקהל עבור הרבנים של כת החסידים שום שכר אלא הם מסתפקים רק בתרומות הניתנות בנדיבות לב אשר התרומות האלו הם כמו מתנות שהוא קיבל.

אני סובר שאם באמת סעיף 52 הנזכר של חוקת היהודים לא הי' יכול להיות כללי לכל העם העברי הגר באימפריה, אזי כת החסידים והרב שלהם הרב שניאור היו צריכים להגיש לממשל העליון בקשת רשיון מיוחד בשבילם שיוצא מכלל החוקה הכללית.

אמנם שניאור לא קיים זאת ופעל בניגוד לחוק ועבר עליו.

ד) תעודה שניתנה ב13- ביולי 1801 בידי מושל אזרחי של רוסיה הלבנה טרביוב¹⁰¹, אל הרב של אז זלמן

¹⁰¹ ראה בנסמן לעיל הערה 96.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

עט

ברוכאוויטש, כי בהתאם לפקודתו הנעלה של הוד רוממותו, חופשי הוא לחזור מפטרבורג למקום מגוריו הקודם, ושיוכל לעסוק בכל הפלך של רוסיה הלבנה כפי שעסק מקודם כאשר היה גר שם, בלא שום הפרעות מאף אחד.

גם אל הרב הנוכחי הרב בערקע שניאור, שהוא הבן של אותו הרב, ניתנה תעודה דומה ב-3 במרץ 1816, בידי הוד מעלת המושל הצבאי של רוסיה הלבנה לשעבר, גרצוג אלכסנדר ווירטעמבערגסקי.

אבל כל זה אינו נותן לו רשות, אפיי במעט, לערוך אוסף כספים בלתי חוקי מהיהודים.

יתירה מזו, אחרי נתינת התעודה הראשונה הנזכרת, נחקקה בשנת 1804 חוקת היהודים על ידי הוד רוממותו, שעל פיו הם צריכים להתנהג.

בתעודה האחרונה שניתנה מהוד רוממותו נאמר רק, אשר שניאור נוסע בשביל הטפת מוסר ליהודים כמנהגו, ושאר הוראות המועילות להם, ושהוא אדם ישר ויש לו כבוד מלא מקהל היהודי, אבל אין בתעודה זו שום נתינת רשות על אוסף כספים, שאת זה אינו יכול לעשות.

ה) לפי סעיף 51 של חוקת היהודים, תפקידו של הרב מוגבל רק להשגיח על מנהגי הדת ולדון בכל השאלות השייכים לדת, אבל לא להכנס לדיון תביעת חובות פרטיים; אשר נמסרו בסעיף 49 של חוקת היהודים לבתי המשפט הרגילים, שהועמדו לכל אזרחי המדינה.

גם משפט בוררות בעניני תביעות יכול להתקיים ליהודים על יסוד החוק הכללי, עם כל התוקף שחוק הכללי נותן למשפט הזה.

יוצא מכך, אשר הרב שניאור לא היה יכול לבקש בדיון שלפניו את אף אחד מיהודים ועל אחת כמה וכמה מהנוצרים, כפי אשר עשה לבעל האחוז ליטוסלאווסקי וליהודי ישע'י בערקאוויטש אווערבא.

כל הביאור שלו בענין הזה, שכאילו לא היה שופט בדיון הזה כ"א משכין שלום בין הצדדים ואשר זה אינו נוגד את החוק, הרי זה רמאות ופרשנות לא הוגנת של החוק; במקום שהיה מתאים יותר לקיים בדיקנות את החוק כלשונו.

*

על יסוד האמור לעיל, לפי דעתי הריני סובר:

א) בענין אוסף כספים בלתי חוקי מיהודים, אף שהיה ראוי להתנהג עם הרב שניאור לפי חומר החוק, מכל מקום, בגלל שכל זה נעשה לפני המניפסטים הרחמנים של ה-30 באוגוסט 1814 ושל ה-22 באוגוסט 1826, לכן יש לפטור אותו מזה.

אמנם כיון שבסעיף 10 של חוקת היהודים נאמר שמתחלת שנת 1812 אף אחד אינו יכול להבחר לאיזשהו תפקיד, לא בקהל ולא ברבנות, אם אינו יודע לקרוא ולכתוב באחד מהשפות: רוסית פולנית או גרמנית. וכיון שהרב בערקע שניאור אינו יודע אף אחת מהשפות האלו, כפי שנראה מהתיק, שאת התשובות שלו לחקירה חתם בעברית, ובמקומו חתם תושב קאפוסט יהודה יפה, ובבית משפט השלום בבאבינאוויטש חתמו במקומו יהודים אחרים, לכן יש לפטר את אותו שניאור מתפקיד רב, ולהבא לא לבחור בו עד שלא ירכוש ידיעות ביחס לשפות וביחס לשאר החובות שנחקקו בחוק הנעלה אודות היהודים, ועד אשר יציג תעודה מתאימה אודות זה.

אבל גם אז, אם יבחר הוא לרב, יש להזהירו בחתימה, שלא יעיז לערוך אוסף כספים כזה ולהסתפק בתשלום שיקבל לפי החוק.

ב) לחייב את הציבור היהודי, שבעת קביעת תשלום לרבנים שלהם על יסוד חוק שנת 1804, יתחשבו עם מצב היהודים, והאמצעים שיש להם לצורך זה.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

פ גם, בהתאם לסעיף 50 של אותה חוקה, שמחייב את ממשל הפלך לאשר את הרבנים שבאיזור שלהם, ינתן להם גם הכח לאשר את התשלום עבור אותם רבנים¹⁰².

ג) כיון שהיהודים סובלים מהמסים הבלתי חוקיים שמטילים עליהם לתועלת הרבנים, יש לאסור בכל חומר הדין לערוך בעתיד מגביות כאלו שנתגלו בתיק של הרב שניאור, וע"ז תהיה השגחה קפדנית של ממשל הפלך¹⁰³.

ד) לאסור גם לרבנים להכנס בדיון של תביעות אזרחיות, לא רק בין יהודים לנוצרים אלא גם בין יהודים, ובכלל לאסור עליהם להתעסק בעניני תוקף משפטי, באיזה אופן וסיבה שלא יהיו, כי עסק זה שייך לבתי המשפט החוקיים, ודיון בפני הרבנים לא יכול להחשב כלל כמשפט בורות.

זאת דעתי. על יסוד הצו מה-29 באוקטובר שנת 1800.

הריני מוסרו לעיון על ידי הסינט המושל, יחד עם הצגת התיק המקורי ותמצית והעתק ממנו וסקירה קצרה ופסק דין בית המשפט העליון, ומודיע אשר הרב בערקע שניאור, שאודותיו מתקיים המשפט, נמצא עתה בחירות.

*

תיק זה התקבל לחקירה ב-2 באוקטובר שנת 1825. החקירה הוצגה לפני ב-10 בנובמבר ונשלחה ממני ב-17 בנובמבר לממשל פלך מוהילוב וממנו לבית משפט השלום של עיר באבינאוויטש ב-19 בדצמבר 1825. בבית משפט השלום הוחלט ב-20 ביוני שנת 1826 ונשלח לבקורת במחלקה הראשונה של בית המשפט העליון ב-3 באוגוסט. באותו בית משפט הוחלט ב-29 בנובמבר, והחלטה הוצגה לפני ב-12 בפברואר שנת 1827 הזאת. התיק המקורי נדרש על ידי ב-2 במרץ והתקבל ב-29 במרץ.

חתם: הגנרל גוברנטור גנרל ליוטננט הנסיך חאוואנסקי

דמיטרובסקי, בתפקיד מזכיר

מסי 1837

מזכיר א. שפילאוויטש

15 במאי 1827, וויטעבסק

מצורף התיק המקורי אודות אוסף כספים בלתי חוקי של הרב היהודי בערקע שניאור מבני סיעתו, רב יהודי של פלך מוהילוב עיירה ליובאוויטש.

נב

חאוואנסקי לבית המשפט במוהילוב שלח התיק עם ערעור אל הסינט בפטרבורג

31 במאי 1827

[ר"ח סיון תקפ"ז]

¹⁰² את הדיון בהצעה הזאת דחו (לקמן מסמך נו) לחוקה החדשה אודות היהודים, שחוקקה בשנת תקצ"ה, ואז נוסף שם בסעיף 88, אשר אחרי שהקהל יסכם עם הרב על גודל התשלום שהוא מקבל, צריך גם ממשל הפלך להסכים על התנאים שביניהם.

¹⁰³ על זה (ועל הסעיף הבא) השיב שר הפנים (לקמן מסמך נו) שאינו רואה יסוד לחקיקה כזאת (וכן אמנם אינה מופיעה בחוקת היהודית של שנת תקצ"ה), אך מ"מ הורה הסינט לתת צו לממשל הפלך להשגיח על הדבר הזה (שם ובמסמך נח).

משלוח התיק אודות אוסף הכספים של הרב שניאור לסינט המושל

אל המחלקה הראשונה של בית המשפט העליון של מוהילוב

הריני מודיע בזה למחלקה הזאת, אשר התיק מס' 553 שנשלח אלי ב-22 במרץ שנה זאת, עם העתק ממנו וסקירה קצרה אודות אוסף כספים בלתי חוקי מבני סיעתו, ע"י הרב היהודי בערקע שניאור מפלך מוהילוב עיירת ליובאוויטש, הוצג על ידי עם חוות דעתי לעיון אל הסינט המושל.

תיק זה מכיל 16 דפים.

עוזר של המזכיר [...]

נג

**הסינט בפטרבורג לחאוואנסקי
אישור החלטת בית המשפט לזכות את רבינו**

28 בנובמבר 1827

[כ"א כסלו תקפ"ח]

ההחלטה הזאת היא רק בקשר לזיכוי של רבינו. הדיון בהמלצותיו של המושל חאוואנסקי להגביל את זכויות הרבנים ברוסיה נמשכה עוד כמה שנים, וההחלטה - לקמן מסמך נו. החלטה זאת של הסינט כוללת גם סקירה כללית מתוצאות החקירות ודרישות שנעשו בתחלת קיץ תקפ"ז, בעיירות באבינאוויטש, מוהילוב, קאפוסט ארשא ושקלאוו; שלא נתפרשו עד כאן, רק נזכרו לעיל במסמכים לא-מא.

העתק מהעתק

742

נתקבל 12 בדצמבר 1827

צו רוממות מלכותו המלך המושל על כל רוסיה

מהסינט המושל אל ממשל פלך מוהילוב

לפי הצו של רוממות מלכותו עיין הסינט המושל בתיק הפלילי שהוצג לפניו על ידי הגנרל גוברנטור הנסיך חאוואנסקי, ב-25 במאי שנה זאת, ובעירעורו על החלטת המחלקה הראשונה של בית המשפט העליון במוהילוב אודות אוסף כספים כאילו בלתי חוקי שנעשה בידי הרב היהודי בליובאוויטש בערקע שניאור מבני סיעתו, והחליט:

מתיק זה נראה:

(א) בחודש יוני 1825 הלשין היהודי קיסין הגר בעיר וויטעבסק לפני הגנרל גוברנטור הנסיך חאוואנסקי, כאילו הרב של הכת החסידית בערקע שניאור אוסף מהציבור סכום גדול של כסף ובזה הוא לוחץ על היהודים מחזיקי הדת הישנה.

(ב) בעריכת חקירה בנושא הזה העיד היהודי בערקע שניאור, אשר בשנת 1813, כשהיה בעיר קרעמענטשוג, הוא הוזמן על ידי יהודי רוסיה הלבנה, להיות הרב של הכת החסידית במקום אביו המנוח, ששימש בזה

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

פב

במשך 30 שנה, והבטיחו כי הם ישלימו את ההפסדים ברכושו שנגרמו בעקבות השמדת נכסיו בידי האויב, שהגיע לסכום של 30 אלף רובל, ומקבלים על עצמם לפרנס אותו יחד עם כל משפחתו, ואחרי שהגיע לשם קיבל מעמד זה. והעיד שהוא אינו דומה לרבנים שנבחרו על פי חוק הנעלה אודות יהודים, כי הוא עוסק בהטפת מוסר, ועליו לא הוקצב ע"י הקהל שום שכר, ואף אינו גובה שום מסים, אלא מסתפק בתרומות הניתנות בנדיבות לב של היהודים.

ג) קהל יהודי באבינאוויטש העיד אשר התואר חסידים ישנו אצל היהודים מזמן רב, ושהם שוים לשאר היהודים בדינים ומנהגים בלי שום הבדל, חוץ מכמה מלים בנוסח התפלה, ואשר הותר להם לפי חוק הנעלה אודות היהודים לבנות בתי כנסת מיוחדת ולבחור רבנים משלהם, ואשר עבורם לא נעשה תשלום מסים מיוחד ומוחזקים רק ע"י תרומות הניתנות בנדיבות לב, לפי רצונו של כל אחד. היהודים מחשיבים את החזקת הרבנים האלו להצלה.

ד) 5 קהלות העידו אשר הרב בערקע שניאור לא קיבל מהם אף פעם שום תשלום.

ה) 160 אנשים יהודים שנחקרו תחת שבועה טענו אשר בשנת 1813 הוזמן היהודי בערקע שניאור מקרעמענטשוג על ידי יהודי רוסיה הלבנה לכהן כרב במקום אביו, עם הבעת נכונותם להשלים את ההפסדים ברכושו שנגרמו בעקבות השמדת נכסיו בידי האויב, שהגיע לסכום של 30 אלף רובל, ומקבלים על עצמם לפרנס אותו יחד עם כל משפחתו על חשבונם, ושכל התרומות נעשו ונעשים עבור הרב שניאור בנדיבות ובלי הכרח ממישהו, ואף אחד אינו מחשיב את התרומות האלו לעלבון.

בית משפט השלום בבאבינאוויטש ובית המשפט העליון במוהילוב עיינו בתיק הזה, ואחרי שלא מצאו את היהודי שניאור אשם בזה החליטו לפטור אותו מכל אשמה.

הסינט המושל עיין בכל פרטי התיק הזה ואחרי שלא מצא שום סמכות חוקית למלשינות שנעשתה בידי היהודי קיסין, סובר אשר:

א) היהודי שניאור לא נמצא אשם בשום פשע פלילי ויש לזכות אותו מהאשמות שבתיק הזה.

ב) הצעות הגנרל גוברנטור הנסיך חאוואנסקי שהביע בדו"ח שלו, שצורף לתיק שנמסר לסינט, בקשר לרבנים יהודים, יש למסור לעיון למחלקה הראשונה של הסינט המושל.

סיכום:

דו"ח הנ"ל להעביר לאותה מחלקה ראשונה, המקור עם ההעתק.

להורות בצו אל ממשל פלך מוהילוב על ביצוע הסעיף הראשון, ויחד עם זאת להעביר אליהם גם את התיק המקורי המצורף בזה, כדי למסרו למקום השייך.

28 בנובמבר 1827

במקור חתום:

מאלטשאנאו, מזכיר ראשי

איוואן ראגאו, מזכיר

ראמאנאווסקי, סופר

העידו על אמיתות ההעתק:

פאסוטשענקא, סופר ראשי

יוסיף שעלוטא, סופר

מתאים עם ההעתק:

פיוטר בוליטש, מזכיר

השווה עם העתק:

ראיעוו, סופר

דמיטרובסקי, בתפקיד מזכיר

כשהתקבל קרא את ההעתק עוזר המזכיר [...]

נד

**בית המשפט במוהילוב לחאוואנסקי
קיבלו החלטת הסינט בפטרבורג**

11 בינואר 1828

[ז' שבט תקפ"ח]

החלטת הסינט שבמסמך הקודם, לא נשלחה אל המושל חאוואנסקי, שהוא הגיש את העירעור, כי אם את ממשל פלך מוהילוב, כדי שהם יעבירוהו לבית המשפט העליון במוהילוב. אחרי שהתקבלה ההחלטה בבית המשפט העליון, העתיקה ושלחו את ההעתק אל המושל חאוואנסקי, עם המכתב שלפנינו.

מס' 54

11 בינואר 1828

הצגת העתק צו סינט המושל

אודות תיק של הרב בערקע שניאור מליובאוויטש

להוד מעלתו אדון גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמולנסק וקאלוגא גנרל ליוטננט סנטור בעל עיטורים שונים נסיך ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

דו"ח ממחלקה ראשונה של בית המשפט העליון במוהילוב

בהתאם להצעת הוד מעלתו ב-18 בספטמבר שנת 1825 מס' 4425 למחלקה הזאת¹⁰⁴, יש לנו הכבוד להציג בזה בכבוד את העתק צו הסינט המושל, שנשלח לממשל פלך מוהילוב והגיע למחלקה הזאת ב-2 בינואר זה, בענין אוסף כספים כאילו בלתי חוקי מבני סיעתו ע"י הרב בערקע שניאור מהעיירה ליובאוויטש.

פעליקס מארזשעווסקי, שופט ראשי

פארפירי קארפילאוויטש, יועץ

העיד יוסף [...]

¹⁰⁴ בתיק שלפנינו לא נמצא המכתב הנזכר כאן, שכתב המושל חאוואנסקי לבית המשפט העליון במוהילוב באותו תאריך (18 בספטמבר 1825, חוה"מ סוכות תקפ"ו, שבוע לפני תחלת המאסר) ובאותו מספר (4425, שגם הוא מורה שנכתב כשבוע לפני נתינת ההוראה לאסור את רבינו, מסמך ז' דלעיל, מס' 4767).

לפי הנראה מהמסמכים שלפנינו לא נמסר התיק לידי בית משפט זה עד לתחלת אוגוסט 1826 (ראה לעיל הערה 93); ואולי מדובר כאן בהוראה כללית שנתן להם ב-18 בספטמבר 1825, שאינה קשורה ישיר לתיק שלפנינו.

נה
מזכירות חאוואנסקי
החלטת הסינט. הוצאות המשפט
17 במרץ 1828 ואילך
[י"ד ניסן תקפ"ח]

תוכן הענין שבמסמכים אלו הוא, אשר בעת עריכת החקירות בחודש מ"ח תקפ"ו, נשלח אדיוטנט עם שוטר לסטאראשעלע, להביא את הרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע לווטבסק לחקירות. הוצאות הנסיעות באו אז מקופת האוצר, על מנת שיוחזרו לה ע"י אלו שימצאו אשמים במשפט. הדבר נמשך עד לחורף תקפ"ח, כאשר רבינו זוכה סופית, ולא נמצא שום אשם במשפט, ונשאלה אם כן השאלה, מהיכן יוחזרו דמי ההוצאות הנ"ל לקופה. אחרי סקירת כל השתלשלות התיק והמשפט, באים להחלטה, אשר ההוצאות האלו ירשמו בקופה כהוצאות על חשבון האוצר בלי החזרה.

בקשר לתיק שנידון במחלקה השלישית של משרד הוד מעלתו אדון גנרל גוברנטור, אודות אוסף כספים ע"י רבנים מהעם היהודי לתועלת שלהם, הוצאו כספים מהאוצר, עבור הנסיעות של אדיוטנט לשעבר וולאסענקא, הנשלח מהוד מעלתו, 119 רובל 52 קופיקות.

בהתאם להוראת גזברות המדינה, מבקשת עתה לשכת האוצר בוויטעבסק, אשר הוד מעלתו יתן פקודה אודות גביית כספים הנזכרים מהאשמים.

התיק אודות נושא זה הוצג להוד מעלתו, אחרי עיון והחלטה בו במחלקה ראשונה של בית המשפט העליון. תיקים מסוג זה נערכים במחלקה הראשונה של המשרד. המחלקה השלישית מבקשת לברר מי נמצא אשם לפי החלטה וממי צריך לגבות את הכספים שהשתמש בהם האדיוטנט לנסיעות 119 רובל 52 קופיקות.

וויטעבסק, 17 במרץ 1828.

יועץ החצר [...]

*

בהתאם לדרישה הזאת של המחלקה הראשונה, מצורף בזה העתק צו של הסינט המושל אל ממשל פלך מוהילוב מ-28 בנובמבר 1827 מס' 2397 שכולל בתוכו את החלטת הסינט המושל בתיק אודות אוסף הכספים שע"י הרב היהודי בערקע שניאור מבני סיעתו. גם מצורף דו"ח של הוד מעלתו שבתיק הזה אל הסינט המושל. מודיעים בזה אשר חוץ מזה לא הוצגו מסמכים אחרים אודות אוסף כספים בידי רבנים מהעם היהודי לתועלת שלהם.

20 במרץ 1828

דמיטרובסקי, בתפקיד מזכיר

*

מענה למס' 2142 ו-8084

שלחן ראשון של המחלקה השלישית של משרד הגנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב סמאלענסק וקאלוגא

אודות תשלומי הנסיעות שניתנו ע"י לשכת האוצר וויטעבסק לאדיוטנט וולאסענקא בתיק אודות הרב שניאור

לשכת האוצר בוויטעבסק במכתבם להוד מעלתו מה-3 למרץ ו-21 באוגוסט שנה זו מבארים, אשר לפי הוראת גזברות המדינה מה-5 באפריל 1826 אודות גביה מהאשמים, 119 רובל 52 קופיקות שניתנו מהקופה לנסיעות אל האדיוטנט לשעבר של הוד מעלתו לייב-גווארדיא קאפיטאן וולאסענקא, שנשלח עם שוטר לרב יהודי לעיירה סטאראשעלע, אודות תיק אוסף הכספים שע"י רבנים מהעם היהודי לתועלת שלהם, 25- במאי 1826 הגישה הלשכה בקשה אל הוד מעלתו, להורות ממי צריך לגבות את אותם כספים, אבל עדיין לא התקבלה הוראה זו, ולכן הלשכה מבקשת להודיע ממי בדיוק צריך לגבות את הכספים.

סקירה:

התיק אודות אוסף כספים ע"י הרב שניאור מהעם היהודי, הי' בביצוע במחלקה השלישית, אבל בה לא נמצאה הוראה לא אודות שליחות אדיוטנט וולאסענקא בקשר לתיק הזה ולא אודות החזרת הוצאותיו עבור הנסיעות.

לאחר עיון בתיק הכללי, אודות הפקודות לתשלומי נסיעות, שנערך במחלקה השניה, נמצאה בו גם ההצעה של הוד מעלתו אודות תשלום הוצאות לוולאסענקא וגם הדו"ח של הלשכה אודות הביצוע שלה וגם הבקשה הנזכרת אודות גביית הוצאות הנסיעות מהאשמים:

בהצעה של הוד מעלתו שניתנה ללשכה ב-19 באוקטובר 1825 נאמר, שהאדיוטנט של הוד מעלתו ליב-גווארדיא קאפיטאן וולאסענקא נשלח בעניני שירות, עם שוטר של פלך מוהילוב פאוועד קאפוסט לעיירה סטאראשעלע¹⁰⁵, והוציא מכיסו הוצאות על הנסיעה לשם וחזרה לוויטעבסק בששה סוסים, ולכן הציע ללשכת האוצר לקחת את הכספים הנזכרים מהאוצר ולשלם לוולאסענקא לפי חשבון הוויארסטים והסוסים, בלי החזרתם.

24- באוקטובר של אותה שנה הודיעה הלשכה שסכום הכסף שמגיע לוולאסענקא עבור הנסיעה הלך ושוב הוא 119 רובל 52- קופיקות, אשר ניתנו לו בחתימתו.

על פי בקשת הלשכה ב-25 במאי 1826, ניתנה הוראה ע"י המחלקה של גזברות המדינה ב-5 באפריל, שהלשכה תוכל לגבות את כל הכספים שהוצאו עבור הנסיעות של הקאפיטאן וולאסענקא, שנשלח יחד עם שוטר לעיירה סטאראשעלע לרב היהודי, מאלו שימצאו אשמים במשפט. ועד אשר יוחזרו הכספים לקופה לרשום אותם כגירעון שיש להשלימו.

אחרי שהלשכה הציגה כל זאת להוד מעלתו היא ביקשה לתת פקודה לגזברות של המחוז אודות גביית 119 רובל 52- קופיקות שניתנו עבור הנסיעות מהאשמים. אמנם פקודה כזאת לא ניתנה, כמובן:

(א) בגלל שניתנה הצעה ללשכה לתת לוולאסענקא את הוצאות הנסיעות בלי החזרה.

(ב) בגלל שהתיק אודות אוסף הכספים הי' אז בעיון בבית המשפט הראוי ועדיין לא נגמר, כי ההחלטה בבית משפט השלום בבאבינאוויטש ניתנה ב-20 ביולי 1826, ובמחלקה הראשונה של בית המשפט העליון במוהילוב ב-29 בנובמבר של אותה שנה, והוצגה להוד מעלתו ב-12 בפברואר 1827, ולסינט המושל ב-15 במאי 1827, ובו הוחלט ב-28 בנובמבר של אותה שנה.

מעריכת התיק עצמו ומהחלטתו נראה:

¹⁰⁵ ראה לעיל מסמך כא.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

פ

תיק זה התחיל לפי מכתב בקשה שניתן להוד מעלתו ביולי 1825 מהיהודי שמחה קיסין הגר בוויטעבסק. במכתב זה מתלונן על הכת היהודית המתחזקת בין היהודים ונקראת קארלינים או חסידים, והיא לוחצת באופנים שונים על היהודים האמיתיים מחזיקי הדת הישנה.

בין השאר הוכיח אשר הרב של הכת הזאת, בערקע שניאור, אוסף סכומים גדולים אצל הנמשכים אחריו בשביל תועלת שלו ורצונותיו ע"י שד"רים מיוחדים שלו.

כראיה לזה הציג קיסין מסמך חלוקה מקורי בשפה היהודית, שנכתב ביד שניאור ושני מכתבים שכתב אל קיסין.

החקירה בנושא הזה נערכה בידי הפקידים שאצל הוד מעלתו פולקובניק לוגינוב ויועץ החצר מארקוב.

אחרי עיון בחקירה הזאת ואחרי שבית משפט השלום בבאבינאוויטש ומחלקה הראשונה של בית המשפט העליון במוהילוב הסכימו בהחלטתם, אשר שניאור קיבל את התרומות מאנשים שנתנו זאת בנדיבות לבם ולא על פי הכרח, והרי תרומה בנדיבות לא יכולה להיות אסורה, ולכן החליטו לפטור את שניאור מכל האשמות.

הוד מעלתו חשב אשר החלטה זאת אינה צודקת ואשר מעשיו של שניאור נוגדים את החוק, ולכן הציג את התיק הזה עם חוות דעתו אל סינט המושל, וצירף לזה כמה הצעות השייכת למניעת פעולות כאלו מהרבנים בעתיד.

הסינט המושל הודיע בצו מ-28 בנובמבר 1827 לממשל פלך מוהילוב, אשר אחרי העיון בכל הפרטים של התיק הזה לא מצאו שום סמכות חוקי למלשינות שנעשתה ע"י היהודי קיסין, וקבעו אשר:

(א) היהודי שניאור אינו אשם בשום פשע פלילי, ויש לפטור אותו מכל התיק הזה.

(ב) הצעות הוד מעלתו בנוגע לרבנים יהודים, אשר דן אודותם בדו"ח שלו שצורף לתיק שהוצג לסינט, נמסר לפי תוכן הנושא שדן בו, לעיון במחלקה הראשונה של הסינט המושל.

חוקים:

בצו של סינט המושל מ-29 בנובמבר 1824 נאמר:

(א) כל המקומות והאנשים, כשמוסרים דרישה לקבל כספי נסיעה, צריכים הם לציין בדיוק אם הוא על חשבון לשכת האוצר בלי החזרה, או שהוא על חשבון האשמים. בלעדי זה לא יותנו כספי הוצאות נסיעה.

(ב) כאשר לשכת האוצר נותנת כספים על חשבון האשמים, ירשמו כגירעון בסעיפים המיוחדים של החשבון שלהם, ובאותו אופן לציין גם בדו"חים כלליים, עם הסבר איזה אמצעי גביה ננקטו בזה ע"י הלשכה.

מסקנה:

בעקבות הצעת הוד מעלתו ב-19 באוקטובר 1825, ועל יסוד צו של סינט המושל ב-29 בנובמבר 1824, ניתנה הוראה ללשכת האוצר של וויטעבסק לשלם את הוצאות הנסיעות של אדיוטנט וולאסענקא מהאוצר בלי החזרה.

לפי החלטת הסינט המושל אודות תיק אוסף הכספים של הרב שניאור מהיהודים, שבעבורו נשלח וולאסענקא, אף אחד לא נחשב לאשם.

כיון שכך, אולי הי' רצוי שהוד מעלתו יודיע אודות זה ללשכת האוצר, ולהציע לה שכספים שניתנו על ידה לוולאסענקא, 119 רובל ו-52 קופיקות, על יסוד אותו צו מ-29 בנובמבר 1824 ולפי כח הצעה שלו מ-19 באוקטובר 1825, יחשבו כהוצאות על חשבון האוצר בלי החזרה.

נו
הסינט בפטרבורג לחאוואנסקי
מענה להמלצותיו בשאלת הרבנים
 25 בינואר 1834
 [כז שבט תקצ"ד]

שלוש המלצות כתב המושל חאוואנסקי בשאלת הרבנים: א) שקביעת תשלום הרבנים ע"י הקהלה תדרוש אישור ממשל הפלך. ב) לאסור על יהודים לתת תמיכה נוספת לרבנים. ג) לאסור על הרבנים לדון בדיני ממונות. את ביצוע ההמלצה הראשונה דחו לחוקת היהודים החדשה שהיתה באותה שעה בדיון במועצה המדינית. ואילו את השנייה והשלישית, לא הסכימו לקבל בתור חוק, כ"א בתור הוראה לממשל הפלך להשגיח על זאת.

4631

מחלקה ראשונה

צו הוד רוממות מלכותו - מלך של כל רוסיה

מהסינט המושל אל האדון גנרל חיל רגלי גנרל גוברנטור וויטעבסק מוהילוב וסמולנסק קאוואלער נסיך ניקולי ניקוליעוויטש חאוואנסקי

לפי הצו של רוממות מלכותו עיין הסינט המושל בתיק שצורף לדו"ח שלך מה-15 במאי 1827 מס' 1837, בנושא בחירת הרבנים היהודים, שלא להרשות להם לקבל על עצמם דיון בענינים אזרחיים, לא רק בין יהודים לנוצרים אלא אפילו בין יהודים.

הוחלט:

אחרי עיון האדון שר הפנים, לפי פקודת הסינט המושל, בתיק הזה, אין הוא מוצא בהצעות שלך מצב חדש שיכול לשמש לשינוי או להוספה לחוק הקודם אודות רבנים, חוץ מפרט אחד, למסור לממשל הפלך שעליו לאשר את התשלום לרבנים, שיקבע לפי המצב והאמצעים של היהודים הבוחרים בהם למינוי זה.

אמנם כבר בשנת 1828 התקבלה הפקודה הנעלית, שאסור להרשות לחוקק חוקים חדשים אודות העם היהודי עד לעיבוד חוקת היהודים הכללית, שכבר בא לדיון ונכנס למועצה המדינית¹⁰⁶.

לכן הוא, אדון השר, סובר שיש רק להורות לממשל הפלך שישגחו השגחה קפדנית על יסוד חוקת היהודים משנת 1804 סעיפים 49, 51, 52, שהרבנים לא יתירו לעצמם שום אוסף תרומות בנדיבות לב עבור עבודתם ולא לקבל על עצמם שום דיון והחלטה בענינים אזרחיים, מאיזה סוג שיהיה.

הסינט המושל מסכים לזה, למסור לך אדון גנרל גוברנטור, לתת פקודה מתאימה אודות ביצוע הוראה זאת.

אודות זה נשלח לך צו, וגם להודיע זאת לאדון שר הפנים.

¹⁰⁶ וראה לעיל הערה 102, שבחוקת היהודים משנת תקצ"ה, נוסף בסעיף 88, אשר אחרי שהקהל יסכם עם הרב על גודל התשלום שהוא מקבל, צריך גם ממשל הפלך להסכים על התנאים שביניהם.

25 בינואר 1834

במקור חתמו:

ווילנסקי, בתפקיד מזכיר ראשי

קאלאדני, מזכיר

זלאפינאו, סופר ראשי

אמיתי, השווה למקור:

טימאפיי [...]

נז

בית משפט העליון במוהילוב לחאוואנסקי העתקת המלצותיו לסינט

15 בפברואר 1834

[י"ח אדר תקצ"ד]

לא נתפרש כאן, לאיזה צורך שלחו לו העתק מחלק ממכתב העירעור שלו, אשר הוא כתב לסינט לפני 7 שנים. והוא לעיל מסמך נא.

15 בפברואר 1834

בית המשפט העליון של מוהילוב מחלקה ראשונה, שעכשיו הוא בית משפט הפלילי

הוצג לעיון לאדון גנרל גוברנטור סמולנסק וויטעבסק ומוהילוב, תיק עם החלטה שלו אודות אוסף כספים בלתי חוקי הנעשית בעיירה ליובאוויטש בידי הרב היהודי בערקע שניאור.

כשהגיש את התיק הזה 15 במאי 1827 מס' 1837 לסינט המושל הוד מעלתו סבר בדעתו:

(א) בענין אוסף כספים בלתי חוקי מיהודים, אף שהיה ראוי להתנהג עם הרב שניאור לפי חומר החוק, מכל מקום, בגלל שכל זה נעשה לפני המניפסטים הרחמנים של ה-30 באוגוסט 1814 ושל ה-22 באוגוסט 1826, לכן יש לפטור אותו מזה.

אמנם כיון שבסעיף 10 של חוקת היהודים נאמר שמתחלת שנת 1812 אף אחד אינו יכול להבחר לאיזשהו תפקיד, לא בקהל ולא ברבנות, אם אינו יודע לקרוא ולכתוב באחד מהשפות: רוסית פולנית או גרמנית. וכיון שהרב בערקע שניאור אינו יודע אף אחת מהשפות האלו, כפי שנראה מהתיק, שאת התשובות שלו לחקירה חתם בעברית, ובמקומו חתם תושב קאפוסט יהודה יפה, ובבית משפט השלום בבאבינאוויטש חתמו במקומו יהודים אחרים, לכן יש לפטר את אותו שניאור מתפקיד רב, ולהבא לא לבחור בו עד שלא ירכוש ידיעות ביחס לשפות וביחס לשאר החובות שנחקקו בחוק הנעלה אודות היהודים, ועד שלא יציג תעודה מתאימה אודות זה.

אבל גם אז, אם יבחר הוא לרב, יש להזהירו בחתימה, שלא יעיז לערוך אוסף כספים כזה ולהסתפק בתשלום שיקבל לפי החוק.

(ב) לחייב את הציבור היהודי שבעת קביעת תשלום לרבנים שלהם על יסוד חוק שנת 1804, יתחשבו עם מצב היהודים, והאמצעים שיש להם לצורך זה.

גם, בהתאם לסעיף 50 של אותה חוקה, שמחייב את ממשל הפלך לאשר את הרבנים שבאיזור שלהם, ינתן להם גם הכח לאשר את התשלום עבור אותם רבנים.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

פט

ג) כיון שהיהודים סובלים מהמסים הבלתי חוקיים שמטילים עליהם לתועלת הרבנים, יש לאסור בכל חומר הדין לערוך בעתיד מגביות כאלו שנתגלו בתיק של הרב שניאור, וע"ז תהיה השגחה קפדנית של ממשל הפלך.

ד) לאסור גם לרבנים להכנס בדיון של תביעות אזרחיות, לא רק בין יהודים לנוצרים אלא גם בין יהודים, ובכלל לאסור עליהם להתעסק בעניני תוקף משפטי, באיזה אופן וסיבה שלא יהיו, כי עסק זה שייך לבתי המשפט החוקיים, ודיון בפני הרבנים לא יכול להחשב כלל כמשפט בוררות.

איוואן [...], מזכיר

סטריטיסויבץ, עוזר למזכיר

נח

חאוואנסקי לממשל פלך מוהילוב מענה הסינט בפטרבורג להמלצותיו

17 בפברואר 1834

[כ' אדר תקצ"ד]

מחלקה ראשונה שלחן הראשון

17 בפברואר 1834

מס' 744, וויטעבסק

איסור אוסף כספים לרבנים וקבלת עסקי בוררות על עצמם בענינים אזרחיים

לממשל פלך מוהילוב

מכתב דומה במס' 743

לממשל פלך וויטעבסק

בשנת 1827 הוגשה ממני המלצה לסינט המושל אודות אוסף כספים בלתי חוקי שנעשה ע"י רבנים מהקהל, וניהול דיון על ידם בתביעות אזרחיים.

האדון שר הפנים, שממנו דרש הסינט המושל להחליט בנושא הזה מצא, שבפקודה הנעלית שהתקבלה בשנת 1828 נאמר שאסור להרשות לחוקק פרטים חדשים אודות העם היהודי עד לעיבוד חוקת היהודים הכללית, שכבר בא לדיון ונכנס למועצה המדינית.

לכן הוא סובר שיש רק להורות לממשל הפלך שישגחו השגחה קפדנית על יסוד חוקת היהודים משנת 1804 סעיפים 49, 51, 52, שהרבנים לא יתירו לעצמם שום אוסף תרומות בנדיבות לב עבור עבודתם ולא לקבל על עצמם שום דיון והחלטה בענינים אזרחיים, מאיזה סוג שיהיה.

הסינט המושל אחרי שהסכים עם דעתו, מסר לי בצו ב-25 בינואר שעבר, לתת פקודה מתאימה אודות ביצוע הוראה זאת:

להודיע אודות זה ליהודים הגרים בפלך מוהילוב, שלא יתרמו תרומות לרבנים, ולא לקבל על עצמם שום דיון והחלטה בענינים אזרחיים, ויפנו בנושאים אלו לבתי המשפט החוקיים שנוסדו ע"י הממשל.

לצוות [...] מדיניים ואזרחיים להשגיח בהשגחה חמורה על ביצוע כל זאת ע"י הצד זה וע"י הצד השני, ושהממשל לא ידחה את ביצוע הדבר הזה.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

פרק ה - נספחים

בעת הגשת כתבי-המלשינות צורפו על ידי המלשין גם שלושה נספחים, שעל פיהם ניסה לבנות את הלשנתו, ונדפסו לעיל בפרק הראשון.

כאן באים שאר המסמכים שצורפו לתיק הזה, שנמצאו בחיפוש בית של הרבי או של שאר הנאסרים, או שהגיעו לתיק באופן אחר.

מסמכים אלו באים בסוף הספר, כיון שאינם קשורים באופן ישיר למלשינות ולמאסר.

מ"מ גם בהם מצאו החוקרים איזשהו קשר רופף לחקירות, ולכן השאירו אותם בתיק ותורגמו לרוסית, ובדו"ח הכללי של החוקרים מעתיקים קטעים אחדים מכל אחד מהמסמכים האלו. ועוד הם כותבים שם, שהמסמכים שנמצאו ואין להם שום קשר לחקירות הוחזרו לבעליהם.

נט**תרומות למעמד הרה"ק ר' אהרן מסטאראשעלע**

תקע"ט - תקפ"א

C**תרגום מעברית**

- א. קבלתי אני על עצמי בלי"נ לתת לרבינו מורינו א. הלוי שי' בכל שנה 25 רוי"ס מאיר גרשאוויטש רוחני.
- ב. קבלתי על עצמי בלי"נ לתת להרב ומורה שי' בכל שנה 10 רובל יחיאל מיכל גרשאוויטש שוחט .
- ג. קבלתי עי"ע בלי"נ לתת לרב ומורה כל שנה 10 רובל ישכר בער שוחט משקלאוו.
- ד. קבלתי על עצמי כנקוב למעלה לתת כל שנה 50 רוי"ס יעקב גונעיעל מוויטעבסק.
- ה. קבלתי עי"ע לתת כל שנה לרב ומורה א. הלוי 50 רוי"ס. לאמת זאת חותם ניסן שלומאוויטש טשערטקוב, וכעת נותן 25 רובל במזומן. 12 ביוני עברי הנק' תמוז 1819 ניסן הנזכר.
- ו. קבלתי עי"ע כנ"ל לתת לאותו רב א. הלוי כל שנה 25 רוי"ס. לאמת זאת חותם ביום א' 8 לאוגוסט הנק' בעברית אלול [...].
- ז. מהגרים בקובענא אשת לייזער שמואליץ הלוי משקלאוו נתנה 5 רוי"ס. [...] קודש ושוחט מלאדי חצי רוי"כ [...] הסמוך לחאסלאוויטש שנת 1821.
- ח. קבלתי עי"ע בלי"נ לתת לרב א. הלוי כל שנה 20 רוי"ס יום ב' 22 לאוקטובר עברי שנת 1820 יהודה לייב מרדכאוויטש.
- ט. נתתי בתאריך הנ"ל לשד"ר 2 רובל יהודה לייב הנזכר.
- י. נתתי לאותו שד"ר 12 רוי"ס אשר גרשאוויטש.
- יא. קבלתי מהנכבד יחזקאל פסחאוויטש מוויטעבסק 20 רוי"ס. קבלתי מהנכבד שמעון חותן של הגבור ראובן מסענדראוו 8 רוי"כ שמעון יהודה ליבאוויטש.
- יב. קבלתי מהנכבד פסח 5 רוי"ס באלכסאנדראווקא. קבלתי בבית החרושת אגאראווסקי מאריי לייב שלומאוויטש קרוב של הרב ומורה 3 רוי"כ, ומאנשים של אותו בית חרושת 3 רוי"כ, ומצאתי פה חשבון 49.63, ועוד לחלוקה לעניין 16.54, ס"ה 66.11, שמזה לקחתי במזומן 41.11 והשארתי חייב 25 רובל.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

צב

לאמת זאת חתמתי ארי' לייב שלומאוויטש הלוי.

יג. נתתי לאותו שד"ר הנכבד יעוסיי 10 ר"ס יצחק שבתאוויטש זשרבאקאו מבעליגי מבית החרושת זשוקאווסקי.

יד. קבלתי מגדלי' פסחאוויטש מבית החרושת אלכסנדרובסקי 20 רובל גדלי' פסחאוויטש קאלאשקאו.

טו. קבלתי ע"ע בל"נ לתת לרב א. בכל שנה 10 ר"ס. לאמת זאת חתם מאיר ניסנאוויטש באבראווסקאי מסיבירסק.

טז. קבלתי מניסן וויטעבסקאי 2 ר"כ. קבלתי משמואל חייט מסיבירסק 2 ר"כ. מיצחק חותן ניסן שוחט 2 ר"כ. יצחק ליבאוויטש אומן כלי זהב 1 ר"כ ס"ה 8 ר"כ.

יז. פ. נ. 1 ר"ס 2 רובל שוחט פייוויש ממאסטיסלאוו 7 רובל חיים בעל בית מרזח בקאלוגא 25 רובל בני הרופא הגיבור יצחק¹⁰⁷ 250 ר"ס 2 ר"כ חיים חייט מטולא יצחק בעל בית מרזח מריזאן 10 ר"ס פוטאטין 20 ר"ס שלום מלאסם יעקב מילינסקי יעקב דוידוב לייב מוויטעבסק 53 ר"ס 40 כסף 25 רובל.

$$92=476$$

5	כסף פ"נ ומעמד מאטעל שוחט מדובראוונא
10	משה ליזראוויטש
10	שעוועל שעוועלעוויטש
5	יוסף ממוהילוב
5	מענדל מבאר
15	ס"ה
	ורב"ד
25	נחום שוחט
50	מיכל גרשאוויטש
25	לייב לעטנין (10 רמב"נ)
50	עוד קבלתי מאותו לייב
975	בבית חרושת ביראוולאשסקי קבלתי עד חשבון

קבלתי ממענדל שוחט מדובראוונא 16.5 רובל בבית חרושת טוליצקי.

גם נתתי הח"מ 10 ר"ס אברהם מאיראוויטש פוסבורג.

נתתי 30 ר"ס הנ"ל ישראל יצקאוויטש.

נתתי 100 ר"ס יצחק רופא ושלחתי בדואר.

נתתי 25 ר"ס יצחק זוסמנאוויטש מבית חרושת פאנינא.

נתתי 25 ר"ס יעוואל פינחסאוויטש אגרושאווסקי.

¹⁰⁷ אולי יצחק הרופא. ראה אודותיו בית רבי ח"א (עז, ב).

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

נתתי 8 רוי"ס בער דוידאוויטש שען מטולא.
 נתתי 5 רוי"ס וואלף יעוסיאוויטש מבית החרושת גרושאוסקי.
 נתתי 10 רוי"ס מנחם בן בתיה מויענקא.
 נתתי 5 רוי"ס בער יעוסיאוויטש הכהן ממוהילוב מבית החרושת גרושאוסקי.
 נתתי 10 רוי"ס נחשון נחומאוויטש הלוי.
 הנכבד אברהם אריאוויטש מטולא 150 רוי"ס. עוד 5 רוי"ס יצחק אהרונאוויטש הכהן 1 רוי"כ מוויטעבסק.
 נתתי 22 רוי"ס דוד אברמאוויטש.
 קבלתי בעיר רעזאן 73 רוי"ס לייזער מדובראוונא.
 קבלתי מפנחס מלאדי 25 רובל.
 קבלתי מישראל 61 רובל.
 קבלתי דוראווסקאי 10 רוי"ס.
 קבלתי מאליהו אברהם אבאלעוויטש 8 רוי"ס.
 קבלתי ממרדכי ישכראוויטש מדורביאצקין 8 רוי"ס.
 קבלתי מהנכבד ארי' לייב מוויטעבסק 25 רוי"ס. ארי' לייב פסחאוויטש.
 מכסף שניתן בשביל פ"נ 18 גריוונא בכסף.
 קבלתי מהנכבד שעוועל חיימאוויטש הכהן משקלאוו 25 רוי"ס.
 חיים דובין נתן 15 רוי"ס.
 קבלתי מיוסף מוחאנעווסקי 10 רוי"ס.
 קבלתי מהנכבד לייזער אברהם בועזאוויטש משקלאוו 10 רוי"ס.
 לייזער בועזאוויטש לאנצבורג. יקותיאל גרשאוויטש מפולוצק בעיר - ואח"כ קרוע. בסוף של אותו קריעה
 כתוב: א. 8 רובל. ובזה נגמר תרגום הנייר.
 במקור חתום, את זה תרגם המתרגם: ישעי' פינקלשטיין

ס

חוזה משפט בוררות לפני רבינו

24 במאי 1814

[כ"א סיון תקע"ז]

ממסמך זה, שהוא חוזה בוררות לפני רבינו בין יהודי לנכרי, רצו להוכיח שרבינו לא נהג כפי החוק, האוסר מעשה זה.

E

24- במאי שנת 1817 פלך וויטעבסק, פאוועד סוראזש, חתומים למטה בעל האחוזה איוואן ליטוסלאווסקי וישעי' בערקאוויטש אווערבא.
 לליטוסלאווסקי יש חוב כספי על ישעי' בערקאוויטש הנ"ל בסכום 7,000 רוי"ס, שכבר עבר עליו משך זמן.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

צד

לא רציתי שיהי לי טענות ותביעות עם ישע'י בבית המשפט, לכן הסכמנו בינינו שני הצדדים מתוך אהבה ושלוש לדון במשפט בוררות לפני הרב של ליובאוויטש בערקע זלמנאוויטש שניאר, וכפי שהוא יפסוק כן יקום, בלי שום ערעורים וטענות. ובה חתמנו בכתב ידינו לפני עדים שבקשנו בעיירה ליובאוויטש.

על המקור חתום: דריזינסקי במקום הדיין. איוואן ליטוסלאווסקי. עד במשפט הבוררות זה מתוך אהבה ושלוש, הסוחר מווילנא שמריהו בנימינאוויטש בערקין.

סא

שלמה מלאיעב לרבינו

משלוח 1000 ר"כ

ח"י שבט תקפ"ה

העתק

I

תרגום מעברית

בעזה"י, 18 לחודש ינואר העברי הנק' שבט שנת 1825, ניקאליוב¹⁰⁸

אל כבוד אדונינו מורינו ורבינו המפורסם ב.

הריני שולח בזה 1000 ר"ס המצו"ב, ובעזה"י נשלח בדואר את הסכום הנוסף, כפי רצונו, בהמשך הזמן לפני חה"פ.

זולת זה אין כל חדש

מיכאל בן שלמה מלאיעב

את זה תרגם והמקור ציין: ישע'י פינקלשטיין

סב

הערכה ומינוי נאמנים למען מגורשי הכפרים

כ' כ"ג אד"ר [תקפ"ד]

במקור הרוסי לא נתפרשה השנה, רק "...182"; גזירת גירוש היהודים מהכפרים בפעם השניה התחילה בשנת תקפ"ב. בין השנים תקפ"ב-תקפ"ה מתאים התאריך יום ה' כ' אדר ראשון רק לשנת תקפ"ד. גם בדו"ח המסכם (לעיל מסמך כד), מזכירים את המסמך הזה משנת תקפ"ד.

J

העתק

תרגום מעברית.

אנחנו הח"מ הנמצאים בליובאוויטש ביריד, מעיירות שונות של פלכי מוהילוב וויטעבסק, נאספנו לעיין בנושא דוחק אחינו בני"י שגורשו ממקומות מגוריהם בכפרים ואין להם מקום לגור ואפשרות לפרנס את

¹⁰⁸ ולהלן בסוף כתוב: מלאיעב.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

צה

עצמם ואת משפחותיהם, ברחמי המלך האימפריאטור שלנו ירום הודו, ועתה הם נמצאים בלי שום אמצעי לפרנסה, וקשה כח הסבל, למצוא תמיכה לשה פזורה ישראל, הגרים בישובים.

דרוש לשלוח אנשים הראויים לעיה"ב פטרבורג, להתקשר שם עם נציגי הצבור להרבות לתמוך בהם ובאנשים הראויים הנמצאים שם, שיעוררו רחמים אצל האדונים הראשיים שביכלתם לפעול בענין הזה.

ההוצאות של השליחים בהיותם שם והוצאות נציגי הצבור הנזכרים, אשר ה' יודע כמה זמן יכול הדבר להמשך וכמה הוצאות יצטרכו להוציא על הפעילות הנזכרת, שיכול להגיע לסכום גדול. לכן כולנו הח"מ משני הפלכים הנ"ל, הסכמנו שינתן מפלך מוהילוב 60% ומפלך וויטעבסק 40% לפי ערך החשבון האמור לקמן, שסכום זה יוגבה מכל פלך בלי שום עיכוב.

מה שישאר מהסכום הנזכר אחרי ההוצאות האמורות, יש להקציב לעזרת אותם עניים שגורשו ממקומותיהם ונמצאים בלי שום אמצעים לפרנס את עצמם ואת משפחתם.

בהסכמת כל הח"מ נבחרו נאמנים אלו, שעל ידם יחולק כל הסכום הנאסף באותם פלכים :

מפלך מוהילוב נבחרו שני נאמנים, הראשון הנכבד ומפורסם אלכסנדר זיסקינד מדובראוונא והשני הנכבד ומפורסם משה יהודה לייבאוויטש פופוניא משקלאוו. נאמנים אלו יעסקו בהנ"ל בצירוף וע"פ הסכמת הרב החסידי ומפורסם בער מליובאוויטש.

מפלך וויטעבסק נבחרו הנאמנים שבידם הכספים של הפלכים שלהם, הנכבדים ומפורסמים בנימין ביינוש נחומאוויטש מוויטעבסק ובנימין בייניש זוסאמאוויטש מפולוצק, בצירוף הנכבד ומפורסם בערקא הכהן מעיירה צאשניק. ואת הוצאותיהם יקבלו מכספי פלך וויטעבסק.

כל הנ"ל יעשה לפי ההסכמה הכללית שלנו. ביפוי כח זה חותמים אנו ביום רביעי אור ליום חמישי 20 לחודש פברואר הנק' אצל היהודים אדר הראשון שנת... 182 פה ליובאוויטש.

על המקור העברי חתומים :

שלמה זלמן בן אלעזר שמעון משקלוב

שמרי' בן יצחק אייזיק מרוגוטשוב¹⁰⁹

יצחק אייזיק בר"מ אפשטיין הלוי¹¹⁰

שלמה יהודה לייבאוויץ פרידמאן

ישכר בער בעלינסקי משקלאוו

שמואל בר"צ פרומין מדובראוונא

בנימין בערקאוויטש מרודניא

חיים באמו"ר המנוח שמחה אשר גינצבורג

בנימין יוסף משה אייזינשטאט נאמן פולוצק

יהודה לייב יעוסיאוויטש קיסימוביצקי הנבחר

יהודה לייב יצקאוויטש

¹⁰⁹ ראה אודותיו אגרות קודש אדמו"ר הזקן ח"א אגרת נח. ח"ב אגרת ט. אגרות קודש אדמו"ר האמצעי ח"א אגרת ט.

¹¹⁰ החסיד המפורסם ר' אייזיק מהאמיל, בעל חנה אריאל ועוד.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

צו

משה יצקאוויטש מביחוב ישן

יעקב יקותיאל זיסקינדאוויטש לויין מלוצין

חיים יעווקאוויטש מדימשיץ

*

חשבון המעות של ההסכמה שהוסכם עליה באסיפה הראשית בליובאוויטש, משני הפלכים שלנו מוהילוב וויטעבסק, לצורך הנבחרים, מפלך מוהילוב 60% ומפלך שלנו יתנו 40%.

אנשי פלך מוהילוב חיטבו איזה סכום יוטל על כל עיר בפלך שלהם, כפי האמור לקמן. ולפי חשבון זה יוטל על הפלך שלנו וויטעבסק סך 690 ר"ס.

לכן הסכמנו כולנו לקיים מה שהוחלט, דהיינו שכל אחד מהמחוזות שלנו שנשארו חייבים איזה מעות מהחשבון שנתקן כאן בקיץ העבר בזמן האסיפה הראשית, צריכים לשלם זאת בשלימות, ומה שיחסר מסכום זה יש להטיל על כל המחוזות לפי אותו אחוז אשר הוטל עליהם באותה אסיפה ראשית בלי שום גרעון.

בקשר לנאמנים שנבחרו באותו הסכם הנזכר למעלה, רואים אנו שתושב וויטעבסק בנימין בייניש נחיאאוויטש אינו רוצה לקבל על עצמו מינוי זה להתעסק בנאמנות הנזכרת, ולכן הוסכם שבמקומו ימונה הנכבד ומפורסם חיים שמחה גנזבורג.

ע"י נאמנים אלו, יחד עם המצורף אליהם הנכבד והמפורסם בערקא רפפורט תושב טשאשניק ויעקב יקותיאל זיסקינדאוויטש תושב לוצין, יכולים להוציא מעות הנזכרים להצטרפויות שנדבר בהם למעלה.

ליפוי כח ולאמת הדבר חתמנו במוצש"ק אור ליום ראשון 23 פברואר הנק' בעברית אדר הראשון. 182... וויטעבסק

במקור חתומים :

הנבחר מוויטעבסק חיים שמחה אשראוויטש גנזבורג

הנבחר מוויטעבסק חיים יעווקאוויטש דימשיץ

יעקב נפתלי יקותיאל זיסקינדאוויטש לויין

ברוך יוסילעוויטש נעמצאוו נבחר פולוצק

העניך שלומאוויטש שיק נבחר פולוצק

העתק מדויק של ההסכם ע"י מענדל סופר ונאמן

*

להודיע אשר החכמים וזקנים ראשי אלפים וראשי מאות הנזכרים בכתובים המה שוים, כי ראשי המאות שוים לראשי האלפים.

*

מוהילוב שקלאוו והסביבות 200 רובל

מסטיסלאוו 120 רובל

ביחוב והסביבה 100 רובל

בעליצא 80 רובל

רוגוטשוב 80 רובל
טשאווס 80 רובל
ארשא 80 רובל
טשעריקאוו 60 רובל
קלימאוויטש 60 רובל
קאפוסט 60 רובל
סענא 60 רובל
באבינאוויטש 50 רובל
ס"ה 1030 רו"ס.

סכום פלך וויטעסק לפ"ע הנקוב מע"ל בערך 690 רו"ס.
את זה תרגם והמקור ציין המתרגם: ישע"י פינקלשטיין

סג

הסכם ובחירת גבאים לביהכ"נ ומקוה במוהילוב 17 ביולי שנת 1822 [י"א מנ"א תקפ"ב]

K

אנחנו הח"מ מקהל היהודים הנק' חסידי האדמו"ר מליובאוויטש, בשם כל האגודת-אחים של עיר מוהילוב, מיפים את כח התושבים היהודים וואלף מאיראוויטש רשל, שלמה יוספאוויטש דנקין, ואייזיק אשראוויטש כהן, ואת זקני האגודה יוסף כהן וישע"י מירקין, להתעסק בבניית בית הכנסת, על האדמה הנקנית על ידינו מאת היהודיה ראסע אולעשעווסקאיא, בתנאים הבאים:

א. כל ההכנסות מביהכ"נ זה, התרומות ושאר ההכנסות שיכולות להיות באותו ביהכ"נ, וכן כל ההוצאות של בית הכנסת, צריכים להתנהל רק ע"פ הזקנים הנקובים, ולא ע"י שום אדם אחר, ולא לתבוע מהם שום דו"ח לא רק לגבי הוצאות והכנסות שיהיו עד לסיום בניית אותו בית הכנסת, אלא אף לגבי הוצאות והכנסות שיחולו לאחר מכן, בלי שום דו"ח.

ב. במכירת מקומות בבית הכנסת, לאלו הרוצים לקנות כנהוג בין היהודים, הכל צריך להיות על פי הסכמת הזקנים האלו, שנבחרו בהסכמה הכללית של הממונים הנזכרים. את המקומות שקנו, אין יכולים למסור לאחרים רק ע"פ רשיון בכתב מאת אותם זקנים.

ג. אם וכאשר יחסר הסכום הדרוש לסיום בניית בית כנסת, גם אחרי כל ההכנסות הנזכרים, משכר דירה של הדרים בקומה התחתונה ומהכנסות הקונים מקומות בבית כנסת זה, אזי ישלימו אותם זקנים את הסכום הזה מכיסם, או שילוו ממישהו, על מנת שיחזירו אח"כ סכום זה מההכנסות של בית המרחץ עם המקוה שבו, הבנויה על הקרקע השייכת לאותה אגודה. היינו שאח"כ יוחזר להם הסכום שהוציאו או לקחו בהלוואה, הקרן והאחוזים כמה שיהי', מההכנסות של אותו בית מרחץ והמקוה, וגם מהשכירות שתוגבה עבור הדירות של קומה התחתית של אותו בית כנסת, ומכל שאר סוגי הכנסות, בלי שום ערעור בענין זה מצד אגודתינו ולא מאף אחד אחר. והרינו נותנים בעלות שלימה לכל הזקנים על בית מרחץ זה

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

צח

והדירות להשכיר למי שירצו למכור להפקיד ולכל שאר קנינים להחזיק. ומה שהם יעשו כן יקום ולא יופר.

במקור חתמו: ליטמן אברמאוויטש מאקרעוויטש. לייב פעוונער. אריי בערקאוויטש ביילין. חיים שמענאוויטש ביחאווסקי. שילם מובשוביטש שיינין ואחרים.

טז

אישור ההסכם הנ"ל בבית משפט השלום מוהילוב

17 ביולי שנת 1822

[י"א מנ"א תקפ"ב]

17 ביולי שנת 1822

יפוי כח זה מקהל החסידי האדמו"ר מליובאוויטש, בשם כל האגודת-אחים של תושבים יהודים בעיר מוהילוב, הוצג ונרשם בספר בבית משפט השלום של מוהילוב במס' 51, שנעשה ברצון והסכמה של תושבי מוהילוב, ליטמן אברמאוויטש מאקרעוויטש. לייב פעוונער. חיים שמענאוויטש ביחאווסקי. שילם מובשוביטש שיינין ואחרים החתומים בה, נכתב בידיהם ונחתם.

ואודות זה מעיד בית משפט השלום בחתימת המשתתפים ועם החתמת חותמת ממשלתו.

ראש העיר מיזלאן

ראטמאן, נחמן, לאחמאן

פרק ו - מכתבי רבינו בתקופת החקירות

באגרות קודש של רבינו נדפס קונטרס "בד קודש", שהוא מכתב ארוך שכתב למושל חאוואנסקי (בתקופת החקירות שאחר המאסר), ועוד כמה מכתבים שכתב לחסידיו בקשר לחקירות. לשלימות הדבר נדפסו כאן המכתבים האלו.

רוב המכתבים האלו, הדנים בחקירות ובתשובות עליהן, נכתבו בקיצור וברמז. עתה שנתגלה כל התיק, יקל עלינו להבין כמה פרטים בתוכן המכתבים האלו.

סה רבינו למושל חאוואנסקי בד קודש [אדר-ניסן תקפ"ו?]

אודות התאריך, ראה במבוא לסימן הבא.

בהקדמת כ"ק אדמו"ר זי"ע להוצאת קה"ת תש"ז כותב¹¹¹:

כתב הבקשה אשר שלח אז אל שר פלך וויטעבסק ה"גענעראל גובערנאטאר" חאוואנסקי, כתב בו מבקשו אשר "למשפטו דווקא אני חפץ" כי ודאי עיניו תחזינה מישרים ... יותר מכל איש שר ושופט ... להסיר מעלי כל קטרוגי שוא" ומנמק זה ב"הצעות והקדמות שפירש וביאר" כ"ק אדמו"ר הזקן כשהי' תפוס בפעטערבורג, הצעות מיוסדות בחכמת הקבלה ומבוארות ע"פ תורת חסידות חב"ד.

והנה בהוצאות הנדפסות יחסו כתב בקשה זה לכ"ק אדמו"ר הזקן. ויש מי¹¹² שרצה לפרש "אדמו"ר" הנזכר בפתיחת הכתב (לפי נוסחת הדפוס וכת"י תרכ"ב, כי בכת"י תקצ"ה הוא - "אאמו"ר"), אשר הכוונה להרב המגיד ממעזריטש, ואין בנוסחת הפתיחה שלו התיבות "לפני הקיסר פאויל", אבל מלבד כי לפי זה צריך לשבש כל הכת"י והוצאות הנדפסות שהובאו בהם תיבות אלו, הנה הבקשה היא "שניתן לו מאדוננו הקיסר יר"ה כמעט חלק מעשרה מכל ממשלתו" - דבר המובן במשפט כ"ק אדמו"ר האמצעי שהי' ברשותו של שר פלך וויטעבסק¹¹³, ואין לזה מקום במאסרו של כ"ק אדמו"ר הזקן שישב תפוס בעיר הבירה ומשפטו הי' ע"פ הסענאט (בית המחוקקים) המיניסטר והקיסר.

וכנראה גרם לטעות זו מה שהתוכן או היסוד של פרקים הראשונים של בקשה זו הוא של כ"ק אדמו"ר הזקן, שאמרו או כתבו בעת משפטו¹¹⁴ בפטרבורג. - כמו בשאר מאמרי כ"ק אדמו"ר האמצעי, אין לברר עד כמה נשמר כאן לשונו של כ"ק אדה"ז.

* * *

בקשה זו כתבה כ"ק אדמו"ר האמצעי ביחס עם המלשינות שהיתה עליו. וכיוון שהלשינוהו בסוף חדש תשרי שנת תקפ"ז ותיכף הובילו אותו לעיר וויטעבסק, גם נודע ... אשר בקשה זו היתה קודם שיצא מהמאסר, הרי כל זה קובע זמן כתיבת הבקשה לחדש חשון או תחלת חדש כסלו שנת תקפ"ז בעיר וויטעבסק.

אני טרם אחלה לדבר ולבקש אל אדון הארץ, אבקש מלפני אלקים שיחנני בחסדו וטובו להטות לבבו

¹¹¹ ב"בד קודש" (הוצאת קה"ת נ. י. תשי"ז ובהוצאות שלאח"ז), הוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א ציונים, שינויי נוסחא והערות בשוה"ג, ונעתקו לקמן:

¹¹² תולדות עמודי חב"ד הערה מה.

¹¹³ [ונתבאר במסמכים, שהי' שר הפלכים וויטבסק, מוהילוב, סמולנסק וקאלוגא, שע"ז נאמר "כמעט חלק מעשרה מכל ממשלתו"].

¹¹⁴ עדיין הדבר צריך בירור אם בעת מאסרו הראשון בשנת תקנ"ט (דעת בית רבי ח"א בהערה לסוף פט"ז. וראה שם ח"ב הערה לסוף פ"ב), או במאסרו השני בשנת תקס"א (הרב מלאדי פי"ב).

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

ק
ודעתו אל כל אשר אציע לפני הדרת כבודו, מעט הצעות והקדמות שפירש וביאר אדמו"ר¹¹⁵ צ"ל
ני"ע לפני הקיסר¹¹⁶ פאוויל, בבוא המלשינות שונות עליו, ונתקבל מאד לפניו, ואני בטוח באל עולם הנותן
חן וחסד לנו, ויחנני חסד ואמת בכל דברי¹¹⁷ אלה האמתיים הנאמרים לפניו, למצוא חן וחסד לפניו כל
הימים לפקח עלי בעינא פקחא חיבה¹¹⁸ וחמלה וידמו כל המקטרגים כו'.

א) המלך החכם שלמה אמר (במשלי כד) ירא את ה' בני ומלך עם שונים אל תתערב¹¹⁹, פ"י שמשוה המלך
שלמה יראת השם ליראת מלך בשר ודם שאחת היא ממש, ועל כן אמר ירא את ה' בני ומלך ביראה אחת
בשווה ממש¹²⁰, וביאר עוד ופירש עם שונים¹²¹ שהם האנשים המפרידים ומחלקים ביראת השם ויראת
המלך, לומר שיש הפרש וחילוק ביניהם, אל תתערב עמהם להתחבר יחד, כי בזה ישחיתו נפשך ויסירו
מלבבך יראת השם כי באמת אחת היא ממש, זהו ביאור הפשוט, ועל פי זה נסתעף בתלמוד שלנו הדין
שמצוה לרוץ לראות מלכים¹²² ולברך ברוך אתה ה' בשם ומלכות ברוך שחלק מכבודו¹²³ כו', לפי שיראת
ה' בבחי' מלך העליון מלך העולם, מאיר ונמשך ונתפשט במלך בו"ד, וזהו שחלק מכבודו חלק ממש¹²⁴
מכבודו של מלכותו ית' למעלה¹²⁵ שהיא אחת ממדותיו¹²⁶ הנאצלים מעצמות האור א"ס הפשוט
(וכמשי"ת באות ה'), וזהו ג"כ הטעם שאמר ירמי' הנביא (קאפיטל כ"ט) ודרשו את שלום העיר כו' כי
בשלומה דוקא יהיה שלום לכולם¹²⁷, ולמדו בתלמוד¹²⁸ מפסוק זה שמצוה להתפלל בשלומה של מלכות,
וכל תפלה בהזכרת שם הוי"ו¹²⁹, וזהו ג"כ שפסקו בתלמוד¹³⁰ דינא דמלכותא דינא כמו דין ודת תוה"ק
המבואר בתלמוד, והכל מוסד על יסוד אחד הנ"ל דמה שאמר שלמה ירא את ה' בני ומלך אחד ממש
וד"ל¹³¹.

¹¹⁵ בכת"י א' ובנדפס "אדמו"ר" [וראה אגרות-קודש אדמו"ר הזקן ח"ב עמ' כד-ה ועמ' נ-נא].

¹¹⁶ בכתבי היד "הקיסר יר"ה" והוא טעות דמוכח, כי פאוויל נהרג בשנת תקס"א.

¹¹⁷ בנדפס: "בכל דרכי".

¹¹⁸ בכת"י ב' "בעיני חיבה". ועוד נ"א "בעינא פקחא טובה".

¹¹⁹ להעיר מפ"י אדמו"ר הצ"צ עה"פ (בס' דרמ"צ ח"ב ע' תקכח) ואדמו"ר מהר"ש (תורת שמואל תרכ"ח).

¹²⁰ יש לומר שכופל לדייק השינוי ממה שלא נאמר "ואת המלך" כמו שהוסיף בתרגום. ולהעיר ממו"ק כו, א.

¹²¹ כנראה מפרש מלשון שנים כפירש"י, או שינוי כפי הראב"ע.

¹²² ברכות נח, א. ירושלמי שם פ"ג ה"א.

¹²³ בכת"י תרכ"ב מסיים "לבשר ודם" והוא ט"ס כי אין נוסח ברכה כזו - ראה שו"ע או"ח סי' רכד ס"ח וסדר ברכת הנהנין
לרבנו הזקן פ"ג ס"ט.

¹²⁴ אף שבמלכי אומות העולם אומרים "ישנתן". י"ל שהם משתנים בזה שמה שניתן להם בא בבחי' פירוד משא"כ במלכי
ישראל הדבקים במלך העולם, וכמ"ש בט"ז ומ"א בשו"ע שם (בדפוסים שלא נגע בהם הצענואר). אבל גם להם ניתן חלק
מכבודו של מלכותו. וראה אור התורה - להצמח צדק - ביאור לד"ה מחר חדש ס"ה.

¹²⁵ אולי בכונה מיוחדת בהדגשת מעלת ספי' המל' - לבטל הטענה על אדה"ז על שמבאר בדרושו שמדת המלכות היא בחי'
אחרונה וכו' (בית רבי ח"א פט"ז).

¹²⁶ בכת"י ג' "אחת עם מדותיו". ואולי יובן עפ"י הרמב"ן היא עמהם באחדות ואינה עמהם באצילות ונתבארו דבריו
בשלי"ה בסוף ההקדמה ד"ה ולשלמות הענין, בלקו"ת שה"ש ביאור ד"ה שחורה אני ס"ב, בד"ה ויהי הוא טרם כלה דשנת
תרנ"ט.

¹²⁷ אולי צ"ל "יהי לכם שלום" כלשון הכתוב וכמו שהוא לקמן סוף פ"ו.

¹²⁸ אבות פ"ג מ"ב ובפירש"י ומחזור ויטרי שם.

¹²⁹ כנראה צ"ל "הוא", כי מצינו תפלה בלא שם הוי"ו - ראה ברכות לד, א. בכת"י ד הנוסח: שם ומל'.

¹³⁰ גטין יוד, ב.

¹³¹ בכת"י ד': ומלך שניהם ממש א' וד"ל.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

קא

ב) ומעתה¹³² יש להבין שורש הענין וטעם הדבר הנ"ל במ"ש ירא את ה' בני ומלך כו' וכל הדינין המסתעפים מזה כנ"ל והוא עפ"י יסוד חכמת הקבלה האמיתית המבואר בזוהר הקדוש וספרי הקבלה בענין עשר ספירות דאצילות שנאצלו מעצמות אור אין סוף ב"ה¹³³ וכו', וידוע שהם מצויירים בספרי האמת דרך כלל עפ"י הלוח, בציור ג' קווין ימין ושמאל ואמצע וספירת מלכות עומדת תחת הקו האמצעי¹³⁴ דת"י¹³⁵ דוקא כזה

	כתר	
חכמה	דעת	בינה
חסד	תפארת	גבורה
נצח	יסוד	הוד
	מלכות	

וביאור ענינם מבואר מעט בספרי הקבלה דקו הימין בכלל מורה על בחינת החסד, וקו השמאל בכלל מורה על בחי' הגבורה בחי' הדין, וקו האמצעי בכלל הוא בחי' הממוצע הכולל לבי' הקוין דחסד וגבורה שבימין ושמאל, והוא הנקרא קו היושר¹³⁶ שהולך ביושר ומיצוע בלי נטיה כלל לימין ושמאל, וכמו קו המשקולת שמכריע לשני הפכיים, לבלתי יכריע קו הימין לשמאל ולא השמאל לימין אלא עומד בשוה ממש, שאז המשקל מכוון במיצוע ממש¹³⁷ מבין ב' הפכיים ממש כידוע.

וביאור¹³⁸ הדברים הללו¹³⁹ עפ"י חכמת הקבלה זהו שמובן בציור אדם שנעשה בצלם אלקים, וכמו שמבואר (איוב י"ט) בפסוק ומבשרי אחזה אלוה כו', שיש בו ציור כל השלשה קוין הנ"ל והיינו בגי' מקומות בשכל שבמוחו ובמדות שבלבבו ובמעשה שברגליו¹⁴⁰, והן ג' מדריגות חב"ד חג"ת נה"י כידוע בספרי הקבלה. וביאור ענינם¹⁴¹ בכללות יובן לכל אדם, בכל איש שיש¹⁴² בשכלו הטייה לחסד או לדין, כמו מי שטבע כח שכלו נוטה רק כלפי חסד לדון כל דבר לזכות וחסד אף ברשע ורע לגמרי ימצא צד זכות וטוב עד שיוכל להצדיקו, ולהיפך יש מי שנוטה כח שכלו כלפי גבורה לדין וחוב לדון הכל לחוב עד שיוכל להרשיע גם את הצדיק למצוא בו רע כו', ושני מדות האלו שבשכל הם שני הפכיים בשני קצוות רחוקים בתכלית כריחוק טבע האש ממים, וכמו חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו¹⁴³, להיפך יש חכם משכיל רק

¹³² שם : א) ומעתה.

¹³³ בנדפס : "מאוא"ס ב"ה מעצמותו".

¹³⁴ **הקו האמצעי דת"י ... כתר :** אין בזה סתירה, כי בדרוש-מכתב זה מבואר איך ש"הכתר (הוא) ע"ג קו האמצעי ... רצון הפשוט שבעצמות הנפש" (לקמן פ"ז).

¹³⁵ בנדפס "דתפארת".

¹³⁶ בכת"י ב' "קו הישר".

¹³⁷ בנדפס "במיצוע נכון".

¹³⁸ בכת"י ד' : ב) וביאור.

¹³⁹ בכת"י ב' "וביאור הענינים דרך כללי".

¹⁴⁰ בכת"י ב' "ידיו ורגליו".

¹⁴¹ מה שהם בציור ג' קוין.

¹⁴² בכת"י ב' "שיש בכל אישי".

¹⁴³ ירמ"ד ד, כב.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

קב

להטיב, וכמו בסנהדרין היו מחייבין ומזכין ומכריעין (כמשי"ת), וכח הדעת הוא בחי הממוצע¹⁴⁴ הנמדד ונשקל בשיקול השווה שלא להטות כלפי חסד יותר מדאי ולא לדין ביותר רק כפי המזיגה הנכונה מבי הפכים אלו כמזיגה שנעשית מהרכבת ב' יסודות הפכים כאש ומים (וכשנ"ת), והוא הנק' משפט אמת דווקא לפי שמיצוע הטוב הזה הוא אמיתית של כל דבר המשפט כמו שהוא בלי נטיה כלל לימין או לשמאל רק כפי האמת כו', וכמו שנשקל דבר במאזנים כידוע, משא"כ שכל המטה כלפי חסד לבדו אינו נק' אמת לפי ששכל וסברא המנגדת לו במה"ד וחוב סותרו, וכל דבר שנסתר אינו אמת המתקיים, וכן מדה"ד אינו אמיתי לפי שמדת החסד סותרו, רק מידת המיצוע נק' אמת המתקיים למעשה דווקא כידוע, וכמו"כ יובן בג'¹⁴⁵ מדריגות כאלו שבשכל ומוח שנק' חב"ד יש ג"כ בלב, והן ג' מדות שבלב כל אדם בפרט בהנהגתו עם בני אדם ובביתו, ובכלל ג' מיני טבעיות שבבני"א א' מדת הטוב וחסד שבלב זהו רק להתחסד ולהטיב לכל הבריות וזהו תענוגו, עד שישפיע חסדו וטובו גם לרעים כמו לטובים ממש ולשונא כמו לאוהב, שאינו חפץ רק לטוב וחסד ולא רע כלל, ולהיפך ממש יש אדם שטבעו רק להרע ולעשות בפועל רע וזהו תענוגו ולא חפץ בטוב ומתנהג גם כן עם בני"ב ובני"א, והם ב' קצוות רחוקים בתכלית כנ"ל בחו"ג¹⁴⁶ שבשכל, עד שמסתעף מבי' מדות אלו ב' מיני אדם א' הנוהגים בחסד וטוב, והבי' הנוהגים בפועל רע שהם העושים רע וגוזלים בני"א, כמו בבהמות וחיות יש טורפים ומזיקים ויש בהמות וחיות שגומלין חסד זע"ז כידוע, ובי' מינין הללו אינם ביושר הנכון כי בבחי' החסד יחלוף הרע בטוב ובבחי' הדין יחלוף הטוב ברע ואין זה אמת כלל, אבל המיצוע מבין שניהם במזיגה יפה וברורה הוא שנק' אמת כנ"ל בבחי' הדעת שהוא בחי' האמת שבשכל, וזהו שארז"ל¹⁴⁷ איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושי ותפארת לו מן האדם, פי' כי מדת האמת הזה שהוא המיצוע וההכרעה נק' בסה"ק מדת הת"ת והיא בחי' הדעת והת"ת שהן בקו האמצעי דוקא שכוללי לבחי' חו"ג שבבי' הקוין דימין ושמאל כפי שמצוייר בציוור הנ"ל.

ג) וביאור הדברים¹⁴⁸ למה נקרא בשם תפארת כי כמו כן יש בציוור המראות והגוונים ציוור המראה לבן המורה על בחי' החסד והטוב והמראה גוון אדום מורה על בחי' הדין כדס שהוא אדום, וכאשר נעשו הגוונים במיזוג יפה נכלל¹⁴⁹ משני מראות אז נראה היופי והתפארת מורה על טעמו כגוון התפוח שמראה על טעמו, וגם בטעמים דאוכל וכל צומח¹⁵⁰ יש ב' מדות חסד וגבורה שהוא מר ומתוק והממוצע שהוא טעם הממוזג ומעורב מבין שני הפכים יחד, וכן בקול ערב לנפש מאוד כידוע בנגונים שבחכמת המוזיקה שהוא עיקר היופי והעריבות בקולות הממוזגים יחד, וכמו כן ביסודות הגשמיים דאש ומים יש ממוצע הממוזג מאש ומים יחד כידוע בספרי הטבע. וכן בסממנים יש עשבים ודברים טובים שמחיים ויש עשבים ודברים חריפים שמזיקים, ויש בחי' ממוצע שממוזג ומעורב כלול משני הפכים ועל זה יסוד הרפואה במזיגה נכונה לפי הצורך לחולי קור וחום כו', וכן כל חלקי הדומם והצומח והחי ממוזגים בשני הפכיים דחסד וגבורה, וכמו בשכל ומדות באדם כנ"ל. והנה זה הממוצע שכלול במזיגה טובה מבי' הפכיים דחו"ג הוא שנקרא אמת כו' ונקרא תפארת כנ"ל, וכמו שאנו רואים היופי וההידור הוא בעירוב הגוון דלובן ואודם במזיגה טובה ויפה ונכונה בציוור, ובלובן לבדו אין יופי והידור כלל וכן באודם לבדו אין יופי, רק בהתכללותם יחד בציוור נאה הוא שנקרא תפארת והידור, וכן במזיגת הקולות בטוב נקרא קול נעים

¹⁴⁴ בכת"י א' ובנדפס "המיצוע".

¹⁴⁵ בנדפס "ג". ואולי צ"ל "דג".

¹⁴⁶ בכת"י ב' ובנדפס "כנ"ל בחו"ב" - והוא ט"ס דמוכח כי לא נזכר לעיל חו"ב.

¹⁴⁷ אבות פ"ב מ"א.

¹⁴⁸ בכת"י ב' "וביאור הענין".

¹⁴⁹ בנדפס "בלול".

¹⁵⁰ בכת"י ב' "שאוכלים מצמח". ושניהם צע"ק.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

קג

ומהודר, וכן במזיגת מיני הדומם והצומח ובהידור הגוונן כתפוח כמ"ש כתפוח בעצי היער¹⁵¹ וכה"ג. וכן במדת התפארת במדות דחסד וגבורה ההפכיים כשהוא מתנהג במזיגה יפה משניהם יחד, וכן במדות שבשכל לחסד ולדין דרך אחד הוא, שמן השכל שבמוח נמשך למדות שבלב, וז"ש איזו היא דרך ישרה כו' כל שהיא תפארת דווקא לעושיה במזיגת המיצוע כנ"ל ואז תפארת לו מן כל האדם בשבח גדול.

ד) אך¹⁵² הנה עדיין יש להבין שורש הדברים מאין יוכל להיות בחי' התכללות המיצוע הנ"ל מדבר והיפוכו נמנגדו בתכלית בב' קצוות רחוקים מאד כחסד וגבורה שבשכל ומדות, ובחי' וצומח ואש ומים וכה"ג. הנה בהכרח לומר שאין ב' המדות חסד וגבורה ב' הפכים פשוטים אלא מורכבים, וביאור הענין ידוע ההפרש שבין פשוט למורכב שהפשוט לא יסבול הפוכו המנגדו כלל¹⁵³, והמורכב יסבול הפוכו דווקא, כמו¹⁵⁴ מים ואש שאינם פשוטים בלתי מורכבים זה מזה, שאם כן לא היו מתחברים יחד במיצוע כלל, אלא האש יש בו חלק מחלקי יסוד המים והמים יש בו חלק מחלקי יסוד האש¹⁵⁵ דווקא כידוע בספרי הטבע, וכמ"ש בסי' יצירה¹⁵⁶ הוציא אש ממים ומים מאש כו', וכמו כן בכל התחלקות דב' הפכים כטעמים בצומח מר ומתוק חריף ורך, כמו בסממני הרפואות יכול לחיות המסוכן כנ"ל, כי יש טוב ברע ורע בטוב, וכן מתוק במר ומר במתוק, וכן בקור וחום, וע"כ יוכל להיות שיבואו בבחי' מיצוע ומזיגות בדבר אחד ישכנו¹⁵⁷, וכן המזיגות והתערבות שעושין בדי' חלקי יסודות אש רוח מים עפר כידוע, וכמו כן יובן בסיבת התכללות דמדת האמת שנקרא תפארת שממוזג משני הפכים דחוי"ג יחד כנ"ל, זהו בא מצד שכלולים כל אחד מהיפוכו המנגדו דוקא, וכמו שאנו רואים שיש בחסד מדת הדין דוקא, כמו המשלם לשונאו חסד כדי להאבדו, כמו אם רעב שונאך האכילהו לחם כו' כי גחלים אתה חותה¹⁵⁸ כו', הרי עושה ומלביש דין קשה בלבוש של חסד דוקא, ולהיפוך אם מכה¹⁵⁹ את בנו ועושה לו יסורים כדי להיטיב דרכו שמלביש חסד בדין (ונקרא גבורה שבחסד או חסד שבגבורה) כידוע, ומזה אנו רואים שיכול להיות שלוח לרשעים, כי זהו מדת הדין המלוּבש בחסד לשלם להם עבור מעט הטוב שבהם כדי להאבידם בעוה"ב, ויסורים לצדיקים ליתן להם העונש עבור מעט הרע שבהם לזכותם לעוה"ב שזהו בחי' חסד שנעלם ומלוּבש בדין קשה ביסורים, וכ"ז מורה שיש בחי' התכללות דחסד וגבורה, שמזה יבוא מדת המיצוע כנ"ל, והוא שמסתעף

¹⁵¹ שה"ש ב, ג. וראיתו מהכתוב י"ל עפמ"ש בזוהר (ח"ג קלג, ב) כתפוח בעצי היער וגוי' מה תפוח זה כליל בתלת גווני כו'. וראה ג"כ זח"א (פה, א) וזח"ג (רפו, ב) - ולכאורה יש להקשות משמות רבה (פ"יז, ב) כתפוח כו' מה תפוח זה נראה לעין בלא כלום כו'. - אבל תפוח זה שני פירושים בו: א) כפשוטו, ובזה מדבר בזוהר. ב) אתרוג (תוד"ה פ"ו שבת פת, סע"א) ולפירוש זה מדבר בש"ס ומדרש.

¹⁵² בכת"י ד' - נכלל כ"ז בפרק ג'.

¹⁵³ לכאורה קשה דאם כן איך נעשת ההרכבה הראשונה. וי"ל: א) דהרכבה הראשונה אינה מהיפוכו, אלא ממדריגות מדריגות בבחינתו גופא, וכיון דשוב אינו פשוט יכולות להתחבר אח"כ מדריגות הקרובות שבהפכים כמו אש ומים, שבחסד וגבורה (החסד שבגבורה עם הגבורה שבחסד). ב) הרכבה הראשונה נעשית גם מהיפוכו על ידי הבורא המפליא לעשות. - ושני האופנים ישנם, וכמו שמוכח בתורת חיים ד"ה בראשית ברא (השנל) פרק יט ואילך ובשער היחוד פרק כ ואילך.

¹⁵⁴ בכת"י ד': דוקא כי פי' מורכב היינו שהדבר מורכב מהפוכו המנגדו דוקא כמו.

¹⁵⁵ צ"ע ממ"ש בהלי' יסודי התורה (פ"ד ה"א): כל א' מארבע יסודות אינו מחובר אלא מגולם וצורה בלבד. ובעץ חיים שער נ' פ"י: היסודות עצמן הי' בהם הרכבה א' שהוא חומר וצורה אלא שהם פשוטים. ובחובת הלבבות שער היחוד פ"ו (הובא בסי' החקירה להצמח צדק ח"א פ"ז. עיי"ש): היסודות הארבעה נמצאם מחוברים מחומר וצורה. ועוד. - ויש לחלק, לכאורה, בין היסודות ואש ומים שלנו (ראה רמב"ן בראשית א, א), או לומר שאחר כך נעשית ההרכבה גם בדי' יסודות (ראה יסוה"ת שם ה"ו) אבל אין ליישב זה בספרים הנ"ל. עיי"ש.

¹⁵⁶ צ"ע כי לא מצאתיו. וראה בפ"א שם "ארבע אש ממים" ובפ"ג מ"ב (בדפוס מנטובה) "שהאש נושא מים".

¹⁵⁷ בכת"י ד': אחד יחד ישכנו.

¹⁵⁸ משלי כה, כא-כב.

¹⁵⁹ בנדפס "אב מכה".

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

קד

מצד התערבות טוב ורע¹⁶⁰ שנעשה ע"י חטא¹⁶¹ אדם הראשון שאכל עץ הדעת כידוע, עד שאין טוב שאין בו רע בהעלם, ואין רע שאין בו טוב בהעלם, ולכן צריך אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה¹⁶² ממש, לפי שיש ברע זה טובה ממש בהעלם והבירור בהם הוא בחי' רחמנות והאמת כנ"ל (אות ב'), שנקרא דעת ותפארת, ואם אין דעת אין הבדלה ובירור בין טו"ד אמת ושקר, וזאת כל עבודת האדם השלם בדעתו ומדותיו¹⁶³ שיהיו שכלו ומדותיו בבחי' הבירור בתכלית המיצוע הנ"ל.

ה) ועם¹⁶⁴ כל הצעה הזאת הנ"ל המובנת לעיני בשר בשכל אנושי בדי' חלקי דצח"מ יובן מזה למעלה בדמיון¹⁶⁵ וציור עיני השכל, כמ"ש איוב ומבשרי אחזה אלוה לפי שבצלם אלקים עשה את האדם שנעשה בציור גי' קוין דע"ס דאצילות העליונות בגי' מדריגות דחב"ד כנ"ל, והוא ענין הידוע בע"ס דאצילות הכללות איך שנאצלו מן המאציל, שענין אצילות כמו ויאצל מן הרוח¹⁶⁶ שזהו ענין שנקרא הפרשה והבדלת אור קטן מגדול כאור הניצוץ מן השלהבת, כך הן ע"ס שנקראו בשם אורות עליונים, ואמנם אין הדמיון כאור גשמי ח"ו כי אין ערוך כלל רק בדרך משל, אלא כמו כחות האדם שלמטה, שהשכל שבמוח חלק קטן מסתעף מעצם הנפש שהוא אור פשוט בתכלית, וכן המדות שבשכל ורצון והמדות שבלב היו כלולים בעצם הנפש בביטול המציאות¹⁶⁷ לגמרי, רק שיצאו מבחי' העלם שבנפש לגלוי התחלקות כ"א במציאות ומהות בפני עצמו, כדי שיתנהג בשכלו ומדותיו למעשה¹⁶⁸ בכל צרכיו, כך יובן למעלה שזה שאמר במאמר אליהו ז"ל אנת הוא חד ולא בחושבן¹⁶⁹, חד באחד פשוט האמיתי ולא בחושבן י"ס כלל, וכמו שמסיים אנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא כמו החכמה שבאדם שכלולה ומתאחדת בעצם הנפש כו', וכן מדת החסד וכה"ג, רק שהאציל י"ס מן ההעלם לגילוי כדי לאנהגא בהון עלמין כו', כמלך בשר ודם שמנהיג מדינתו במיצוע נכון מבי' המדות דחוי"ג שבשכלו ומדותיו שנקרא אמת ונקרא תפארת כו', שיש בו התכללות מכל ההפכיים דחוי"ג יחד במזיגה יפה ונכונה כנ"ל. ובכל זה יובן ביאור הענין של ספירת המלכות שמצייר בציור הנ"ל שעומדת תחת הקו האמצעי דת"י כנ"ל, כי הנה איתא בספרי הקבלה דגם שמדת מלכותו ית' הוא ספירה אחרונה דע"ס הנאצלים מאוא"ס ומקבלת מגי' הקוין, על כל זה במדה זו דוקא עיקר השפעת אלקות לכל הברואים ועולמות העליונים הרוחניים כמלאכים וחיות הקדש דבריאה ויצירה ועי' שרים שלמעלה שבעולם העשי' שמקבלים ממלי' דעשי'¹⁷⁰ עד השפעה הרוחניות דדי' יסודות ארמ"ע שנמשך בהרכבת די' יסודות גשמיים בדי' חלקי דומם צומח חי מדבר, שבזה הוא כל עיקר סיבת שינויים וחלופים שאנו רואים בעליות וירידות בבני אדם¹⁷¹, כמו בעושר ועוני שהן חיי צער

¹⁶⁰ צ"ע השייכות לכאן. ואולי כוונתו לבאר עוד מעלה במדת האמת שמתקנת גם כן מה שנתקלקל ע"י חטא עץ הדעת. אבל הלי' צ"ע קצת. - ואולי יש ג"כ רמז להמלשינות, שהמלשינים רצו לערב רע בטוב וע"י מדת האמת יתברר.

¹⁶¹ ראה תו"א ד"ה ויאמר ה' אלקים. תו"ח ד"ה והנחש.

¹⁶² ברכות נד, א.

¹⁶³ בנדפס "בדעת ומדות".

¹⁶⁴ בכת"י די' : ד) ועם.

¹⁶⁵ בנדפס "מדמיון".

¹⁶⁶ במדבר יא, כה.

¹⁶⁷ בנדפס : "במציאות".

¹⁶⁸ בכת"י בי' "ויעשה".

¹⁶⁹ בהקדמת תקוני זוהר.

¹⁷⁰ בנדפס "ממלי' דמלי' דעשי".

¹⁷¹ בכת"י בי' "בעולם".

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

קה

וחיי נחת שפלות ועליות מזמן לזמן, כי השי"ת עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם לשלם לאיש כמעשהו¹⁷² בהשגחה אלקית פרטית, כמ"ש דהע"ה משמים הביט ה' כו', המבין אל כל מעשיהם כו'¹⁷³.

ו) והנה¹⁷⁴ אמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט¹⁷⁵, דקדק לומר משפט דוקא דמדת משפט¹⁷⁶ הוא מדת המיצוע הנ"ל שממוזג וכלול מבי הפכים דחוי"ג בכמה ריבוי אופנים שונים דוקא, והוא בחי' מדת המלכות למעלה שנקרא מלך על כל העולמות עליונים ותחתונים עד עוה"ז השפל שע"ז אמר מלך במשפט יעמיד ארץ¹⁷⁷ במשפט דוקא במדת המיצוע שנק' אמת לא בחסד לבד או בדין לבד, כמו מלכותא דארעא¹⁷⁸ שכפי ערך ממשלתו הגדולה על כל המדינה שיש במדות הנהגות מלכותו בחי' התכללות דחוי"ג, שאם יאיר בחסד יותר מדאי ירבו הגזלנים ועושי מרמה ועול ואיש את רעהו חיים בלעו, ואם יאיר ויתנהג במדת הדין יותר מדאי ירשע גם את הצדיק¹⁷⁹ כנ"ל שיבקשו להאביד גם את הצדיק כרשע וישפוך דם נקי הרבה, ע"כ אמר מלך במשפט יעמיד ארץ דוקא בחי' המיצוע שנקרא אמת הוא יעמיד ארץ להעמידם ולקיימם בארץ, ואין ראוי ושייד זה במדת משפט המיצוע על הרוב בבחי' אמת לאמיתו רק במלך לבד ולא בשאר אדם זולתו, והוא לפי שמאיר בו ממדת מלכות דאצילות, שהיא ספירה אחרונה דע"ס דאצילות שעומדת תחת קו האמצעי כנ"ל, והוא מה שנמשך למעלה בה כל המשכות במדה הזאת מגי הקווין שהן ג' מדות דחוי"ג הכלולות במדת התפארת כנ"ל הנק' אמת, ומהתכללות ומזיגה זו בא ונמשך במדת המלכות שלו להנהיג כל העולם בחסד ודין במיצוע, כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע ממש והיינו מטעם הנ"ל. במ"ש ירא את ה' בני ומלך ששוה יראת ה' בבחי' מל' דרקיע עליון עם יראת המלך שלמטה, עם שונים המחלקים ומפרידים ביניהם אל תתערב כי יפרידו אותך בזה מיראתו כי אחד הוא ממש, לפי שמאיר מאור מל' העליון האלקי במלך שלמטה שבמשפט של אמת דוקא יעמיד ארץ כנ"ל כמ"ש הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט כו' ולזה הטעם מצוה להתפלל בשלומה של מלכות כי זהו נמשך משלומה של מלך העליון שנק' מלך שהשלום שלו¹⁸⁰ כידוע, וזהו ודרשו את שלום העיר כו' כי בשלומה דוקא יהי' לכם שלום, שממנו יבוא אור ושפע שלום לכל אדם מטעם הנ"ל, וזהו ג"כ הטעם שפסקו בתלמוד דינא דמלכותא דינא כדין ודת המלך העליון בתורתנו הקדושה, וזהו גם כן הטעם שחייב לברך בראיית המלך בשם ומלכות ברוך שחלק מכבודו העליון כו' וד"ל.

ז) ועכ"ז¹⁸¹ יובן מ"ש דוד המע"ה מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה משרים¹⁸², דקדק ואמר מלפניך דוקא משפטי יצא ולמה לא חפץ במשפט השופטים הממונים, וגם הטעם מ"ש לפי שענין דוקא תחזינה משרים ולא עיני דיינים אחרים זולתו, ולהבין טעם ושרש הדברים הנה יובן ומבואר ממילא עפ"י הצעות והקדמות הנ"ל שנתבאר מזה פ"י מ"ש שלמה ירא את ה' בני ומלך כנ"ל ומ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ

¹⁷² לי הכתוב ירמי' לב, יט.

¹⁷³ תהלים לג, יג-טו. ואולי הביא גם הכתוב משמים הביט גוי' כי שמים אש ומים, בפרט הוא תפארת (זח"א לא, ב. זח"ב קעה, ב).

¹⁷⁴ בכת"י ד: ה) והנה.

¹⁷⁵ דברים לב, ד.

¹⁷⁶ בכת"י א' "דמדות במשפט".

¹⁷⁷ משלי כט, ד.

¹⁷⁸ ברכות נח, א.

¹⁷⁹ ראה ב"ר ספ"י"ב.

¹⁸⁰ כמה פעמים בשיר השירים רבה וראה ג"כ שבועות לה, ב.

¹⁸¹ בכת"י ד': ו) ועכ"ז.

¹⁸² תהלים יז, ב.

מלך דוקא מטעם הנ"ל וד"ל, וביאור הדבר להיות מבואר למעלה בענין מלך במשפט יעמיד ארץ שמדה זו שנק' מלכות לא ימצא ולא יתואר בזה רק המלך דוקא, להיותו כלי מוכן לאור מדת המלוכה העליונה שממוזגה וכלולה מבי הפכים דחסד ודין שבמידת המיצוע הנ"ל, עד שאין במדת המיצוע הנ"ל נטי' לימין ושמאל רק כפי המדה הנכונה וברורה בתכלית שנק' משפט אמת דוקא כנ"ל, וע"כ ביקש דוד המע"ה מלפניך משפטי יצא דוקא ולא יבא במשפט דיינים ושופטים הממונים לדין כי יחייבוהו ויזכוהו ביותר מכפי המדה ולא יכוונו אל נקודת האמת כמו שהוא במיצוע הנבחר ונברר, כי האדם יראה לעינים¹⁸³ אבל המלך המשפט יראה ללבב כי בוחן לבות וכליות הוא להבחין בין טוב לרע האמת ושקר וידין הדבר כמו שהוא לאמיתתו דוקא בלי נטי' ימין ושמאל כלל אפילו כמלא נימא, ולפי שדוד היה בטוח בזכות וישרות¹⁸⁴ נקודת אמיתת לבבו כמ"ש בחנת לבי צרפתי כו'¹⁸⁵ ע"כ אמר מלפניך משפטי יצא ויצא זכאי כפי שיבחין ונכון לבבו, ולא יוכלו לראות זה דיינים אחרים זולתו, שזהו פי' הטעם כי עיניך תחזינה משרים דוקא, כידוע בסה"ק דשורש הראשון להתחלקות הנטי'¹⁸⁶ דחסד ודין לימין ושמאל בשכל ולב כנ"ל בציור ג' קוין דחב"ד חגי"ת כנ"ל הוא בבחי' הכתר שע"ג קו האמצעי שהוא בחי' רצון הפשוט¹⁸⁷ שבעצמות הנפש כמו שהוא טרם שיתחלק לבי' הטיות רצון דחסד ודין להטות בשכל ולב כנ"ל, ומשם הוא נמשך התחלקות תחלה בבי' עינים דוקא שבטבע הסתכלות העין לראות בטוב ורע שישתעף מצד העצמיות דאדם דוקא, כמו האב על בנו יראה בעין טובה רק לחסד לבד עד שגם במעשיו הרעים ידון אותו הכל לטוב ולזכות כי עינו עין טובה עליו לבד, וכן באהבת עצמו שאנו רואים שאין אדם רואה חוב לעצמו כלל ואף בפשעיו הגדולים יכסה בזכותו, ולהיפך השונא¹⁸⁸ שבא מצד העצמיות יראה רק בעין רעה לדון בשכלו רק לחוב ולהרשיע גם את הצדיק, ונמצא בהסתכלות דבי' עינים ימין ושמאל תלוי באופן הוראת דין השכל¹⁸⁹, ולהטות בסברא וטעם גלוי לזכות או לחוב, ומזה נסתעף ג"כ כל חסד ודין בלב (בל"א ווי מען קוקט אן די זאך אזוי ווערט דער לערנונג¹⁹⁰ אין שכל כו'), וזהו הטעם שאמר כי עיניך כו', כי המלך המשפט שלמעלה בא בהתחלקות¹⁹¹ דחוי"ג שבבי' עינים בהתכללות ומזיגה כאחד בבחי' המיצוע שהוא היושר והאמת כמו שהוא בעצם בלי נטי' ימין ושמאל כנ"ל, וע"כ עיניך דוקא תחזינה משרים שהוא בבחי' המישור והיושר שממוצע וממוזג מבי' ההפכים דהסתכלות עין טובה ועין רעה חסד ודין שהוא בחי' משפט אמת הנ"ל שאין זה רק במלך דוקא מטעם הנ"ל, כי נעוץ תחלתן בסופן¹⁹² בחי' הכתר שלמעלה מחוי"ב וחוי"ג הוא שמאיר במלכות סופא דכל דרגין שנק' כתר מלכות, שזה שאמר מלפניך משפט יצא וכנ"ל כי עיניך תחזינה משרים וכנ"ל, ואחר שענין תחזינה משרים במשפט אמת אזי ממילא כשיבא משפטי לבית דין של מעלה ידונו גם הם בשכלם ומדותם¹⁹³ כפי שיאיר בהם משפט מדת מלך כו'.

¹⁸³ שמואל א' טז, ז.

¹⁸⁴ בכת"י א' ובנדפס "וכשרון".

¹⁸⁵ בהמשך לכתוב מלפניך משפטי גוי' - תהלים יז, ג. ואולי צ"ל תיבת "כו" אחר תיבת "לבי", להחליף התיבות "פקדת לילה" אשר בקרא. אף כי דרך הוא לקצר (תוד"ה ונתן שבת קכח, א).

¹⁸⁶ בכת"י ב' "להתחלקות העצמי".

¹⁸⁷ בנדפס "רצון העליון".

¹⁸⁸ בכת"י ב' "השנאה".

¹⁸⁹ בנדפס "דבהסתכלות דבי' עינים ימין ושמאל תלוי בו באופן הוראת עיני השכל". ושתי הלי' צע"ק. ואולי צ"ל "אופן במקום "באופן".

¹⁹⁰ בנדפס "דער קלערונג".

¹⁹¹ בנדפס "הוא בהתחלקות".

¹⁹² ספר יצירה פ"א מ"ז.

¹⁹³ בהכת"י "בשכלם ומהותם".

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

קז

ח) ואחר¹⁹⁴ כל הצעות הנ"ל אבוא לענין שאלתי ובקשתי, כי הנה מבואר למעלה בביאורי הפסוקים דשלמה ודוד אביו המלכים הקדושים והחכמים האלקיים שהי' שורה בהם מבחי' מל' העליון ממש, שכך הוא בהמשכת אור אלקי במלך שלמטה בכל דור ודור, מזה יובן ממילה שגם בהסתעפות הארה השלישית מאור פני מלך התחתון להשרים הגדולים שלו שנקראים שרי מלוכה המנהיגים ממשלת מלכותו¹⁹⁵ הרי לכל אחד ואחד חלק מיוחד יאיר מאור האמת ומשפט שבמלך עצמו ממש מאור העליון שבבחי' מלכות העליון שמאיר מכבודו למלך שלמטה בלי הבדל כלל, ולזאת יובן ממילא שהארת אור האמת מעוז מלך מאיר בהוד כבוד מעלתו בחלק עוז ממשלתו שניתן לו מאדוננו הקיסר יר"ה כמעט חלק מעשרה מכל ממשלתו הרמה יתרומם ויתנשא למעלה בכפלי כפליים, ואם כן ודאי עיניו תחזינה משרים להבחין ולהבדיל בין הטוב והרע אמת ושקר ולו משפט הבחירה וההבדלה הזאת בחוש הטבעי יותר מכל איש שר ושופט זולתו מטעם כל הנ"ל במ"ש דוד המלך ע"ה מלפניך משפטי יצא כו', וכמ"ש שלמה בנו ע"ה ירא את ה' בני ומלך כו', וע"כ למשפטו דווקא אני חפץ שיצא מאתו שיכוון נקודת האמת לאמיתתו כי עיניו תחזינה משרים בלי נטיות ימין ושמאל כלל, ואני מקבל על עצמי באהבה וברצון כדין ומשפט מלך עליון, ומובטחני בתום לבבו בכל דרכיו ושביליו יוציא כאור משפטי ויחנני ברוב חסדו וטובו לפקח עלי בעין טובה לחסות אותי בצל כנפי חסדו להסיר מעלי כל קטרוגי שוא ולא יקובל לפניו עוד וד"ל.

סו

רבינו לא' מהחסידיים

[אדר-ניסן תקפ"ו?]

שלשת המכתבים שלפנינו נדפסו בס' אגרות קודש אדמו"ר האמצעי ח"א (אגרות כח-ל), ושלשתם נכתבו בקיצור וברמז, ולא נתברר תוכנן אל נכון; מ"מ יש קצת משמעות שנכתבו שלשתם בתקופת אדר-ניסן תקפ"ו, בתור מענה על החקירות ודרישות שהתנהלו באותה תקופה, בעיירות קאפוסט ארשא שקלאוו ומוהילוב:

א) בשני המכתבים הראשונים נראה, שנכתבו בשעה שחששו שהמושל האוואנסקי רוצה להעביר את נושא המלשינות אל הממשל העליון בפטרבורג, ולפני העברתו לשם בר"ח סיון תקפ"ז (כדלעיל מסמך נא). במכתב שלפנינו כותב: "רוח המושל עלה ... להביא הדבר למעלה", ובמכתב הבא כותב: "להיכן ילך הענין אם לפ"ב [לפטרבורג] או לקאמיט' [לועדה]".

ב) בשלשת המכתבים מדובר במכתב בקשה, או מכתב מענה למלשינות, שכתב רבינו בכתב-ידו-הקדושה בלשון-הקודש, ושלחו אל החסידיים העוסקים בנושא, על מנת לתרגמו, או להכין עפ"ז מענה ברוסית, ומסביר במכתבים אלו את טעמו ונימוקו בסידור המענה. במכתב שלפנינו כותב: "מוסג"פ מכתב נידון גוף הענין, טעמי ונימוקי ...". במכתב הבא: "יקרא אהו' מכתבי שמוסג"פ ... הועתקו מגוף כת"י שלי". במכתב שלאחריו: "כמבואר ברשימה, ובידם לגרוע ולהוסיף כחכמתם".

ג) כבר נתבאר במבוא שעדיין חסר לנו חלק גדול ממהלך המשפט, שאחרי המאסר בוויטעבסק. מ"מ מהחלק שבידינו ידועות לנו מהתקופה הזאת רק החקירות ודרישות שנוהלו ע"י בית משפט השלום בבאבינאוויטש, ע"י שליחים ובאמצעות הממשל ובתי המשפט בליובאוויטש קאפוסט ארשא שקלאוו ומוהילוב. אם כן יש מקום לשער, שגם המכתבים שלפנינו נכתבו בקשר לחקירות ודרישות הנ"ל.

ד) לעיל מסמך ל מסופר שב-12 בפברואר 1826 (י"ז אדר תקפ"ו) נשלחה ההוראה למחוזות קאפוסט, ארשא, שקלאוו ומוהילוב, לחקור את החסידיים בנושא הזה. במסמך לט מסופר שלפני י"ב ניסן כבר התקבלו התשובות מקאפוסט ובמסמכים מ-מא מסופר שלפני י"ז אייר כבר התקבלו

¹⁹⁴ בכת"י ד: ז) ואחרי.

¹⁹⁵ להעיר מהא דגם עליהם מברכים כו' (מג"א לשו"ע או"ח סרכ"ד סק"ה), והא דלא הביאו כאן, י"ל שהוא 1) מפני שברכתם בלא שם ומלכות. 2) ועיקר - כיון דאדה"ז לא הביאו בסדר ברה"י שלו (פ"יג ס"ט) משמע (לכאורה) דלא ס"ל.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

קח

התשובות משאר המקומות הנ"ל. א"כ יש מקום לשער אשר המכתבים האלו, שבהם כותב לחסידיים איך להשיב, נכתבו בין החדשים אדר - ניסן.

ה) ממה שכותב בתחלת המכתב הבא "המתנתי על ידיעה ממאהליב", נראה שנכתב אחרי שהעביר המושל חאוואנסקי את נושא המלשינות אל ממשל מוהילוב, בי"ט כסלו תקפ"ו (כדלעיל מסמך כה). וממה שמזכיר בו את הניירות משקלאו וארשא נראה לכאורה, שנכתב בתקופת חקירת החסידים בשקלאב וארשא בחדשים אדר - ניסן תקפ"ו (כדלעיל מסמך לג ואילך).

ו) גם התוכן מורה שהוא קשור לאותן חקירות, כפי שיוסבר בהערות שבשולי הגליון. אמנם מ"מ גם אחר כהנ"ל, קשה לומר בזה דבר ברור, ומידי ספק לא יצאנו.

*

ממה שכותב כאן "שיציע דברים בהשכל ובנחת בלי שום פחד ונשיאות פנים לראש ומושל", נראה שמדובר במכתב שנכתב אל המושל חאוואנסקי.

וממה שכותב "שיסודתו על כלל אמריו" נראה לכאורה, שהכוונה ל"בד קודש" שנאמר בתחלתו "מעט הצעות והקדמות שפירש וביאר אאמו"ר זצ"ל נ"ע לפני הקיסר פאווייל".

ואם כן הוא, אזי אפשר שגם ה"בד קודש" נכתב בחדשים אדר-ניסן תקפ"ו.

אהובי ידידי שיחי

וכבר מוסג"פ מכתב¹⁹⁶ נידון גוף הענין. טעמי ונימוקי הסדר להקדים המאוחר בנייר כדי שממנו יומתק הענין בסופו, שלא יושם לב לזה באיכותו וכמותו, ולא ירגז הלב להערים עלי בתחבולות כו'.

ואם אמנם ידעתי שדעתו גדולה ותקיפה מדעתי, ובפרט בעסק כזה שתלמודו בידו וחריפתו בכאלה, רק לפסוק ע"ז שנשאל בגופא דעובדא זו ולא אחר, אענה אני גם זה הבל כו'.

ולא ידמה לאיש חכם כמוהו ענין זה כשאר עניני משפט ע"ד מה כחטא ועון ממש או בממון של אחרים וכ"ש הקיר"ה שיש לו תובעין, וכאן אין תובעין וממון הנידר והנידב¹⁹⁷ הוא, ולא יעלה על הדעת לחקור ולעשות דין ומשפט ע"ז.

ובאמת שמחתי בראותי בתחלת הדאפראס¹⁹⁸ ע"ד הנייר שהשיג המלשין כי אין בו ממש¹⁹⁹.

וגם עתה לא כדמיונכם עלי שאני מפחד מעצם הדבר, כי ידעתי שיוכשר בדין בכל מקום. אך רוח המושל²⁰⁰ עלה עלי להשגיח בעין רעה רק לעקור כו', שלא יראה ולא ימצא הדבר בכל מכל כו', ותבולתו²⁰¹ בזה רק לזרז להביא הדבר למעלה²⁰², כי יודע שיוכשר כאן בכל מקום.

אי לזאת עיקר העצה לקיים כי רוח המושל יעלה עליך מקומך אל תנח²⁰³, וגודל הבקשה מאהוי שיציע דברים בהשכל ובנחת בלי שום פחד ונשיאות פנים לראש ומושל, וכמ"ש מקומך אל תנח, ולהורות כהלכה

¹⁹⁶ כנראה שלח לו רבינו מכתב בלה"ק, על מנת שיתרגמו לרוסית.

¹⁹⁷ ר"ל, שבמלשינות הזאת לא מדובר בחטא ועון של גזילת ממון של אחרים, או גזילת ממון מהמלוכה שיש לו תובעין, כי אם בממון הנידר והנידב ע"י החסידים למעמד.

¹⁹⁸ החקירה שצוה עליה המושל חאוואנסקי.

¹⁹⁹ אשר כל החקירות ודרישות הם על יסוד הנייר (מכתב חלוקת מעות המעמד, דלעיל מסמך ד) שהשיג המלשין, ואין בו שום ממש (להאשים על יסוד המכתב שהוא את רבינו).

²⁰⁰ המושל חאוואנסקי.

²⁰¹ אוצ"ל: "ותחבולתו".

²⁰² לפטרבורג.

²⁰³ קהלת י, ד. ור"ל שאף שהכתיבה היא אל המושל, שרוצה לעקור את הכל, מ"מ יציע הדברים בהשכל ובנחת כו'.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

קט

ברורה בטעמא ונימוקה ושרשה, כמו שהוא לאמיתו אמת וצדק בתחלה ובסוף כשר וישר. ומצווה רבה לבלי העלים דבר בארוכה ובקצרה וקצרה וארוכה, עד שיצא כאור צדקינו לרבים ביסוד להבא, שלא יוסיף להרהר אדם בזה כו' וד"ל.

אך אולי לא יוכשר בעינינו מקצת דברים, בידו לתקן ולהאריך במקום הקיצור ולקצר כו'²⁰⁴. אך לא לדלג לגמרי אף מקצת מן הדברים, כי יש לי סמיכה גמורה מא"א ז"ל, שהי' משבח אותי לתפסן גדול בעומק של דבר לאמיתו כמו קולע אל השערה כו', ובאתרא דלא כו'²⁰⁵, והי' מתייעץ עמדי, ובפרט בענין כזה שיסודתו על כלל אמריו, והשגתי בעתיד כפי שמסור בידי ממנו, כפי שנצרך תיקון, צריך לסבב פני הדברים ממקורם באופן שכתבתי. וכך הי' דרכו בזה כדי ליישר העקב כו'.

ואם אחר העיון כמה ימים יעמיק בכל דברים, וידלג איזה דברים, הנני מבטל²⁰⁶. אך בדרך כלל וודאי ישים לבבו לעשות החסד בתכלית החוזק להבא.

ומבטחוני באהבתו והתקשרותו יעשה לעת כזאת. ולזקנותו לטובת ב"ב כה"י, למען ברוב השנים כשיגיע לגבורות ויותר, יזכה יראה פני אדונינו אבינו ז"ל במקום מנוחתו בגי"ע להעלותו את"ו עמ"ו²⁰⁷ כו', כי בלי ספק ידע אבונא בהאי צערא דידן כו'.

ואם ח"ו לא יהי' יסוד להבא לפני מושל הזה, ח"ו אין לנו מקום לדור כאן, וד"ל.

סז

רבינו לר' לייב

[אדר-ניסן תקפ"ו?]

לתוכנה ולתאריך כתיבתה, ראה מבוא לסימן הקודם.

לידידי ר' ליב בהרב שיחי

יקרא אהו' מכתבי שמוסג"פ שמסרתי ביד ידידי מחו' מוכ"ז, והמכתבים הללו הועתקו מגוף כת"י שלי אות באות ממש. והרבה יגעתי ובדקתי בכל דבר כמובן לחו"נ כמוהו.

וכבר הי' מוכנים ביום ד' העבר לשלוח למעלי, ענין²⁰⁸ המתנתי על ידיעה ממאהליב²⁰⁹ נידון הבש"ר וד"ם ולא עלה עדיין מאומה כו'.

ושמתי עוד פרטי דברים רבים שנוגעים לעומקא דדינא ביד מחו' מוכ"ז. וגם הוא הרבה לעיין בזה בסוף דבר להיכן ילך הענין אם לפ"ב²¹⁰ או לקאמיט'.

²⁰⁴ כנראה, בתרגום הרוסי.

²⁰⁵ שרי לי' לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה (נדרים סב, א).

²⁰⁶ דעתי, ומסכים לזה.

²⁰⁷ כך מבטיח גם במכתב הבא, שע"י ההתעסקות בהצלת החסידות מהמלשינות, יזכה להיות את"ו עמ"ו במחיצתו, עם כ"ק אדמו"ר הזקן.

²⁰⁸ אוצ"ל: אמנם.

²⁰⁹ לשם העביר המושל חאוואנסקי את התיק, כדלעיל מסמך כה ואילך.

²¹⁰ לפטרבורג. ומזה נראה שבשעת כתיבת המכתב שלפנינו חששו שהמושל רוצה להגיש את התיק לפטרבורג, ועדיין לא הגישו.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

קי

וצריך להתיישב בזה ולסדר בשני אופנים הללו, אם בשביל דבר שבממון²¹¹ בסך המסויים שע"ז מקטרג בעיקר, וגם בגוף ענין הרבנות והחסידות שנוהג בכל העולם²¹² (אף באשכנ"ז וספר"ד וירושלי"ם). ומי כמוהו מורה לנו הדרך והסדר איך שיהי ע"פ הזקאן²¹³, שלא יפול ע"פ בעה"מ הרהור ח"ו, ויש להם על מה שיסמוכו.

והוא במה שהתחיל נייר של אדה"ג²¹⁴ מאשר העמיד לו הידוע שיש מחזקי דת הישנה ועברים אמתים, וחדשים מקרב כו'. וגם מאשר ראו ועיינו בכל הניירות מעיירות גדולות אשר נשמע ונחקר להם כו', שרשאים לדבר בזה דווקא. וגם היא ראוי ע"פ זקאן שלא יעיינו עד שיראו גוף הנייר של המלשין²¹⁵. ועכ"פ ישיבו על מקצת הדברים שמזכיר האדה"ג כדי שלא יתחייבו ע"ז. ומי הוא הטוען הלא הם מכתבים וניירות דשקלאב, והעיקר מארשא כו'²¹⁶.

והחכם עיניו בראשו לזרז מלאכתו כל האפשרי בעיתים האלה פן יצא הפקודה ממנו לזרז תומ"י כו'. וכי זה היסוד של כל מה שעתיד להיות עד רום המעלות.

יראה אהו' בכל עת לכלכל דברים במשפט, להיות למאורות עיניו בב"ד של מטה ובב"ד של מעלה לפני אדון כל הארץ כו'. וזכות אדמו"ר ז"ל יעמד לו לנו בעת כזאת שיקובלו לרצון, ויהי יסוד מוסד להבא בל יוסיפו עוד בני עוולה כו'. ולקנות לו חלקו באור עולם כו', ולזקנותו בלי ספק את"ו עמ"ו²¹⁷ במחיצתו כו'. ויותר אין להאריך.

ד' או"נ הכותב מקירות לבבו, ומכתב הל"ז יהי לעד כה"י כו'

דב"ש²¹⁸

סח

רבינו לר"ש ור"ו ורמ"ש

[אדר - ניסן תקפ"ו?]

לתוכנה ולתאריך כתיבתה, ראה מבוא לסימן סו.

²¹¹ מעות המעמד, שע"ז היתה עיקר המלשינות.

²¹² שהלשינו נגד מה שרבנו נוהג ברבנות. וע"ז ביקשו להשיב, ש"ענין הרבנות והחסידות נוהג בכל העולם".

²¹³ החוק.

²¹⁴ אדון הגדול [המושל חאוואנסקי]. והכוונה למכתבו שכתב לממשל מוהילוב (לעיל מסמך כה): שמחה קיסין מסר לידי ... יהודים האמיתיים מחזיקי דת הישנה.

²¹⁵ נראה תוכן הענין, שצריך לפנות אל בית משפט העליון במוהילוב, הדנים בתיק הזה בשלהי קיץ תקפ"ו, ולבאר לפניהם: (א) המענה למלשינות בדבר מעות מעמד.

(ב) המענה למלשינות אודות ענין הרבנות והחסידות.

(ג) לטעון לפניהם, שאין זה חוקי שיעיינו בתיק ויפקו בזה, עד אשר יראו לחסידים את גוף המלשינות, כדי שיוכלו להשיב עליו.

²¹⁶ אולי הכוונה לעדויות של החסידים בשקלאב ואורשא שנתקבלו בתחלת אייר תקפ"ו ונשלחו לבית משפט השלום בבאבינאוויטש, כדלעיל מסמך לג ואילך. וא"כ נכתב המכתב שלפנינו בחודש אייר תקפ"ו. אמנם הסגנון מורה קצת שבמדובר ב"טענות" (מלשינות?) שבאו משתי מקומות אלו. ועדיין צריך עיון בזה.

²¹⁷ ראה עדי"ז גם במכתב הקודם.

²¹⁸ דובער בן שניאור; או: דוב בער שניאורי.

לידידי ר"ש ור"יו ורמ"ש.

נקודת לבבי להיכן נוטה כעת א"א לבאר בכתב רק יספר אהוי מוכ"ז מפה לאוזן שומעת כמוכם ולהודיע זה ליח"ס לבד.

וטעמי ונימוקי עמי, שאני רואה את הנולד מעניני מו"מ כאלה, שבלתי יתקיים נצחי השלום, לא מצד הסוחרים שמנגנים בכינור של דוד שהוא נצחי וד"ל, ונתנו עיניהם בי דוקא לרקד את הדוב כו' וגם מהעמדת הסוה"ג (ע"י השונא) לקא²¹⁹ שיש בזה חשש גדול בלי ניתן בקל²²⁰ ובפרט לתיקון להבא וד"ל.

ואנכי זקנתי לא אוכל לעמוד בקשרי מלחמה כזאת כמו שהי' אאמו"ר ז"ל כי מי ידמו לו בחכמה אלקי' ובגבורה שבלב כארי והי' עמדו בכל וכל מה גם יראתי מאד שלא יגרום החטא (כי אולי קטרוגי' קשים למעלה ברוחניות על הנערים וכו' וגם הבע"ב במיעוט עומ"ש ויגיעה בתפילה ות"ת וד"ל).

והיה עצתי אמונה לכאורה שיוכלל הפרט בכלל²²¹ שכביר לא ימאס ולא יפיר בריתו כו' ויומתק גם הפרט במרש"א דוקא ע"י כו' (אך כעת רואה אני דטעם זה עצמו שזכות הרבים עדיף ומתקבל למטה כמו למעלה שכל הקטרוגים הגלויים שנראים כעת שיש להם ודאי שרש למעלה ברוחניות יותר מן היחיד כמוני וכה"ג בצדיקים דוואלין שאינם טובים ממני כו' רק על המון החסידים דוקא.

והיינו שיפתחו הם מעצמם למסור בקשה גדולה ועצומה הניכרת מקירות לבבם בבי' דברים כוללים שמחזיקים לתרץ כל המלשינות להיות נראה שהשקר שלהם מתוך האמת ומובטחני שיקובל לחו"י כמוהם (רק אם לא יתחכמו יותר מדאי כדרך החכמים ביותר שרוח יתירה בהם בשמשב"ש²²² כו'). והיא שהדרשות הן תוכחו' להלהיב ולקרב הלב לעבודה ולשוב מדרך הרעה כו' שניצרך לחיי עוה"ב כו' והפרנסה ניתנה בלב שלם באמת בחשק גדול בלי משא²²³ ח"ו ומבקשים להבא דוקא שלא ימנע מאתם ח"ו (כמבואר ברשימה²²⁴ ובידם לגרוע ולהוסיף כחכמתם רק בזריזות ולא בחומרות ודקדוקי' קלים שמאבדים הזמן כו'), והבי' והוא העיקר ויסוד לסתור יסוד המלשינים דהיינו להשיג ח"י המתפללים בבה"כ²²⁵ דוקא מן הראשים וחשובים ומן המוני עם שהחסידיים הם בד"ת אי' ממש והוא מורה הוראה אי'

²¹⁹ הסוחר הגדול (ע"י השונא) לקאמיטעט. ואף שתוכן הדברים האלו לא הובן, אפשר הכוונה: טעמי ונימוקי עמי, שאין מקום לנהל משא ומתן עם המתנגדים המלשינים לבטל המלשינות, שבין כה לא יתקים השלום לנצח, לא מצד המתנגדים (הסוחרים) שנתנו עיניהם בי לרקד את הדוב (להוציא את רבינו ששמו דוב ממנוחחו), וגם מהשתדלות המלשין (הסוחר הגדול) ע"י השונא (המושל) להביא את הנושא בפני הועדה, שיש בזה חשש גדול כו'.

²²⁰ נ"א: מתוקן בקל.

²²¹ ר"ל שיעבירו את אחריות כל מעשיו של רבינו ממנו אל החסידים.

²²² בשמינית שבשמינית.

²²³ שהוא מענה על ההוראה (לעיל מסמך לא) לחקור את החסידים בעיירות קאפוסט ארשא ושקלאוו, בקשר למעמד בית הרב "אם הי' ע"ז הסכמה שלהם בתחלה או שהתחייבו לתת לו שכר מיוחד, סכום מסוים כל שנה. ואם לא הי' אוסף כספים זה מדאי קשה עליהם".

²²⁴ במכתב ששולח להם רבינו בלשון הקודש, כדי להכין על פיו את המענה ברוסית.

²²⁵ חתימת יד המתפללים בבית הכנסת.

מהתוכן נראה שהמכתב נכתב אל כמה מהחסידיים בשקלאוו, שהם יכינו מענה על עיקר מקור המלשינות (מסמכים א-ב) שבשקלאוו תפשו החסידים את החדר שני שבבית הכנסת הגדול ומתפללים בו בנוסח החסידים, וגם סידרו שהשוחטים ישחטו במנהג החדש של סכינים מלוטשים, ובזה מצירים את רגלי היהודים האמיתיים מחזיקי הדת הישנה.

וע"ז ישיגו חתימת יד המתפללים באותו בית כנסת, שאין שינוי כלל בהלכות וחומרות בין החסידים למתנגדים, רק קצת אנשים מתוך העיר הגדולה הזאת שמחמת אמונת בהגר"א מוילנא מתנגדים לשיטת החסידות. ומ"מ גם המתנגדים אוכלים מסכינים מלוטשים שהיא חומרה שהנהיגו החסידים. וא"כ אין בכ"ז הצרת רגלי היהודים האמיתיים מחזיקי דת הישנה.

מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי

ק"ב

מן הש"ע שלא יהי שינוי כלל אפי' בחומרו' אחרונים ולא במנהגים כו' ומתחתנים זע"ז ואהבתם נאמנה בלי שום חוצץ בכל הענינים רק קצת אנשים נמצאו בעיר גדולה כו' (שאמונתם ברב החסיד דווילנא יש בלבם בהצנע התנגדות ועכ"ז מתחתנים ואוכלים גם מסכין מלוטש וכו').

ואתכם המדע ובקשתי מכם למסור בק בקשות א' לב"ד הגי'²²⁶ והב' כתבניתה ובתוס' ביאור ובהזכרות החירות מקיר"ה²²⁷ וכה"ג גם לקא'²²⁸ דוקא ויזכירו בפירוש שמקבלים עליכם להשיב לכל שאלה פרטיות שידרשו מכם על הנייר בלי יצטרכו לשאול דבר וח"ד²²⁹ מן הרב שלכם כי אינו חייב בשום דבר כי יש לו כתב בקשה מאתם שיבוא אלינו מקר"מ ונחזיקנו עכב"ב²³⁰ וכבר השיב בעצמו להנו"ג²³¹ והועמד הכל לידכם ותראו האמת כמו שהוא.

בקשתי להראות לאהו' חו"נ ר"ת מפאלאצק ולבקש אותו בשמי שלא יחמיר ע"ז כעת ולא יפרוש מכלל אנ"ש ח"ו בבחי' דין שבחכ' כמו שהחמיר בהיותי יושב במאסר וכו' כי הוא מן יריאי הוראה ביותר וכעת ודאי יסכים ויבא עה"ח וכו'.

²²⁶ בית דין הגדול. אפשר הכוונה לבית משפט העליון במוהילוב, שאליו נמסר התיק לדון בו ולהחליט בנושא.

²²⁷ כיון שחלק מהמלשינות היא לאסור את קיום התנועה החסידית, ע"כ הורה לחסידים להזכיר בתשובותיהם את ה"חירות" שנתן הקיסר לרבינו הזקן להמשיך ולנהג את תנועת החסידות ברוסיה, בשנת תקס"א (ראה אגרות קודש אדמו"ר הזקן ח"א עמ' קיא. כרם חב"ד גליון 4 עמ' 107).

ראה לעיל מסמך נא, שבסיכום של המושל חאוואנסקי את דברי בית המשפט העליון במוהילוב, מביא את עדות החסידים, שמזכירים את חירות רבינו הזקן ותנועת החסידות על ידי הקיר"ה.

²²⁸ לקאמיטעט, לועדה. וכך גם בתחלת המכתב, וכך גם במכתב הקודם "לפטרבורג או לקאמיטעט". מסגנון זה נראה שה"ועדה" הזאת איננה בפטרבורג, אמנם עדיין לא נתברר באיזה "ועדה" מדובר.

²²⁹ וחצי דבר.

²³⁰ שע"ז היתה עיקר החקירה ודרישה הזאת (כדלעיל מסמך כה ואילך) "אם זה אמת אשר יהודי קאפוסט וארשא ושקלאוו כתבו בשנת 13 לקרעמענטשווג להרב שניאור שיבוא אליהם למלאות מקום אביו בתור רב, והבטיחו כי הם ישלימו את ההפסדים ברכושו שנגרמו בעקבות השמדת נכסיו בידי האויב, צבא צרפת, ומקבלים על עצמם לפרנס אותו יחד עם כל משפחתו".

²³¹ כנראה צ"ל: להגו"נ (להגוברנטור). שכן השיב בחקירותיו בוויטעבסק (מסמך יג) אל החוקרים שהעמיד המושל חאוואנסקי, וכל החקירה הזאת נמסרה אח"כ אל ממשל פלך מוהילוב, ובתי המשפט שבפלך הזה (מסמך כה ואילך).